

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
CONSTANTINE THE PHILOSOPHER UNIVERSITY IN NITRA

FAKULTA PRÍRODNÝCH VIED
FACULTY OF NATURAL SCIENCES

GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE
GEOGRAPHICAL INFORMATION

Ročník / Volume: 20
Číslo / Issue: 1
Rok / Year: 2016

GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE

GEOGRAPHICAL INFORMATION

Časopis Katedry geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre
Journal of the Department of Geography and Regional Development FNS CPU in Nitra

Ročník / Volume: 20 Číslo / Issue: 1 Rok / Year: 2016

Recenzenti / Reviewers:

Prof. PhDr. RNDr. Martin Boltižiar, PhD. (Slovenská republika / Slovak Republic)
Doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc. (Slovenská republika / Slovak Republic)
Prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc. (Česká republika / Czech Republic)
Doc. RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D. (Česká republika / Czech Republic)
Doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD. (Slovenská republika / Slovak Republic)
Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc. (Česká republika / Czech Republic)

Vydavateľ / Publisher:

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra,
Slovenská republika
Constantine the Philosopher University in Nitra, Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra,
Slovak Republic
IČO: 00157716

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.
The authors are responsible for the linguistic side of their submissions.

© 2016 Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Evidenčné číslo: EV 2802/08
ISSN 1337-9453

OBSAH**CONTENTS****Marek Cíváň, Alfred Krogmann**

Geografické dimenzie outletových centier so zameraním na Designer Outlet Parndorf

Geographical Dimensions of Outlet Centres with Focus on the Designer Outlet Parndorf.....

5

Anton Kasagrand

Zhodnotenie návštevnosti regiónu NUTS II – Východné Slovensko v rokoch 2001 až 2011

Evaluation of Tourist Attendance of Region NUTS II – Eastern Slovakia in Years 2001 and 2011.....

18

Lucia Máliková

Percepčná marginalita ako staronový prístup k výskumu marginality vo vidieckom prostredí

Perceptual Marginality As an Old-New Approach in Research on Marginality in Rural Areas.....

32

Matej Masný

Pustnutie poľnohospodárskej krajiny na príklade vybraných horských obcí Podpoľania

Abandoning of Agricultural Landscape on the Example of Selected Mountain Municipalities of Podpoľanie.....

45

Jana Némethová, Alica Krejčová

Rybné hospodárstvo Slovenska

Fisheries in Slovakia.....

61

Gabriela Repaská, Katarína Vilinová, Michaela Lagová

Formovanie rezidenčnej výstavby v obci Golianovo z aspektu suburbanizácie

Forming of Residential Construction in the Municipality of Golianovo From the Aspect of Suburbanization.....

81

Miroslava Trembošová, Judita Rotíková

Analýza sociálnej infraštruktúry okresu Nitra

Analysis of Social Infrastructure of the Nitra District.....

90

Miroslava Trembošová, Peter Tremboš

Zmeny priestorovej diferenciácie maloobchodnej siete mesta Nitra v rokoch 1992 až 2011

Changes in Spatial Differentiation of Retail Network in Nitra Town During 1992-2011.....

115

Ján Výboštok, Hilda Kramáreková

Územná spolupráca Nitrianskeho samosprávneho kraja (prípadová štúdia)

Territorial Cooperation in Nitra Self-governing Region (a Case Study).....

131

GEOGRAFICKÉ DIMENZIE OUTLETOVÝCH CENTIER SO ZAMERANÍM NA DESIGNER OUTLET PARNDORF

Marek Cíván, Alfred Krogmann

Abstract

The paper deals with the geographical characteristics of outlet centres in Europe with the closer focus on the centre in the municipality of Parndorf in Austria. In the initial – theoretical and methodological – part is presented a terminological explanation of the concept 'outlet centre'. We point out some of realized researches in the field of shopping behaviour at the target shopping destination. Within the next chapter, we concern with the localisation of outlet stores in Europe with regard to their sales area. The core of the paper lies in the detailed characteristics of the Designer Outlet Parndorf and exploration of shopping behaviour of its customers coming from Slovakia. Through a questionnaire survey we pay attention to the selected specific features of customers' shopping customs. Finally, we summarize obtained findings and design a typical Slovak customer and in connection with the development of the outlet centres in Slovakia is outlined future of this shopping destination.

Keywords: outlet centre, shopping tourism, Europe, Parndorf, Slovakia

Úvod

Päťdesiate roky 20. storočia sa v krajinách Západnej Európy a USA niesli na vlnе reštartu národných ekonomík po doznených dopadoch 2. svetovej vojny, čo sa odrazilo v postupnom náraste blahobytu populácie. Spojené štáty americké boli vojnou nedotknutou veľmocou, vďaka čomu predstavovali živnú pôdu pre rýchly ekonomický a kultúrno-spoločenský rast. Priaznivé podmienky sa odrazili aj vo sfére maloobchodu, keďže kúpyschopnosť obyvateľstva narastala, čo eskalovalo do záujmu vycestovať za netradičnými produktmi. Začali sa budovať nové veľkoplošné nákupné miesta, ktoré nielenže ponúkali pestrý sortiment dovtedy mnohých nepoznaných výrobkov, ale svojou povahou dokázali osloviť i široký okruh zákazníkov, ktorí začali za nákupmi masívne cestovať. Postupne sa formovali počiatky nákupného turizmu ako novovznikajúcej formy cestovného ruchu, ktorá skĺbila túžbu po vycestovaní do prostredia mimo trvalého pobytu so záujmom nadobudnutia tovarov a služieb.

Investičné spoločnosti, prevažne v krajinách západnej Európy a USA, ktoré boli otvorené voľnému podnikaniu a liberálnemu trhu, reagovali na uvedené procesy a budovali čoraz priestorovo rozmernejšie miesta, v ktorých prebiehala výmena medzi predávajúcim a kupujúcim. Nástupom prvotných nákupných centier

sa tento trend nezastavil, keďže sortimentovou špecializáciou začali vznikať tematické centrá, ku ktorým možno priradiť aj outletové centrá zameriavajúce sa na ponuku módnych odevov a obuvi so súvisiacimi výrobkami a službami.

Outletové strediská vzbudili v rámci zákaznickej klientely nečakaný záujem, čo bolo vodou na mlyn pre šírenie tohto konceptu naprieč krajinami celého ekonomicky vyspelého sveta. **Cieľom** príspevku je poukázať na geografické špecifiká outletových centier, s bližším aspektom na stredisko Designer Outlet Parndorf v Rakúsku a reflexiu nákupných zvyklostí slovenských zákazníkov.

Teoreticko-metodické východiská

V rámci **teoretického vstupu** do sledovanej problematiky možno poukázať na lexikálny pôvod a význam termínu „outletové centrum“, ktoré má korene v anglofónnom názvosloví a vychádza z pomenovania „factory outlet centre“, čo odrážalo skutočnosť, že akt predaja a kúpy sa odohrával v blízkosti miesta výroby. Nešlo teda o predajné jednotky koncentrované do jednotného komplexu ako je tomu dnes, ale o individuálne priestory v širšom mestskom zázemí. V súčasnosti možno tvrdiť, že predaj prebieha v špecializovaných maloobchodných predajniach, ktoré sú spravidla súčasťou jednotného a rozmerovo veľkého nákupného komplexu, čo potvrdzujú aj názory odborníkov na danú problematiku.

DeLisle (2007) pri ponímaní outletového strediska uvádza, že ide o centrum pozostávajúce z outletových prevádzok výrobcov, v ktorých sa predávajú tovary priamo verejnosti v obchodoch vlastných a prevádzkovaných výrobcami. Na rozdiel od outletových centier z minulosti, ktoré bývali lokalizované v blízkosti výrobcov, súčasné outletové prevádzky sú umiestnené priamo v komplexných centrách a často predávajú tovar prvej kvality zo sezónnej kolekcie. Na druhej strane, kanadská developerská spoločnosť Lake Shore Group (2014) považuje outletové centrum za skupinu predajní v jednej budove, v ktorej sú plochy prenajímané výrobcami, kde možno tovary (všetky od daného výrobcu) klasifikovať do troch skupín – výrobky druhej akosti, tovary z ukončenej výroby a produkty určené na priamy predaj výrobcami. Uvedený sortiment je určený na predaj zákazníkom od výrobcu, ktorý ich vyrába, pričom nie sú ponúkané už žiadne iné produkty okrem súvisiaceho príslušenstva. V rámci česko-slovenskej geografickej školy sa definovaním sledovaného pojmu zaoberali Kunc a kol. (2013). V zmysle autorov je outletové centrum projekt s oddelenými maloobchodnými jednotkami, kde predávajúci ponúkajú so zľavami spravidla značkové odevy a obuv starších kolekcií. Vďaka veľkým zľavám a menšej konkurencii majú obvykle väčšie spádové územie ako klasické nákupné komplexy.

Z metodického hľadiska predstavuje účinnú formu zberu dát o nákupných zvyklostiach zákazníkov dotazníkový prieskum realizovaný medzi nakupujúcimi. Metóda anketového šetrenia bola efektívne aplikovaná v prípade realizácie mnohých štúdií, ktoré sa koncentrovali na výskum nákupných zvyklostí

návštevníkov outletových centier. Whyatt (2008) sa zameriavala na nákupné zvyklosti britskej populácie z aspektu návštevnosti jednotlivých outletových centier v krajine, ktoré zisťovala práve na základe odpovedí získaných v dotazníkovom prieskume. Nadobudnuté výsledky preukázali, že dominantnou vekovou skupinou navštevujúcou outletové centrá boli zákazníci od 25 do 54 rokov, ktorí sa podieľali na celkovej skladbe takmer trojštvrтинovou mierou (73%). Reynolds, Ganesh a Luckett (2002) sa venovali hodnoteniu preferencií zákazníkov medzi tradičnými nákupnými centrami a outletovými strediskami. Primárnym spôsobom zberu dát bola opäť dotazníková metóda. Respondenti sa v prospech outletových stredísk vyjadrili najmä kvôli ich vybaveniu a možnosti nákupu značkových tovarov. Sierra a Hyman (2011) prezentovali štúdiu, v rámci ktorej oslovení zákazníci preferovali outletové centrum predovšetkým za účelom nákupu oblečenia v kontrastnej komparácii s tradičným nákupným centrom. Outletové centrá sa hodnoverne preukázali ako miesta, ktoré sú veľmi vyhľadávané a obľubované práve z titulu nákupu odevov, obuvi, prípadne súvisiacich doplnkov. Jav pohraničného nakupovania v outletových centrách na príklade mexicko-amerického pohraničia dokumentovali Sullivan a kol. (2012). Autori dospeli k záverom, že z hľadiska ekonomickej štruktúry boli zamestnanci dominantnou skupinou (65%) navštevujúcou outletové predajne za nákupným účelom. Z pohľadu faktorov boli najpríťažlivejšou charakteristikou ceny výrobkov, čo podčiarkuje skutočnosť, že outlety sa vo všeobecnosti prezentujú zľavneným tovarom v porovnaní s predajnými jednotkami lokalizovanými v centrách miest. Výskumu nákupných zvyklostí v slovensko-rakúskom priestore sa venovali Civiň a Krogmann (2012), a to z hľadiska nákupných zvyklostí Rakúšanov, pochádzajúcich z pohraničných obcí, na slovenskom maloobchodnom trhu, pričom autori využili opäť dotazníkovú metódu.

Priestorová difúzia outletových centier v Európe

Outletové centrá nie sú dlhodobou súčasťou európskeho maloobchodného priestoru, keďže ich výstavbou v Európe začala až po pozitívnych skúsenostiach v USA. Prvým centrom tohto typu bolo stredisko Cheshire Oaks vo Veľkej Británii otvorené v roku 1995, ktoré spadalo pod spoločnosť McArthurGlen. V ďalších rokoch sa tento koncept postupne udomácnil aj v ďalších krajinách, pričom išlo predovšetkým o štáty Západnej Európy s modernou trhovou ekonomikou, ktoré poskytovali investorom dostatočne veľký potenciál spomedzi zákazníkov, ktorí disponujú požadovanou kúpnu silou a záujmom o ponúkané produkty.

Prezentované faktory sa podpísali pod skutočnosť, že v piatich európskych krajinách je lokalizovaná majorita (69,9%) outletových centier v Európe (tab. 1). Necelá štvrtina (23,1%) zo všetkých outletov je evidovaná vo Veľkej Británii, ktorá bola zrodom pre tento koncept, pričom na britských ostrovoch získali outlety

veľkú popularitu. Tento typ nákupnej destinácie bol úspešný aj v Taliansku, v ktorom sa nachádza až 24 centier, pričom disponujú najväčšou priemernou predajnou plochou spomedzi všetkých vybraných krajín, čo reflektuje záujem a nátturu Talianov o módu a súvisiace doplnky. Okrem uvedených štátov sa outletové strediská udomácnili aj v menších krajinách, ako napr. Holandsko, Belgicko či Portugalsko. Ich expanzia do postsocialistických krajín je stále veľmi opatrná, keďže tamojšia maloobchodná sféra neprešla rovnakým vývojom a z hľadiska jej transformácie nemožno hovoriť o takom výraznom dopyte po outletových strediskách. Spravidla sa jedná len o niekoľko (menej ako 5) centier v daných krajinách, pričom sú výsledkom investícií zahraničných i domácich developerských spoločností.

Tab. 1: Lokalizácia outletových centier v krajinách Európy (2014)

Table 1: Localisation of outlet centres in European countries (2014)

Štát	Počet OC	Podiel OC (%)	Priemerná PP (m ²)
Francúzsko	20	12,8	15 144,3
Nemecko	12	7,7	14 895,8
Španielsko	17	10,9	12 782,4
Taliansko	24	15,4	20 440,4
Veľká Británia	36	23,1	14 678,9
Ostatné	47	30,1	16 323,7
Európa spolu	156	100,0	15 930,5

OC – outletové centrum, PP – predajná plocha

Zdroj: Ecostra, 2014

Vymedzenie územia a charakteristika outletového centra

Predmetnou lokalitou, v ktorej prebiehal výskum bolo outletové centrum nachádzajúce sa v rakúskej obci **Parndorf**. Z administratívneho hľadiska sa uvedená vidiecka obec zaraďuje do okresu Neusiedl am See (úroveň LAU I), ktorý je súčasťou Severného Burgenlandu (NUTS III) spadajúceho do spolkovej republiky Burgenland (NUTS II), ktorý je súčasťou Východného Rakúska reprezentujúceho úroveň NUTS I. Obec Parndorf mala k 1.1.2013 spolu 4 268 obyvateľov a pri rozlohe 59,2 km² disponuje hustotou obyvateľstva na úrovni 72,1 obyv./km² (Statistik Austria, 2014), čím sa výrazne nevyníma spomedzi tradičných vidieckych lokalít.

Z aspektu dopravnej dostupnosti sa nachádza vymedzená obec na križovatke významných dopravných línii. Hlavným ťahom, ktorý zabezpečuje prílev potenciálnych zákazníkov do outletového strediska je spojenie hlavných miest Rakúska a Maďarska prostredníctvom rakúskej diaľnice A4 a maďarskej

diaľnice M1. Napojenie na Slovensko je zabezpečené diaľnicou A6, pričom je možné využiť aj nespoplatnené komunikácie, a to z Bratislavy cestu E58. Poloha obce v osi troch významných miest dokáže stimulovať príjazd klientely do outletového strediska, pričom sa nemusí jednať len o cieľené nákupy, ale taktiež aj o vedľajšiu činnosť spojenú s tranzitom cez vymedzené územie.

Outletové centrum **Designer Outlet Parndorf** sa nachádza na juhovýchodnej periférii obce mimo intravilánu. V oficiálnom názve strediska figuruje aj názov spoločnosti McArthurGlen, ktorá je jednou z vedúcich skupín v segmente outletových centier v Európe. Začiatky outletového strediska sa datujú do roku 1998, kedy bolo otvorených prvých 40 prevádzok na predajnej ploche dosahujúcej takmer 10 000 m². Po úspešnom začiatku sa projekt začal rozširovať a v roku 1999 bolo sprístupnených ďalších 27 prevádzok, vďaka čomu narástla predajná plocha o výmeru 6 500 m². Ďalšia expanzia outletového strediska nastala v decembri roku 2003, kedy sa počet predajní rozšíril o 15 objektov, čo znamenalo zvýšenie predajnej plochy o 3 000 m², čím bolo dovedna k dispozícii 90 predajných priestorov. Spomínaná fáza priniesla do spektra predajní v Designer Outlet Parndorf známe módné značky ako Burberry, Gucci či Zegna. Priestorová expanzia strediska naďalej pokračovala už o rok neskôr, kedy spoločnosť McArthurGlen zaradila do svojho portfólia aj pôvodné BIGG Centrum, ktoré premenovala na nákupnú pasáž „Galérie“. Vďaka tomu sa zvýšil počet predajní o 41 a celková hrubá prenajímateľná plocha centra dosahovala 37 300 m². Doposiaľ posledná vlna rozširovania nastala v septembri roku 2011, kedy bolo do prevádzky uvedená časť „Fashion Plaza“, ktorá obsahuje 20 medzinárodných značiek, ako napr. Calvin Klein, Prada, Hugo Boss a i. V roku 2014 prišlo k opačnému procesu – redukcii, keď dovtedajšiu pasáž „Galérie“ odkúpilo konkurenčné susediace centrum Fashion Outlet Parndorf. Momentálne je pre zákazníkov Designer Outlet Parndorf k dispozícii komplex predajní na rozlohe 32 000 m², 3 000 pakovacích miest pre osobné automobily a vyhradená plocha pre autobusy v prípade príjazdu nákupných zájazdov (interné materiály DOP, 2014).

Z hľadiska **sortimentovej špecializácie** a zamerania predajní prevažujú v centre predovšetkým predajné jednotky, ktoré zákazníkom ponúkajú módné odevy (47,4%). S výraznejším odstupom nasledujú značky sústreďujúce sa na predaj obuvi (13,3%) a predajne ponúkajúce produkty pre voľný čas a rekreáciu (10,4%). V sieti obchodných prevádzok sa nachádzajú ďalšie známe značky, ktoré sa zameriavajú na ponuku darčkových predmetov, tovaru do domácnosti, bytových doplnkov, šperkov a iných tovarov. Komplexnosť vybavenia centra je zabezpečená aj lokalizáciou viacerých typov stravovacích zariadení od klasických kaviarní cez reštaurácie a objekty rýchleho občerstvenia, pričom samozrejmosťou je aj bankomat (interné materiály DOP, 2014).

Výsledky dotazníkového prieskumu

Výsledky realizovaného anketového šetrenia vychádzajú z predmetnej vzorky 334 respondentov, ktorú možno rozdeliť do troch hlavných sekcií podľa miesta a spôsobu zberu dát. Najväčšia časť (47,3%) bola oslovená priamo v priestoroch outletového centra a to počas vybraných víkendových dní v rôznych častiach roka 2012 a 2014. Viac ako tretina (35,3%) dotazovaných bola získaná prostredníctvom štyroch autobusových nákupných zájazdov, ktoré realizovala spoločnosť Nittravel s. r. o. so sídlom v Nitre. Jednalo sa o dva zájazdy zamerané na predvianočné výpredaje, v jednom prípade išlo o ponovoročný zájazd a jeden zájazd bol realizovaný v lete. Takmer pätina (17,4%) respondentov vyplnila on-line dotazník, ktorý bol distribuovaný prostredníctvom aplikácie Google Disk. Každá verzia dotazníku pozostávala z celkového počtu 17 otázok, pričom formulár bol rozdelený na dva tematické okruhy. V prvej časti bolo cieľom zistiť základné informácie o respondentovi, pričom v druhej (hlavnej) sekcii sme sa zameriavali na charakteristiky nákupného správania a preferencií oslovenej klientely.

Dotazník začínal **prvým okruhom otázok**, pričom úvodná z nich zisťovala pohlavie respondenta, priniesla zistenie, že väčšinou z oslovených zákazníkov reprezentovali ženy (65,0%), pričom muži boli v menšom zastúpení (35,0%). Nutno avšak dodať, že v prípade párov alebo rodín sa prieskumu venoval len jeden účastník zo skupiny, čo malo vplyv na dosiahnuté výsledky.

Ďalšia otázka prieskumu skúmala vek dotazovaných respondentov. Outletové centrá sú vo všeobecnosti cielené na mladšiu vrstvu populácie, čo potvrdili aj výsledky prieskumu, keďže až 61,4% anketovaných dosahovalo vek 21 až 40 rokov. V rámci tejto skupiny dosahovali príjmoví zákazníci vo veku 21 – 30 rokov, ktorých sa na prieskume podieľalo až 133. Na druhej strane, najnižšie podielové zastúpenie bolo evidované v prípade starších vekových tried, a to respondentov vo veku 51 – 60 r. (10,5%) a 61 a viac ročných (4,5%).

Rodinný stav môže taktiež vplyvať na nákupnú činnosť zákazníka. Spravidla sú slobodní jedinci voľnejšie otvorení nákupným aktivitám, pričom zákazníci žijúci v manželstve, prípadne s deťmi sa koncentrujú predovšetkým na zabezpečenie chodu domácnosti. Zistenia z dotazníka ukazujú, že veková štruktúra sa odrazila aj na typizácii respondentov podľa rodinného stavu, keďže až 191 z celkového počtu 334 oslovených boli slobodní (57,2%). Necelú tretinu (31,7%) tvorili anketovaní žijúci v manželstve, pričom na prieskume sa podieľali aj rozvedení a ovdovení participanti, avšak z hľadiska zloženia celej vzorky vykazovali zanedbateľnú mieru.

Štvrtým sledovaným znakom bolo najvyššie dosiahnuté vzdelanie, pričom sme vychádzali z hypotézy, že za nákupmi v outletovom stredisku sa vydávajú najmä zákazníci s vyšším vzdelaním, keďže je nutnosť poznať cudzí jazyk, ktorý je potrebné použiť nielen počas samotného nakupovania. Predpoklad bol potvrdený, keďže až 47,6% respondentov dosiahlo úplné stredoškolské vzdelanie s maturitou.

Za touto skupinou nasledovali vysokoškolsky vzdelaní (44,9%), pričom len 7,5% účastníkov dosiahlo maximálne stredné odborné alebo základné vzdelanie.

Z hľadiska ekonomickej štruktúry nadobudnuté výsledky preukázali, že dominantnou ekonomickou skupinou boli zamestnanci (62,8%), za ktorými nasledovali študenti (19,2%). V prípade zamestnancov možno nadviazať a potvrdiť prezentovaný výskum Sullivana a kol. (2012). Skupina študentov síce nepredstavuje kategóriu s najvyššou kúpyschopnosťou, avšak sa jedná o klientelu, pre ktorú je nákupná činnosť lákavá, rada spoznáva nové destinácie, trhy a výrobky nachádzajúce sa v etablovanom stredisku európskych rozmerov v Parndorfe. Navyše možno pri týchto zákazníkoch predpokladať aj ovládanie cudzieho jazyka, čo znižuje komunikačnú bariéru medzi zákazníkom a predajcom. S výrazným odstupom nasledujú podnikatelia (8,1%), pričom ostatné ekonomické kategórie (dôchodcovia, nezamestnaní, rodič na rodičovskej dovolenke) dosiahli v každom prípade menej ako 5% zastúpenie.

Čistý mesačný príjem bol ďalším sledovaným indikátorom, keďže dokáže výrazne ovplyvniť realizáciu nákupnej cesty a množstvo obetovaných financií na zakúpenie tovarov a služieb. Viac ako dvojtretinovú väčšinu (68,0%) prezentovali respondenti s mesačným príjmom do 700 €. Vo vyššom intervale (701 – 1 500 €) sa nachádzalo 24,0% anketovaných, pričom najvyššiu príjmovú kategóriu (nad 1 500 €) označilo len 8,0% oslovených zákazníkov.

V rámci pôvodu respondentov do úrovne okresov je nutné zohľadniť viacero faktorov, ktoré vplývali na štruktúru výsledkov. Z celkového počtu 334 respondentov bolo 118 (35,3%) účastníkov nákupných autobusových zájazdov a keďže spoločnosť Nittravel sídli v meste Nitra, väčšina pasažierov (65 osôb, 55,1%) pochádzala práve z nitrianskeho okresu, čo je pochopiteľný jav. Druhou špecifickou čiastkovou skupinou boli účastníci internetového prieskumu, v rámci ktorých bolo evidovaných ďalších 58 obyvateľov z okresu Nitra. Pre vyhodnotenie výsledkov možno vychádzať najmä z počtu 158 zákazníkov oslovených priamo v outletovom centre. Z uvedenej skupiny anketovaných dominovali respondenti z okresov hlavného mesta Bratislava (51,9%), a to najmä vďaka priaznivej dopravnej a časovej dostupnosti a v neposlednom rade kvôli ekonomickej výkonnosti regiónu hlavného mesta, ktorá je najsilnejšia spomedzi všetkých častí Slovenska. Účasť participujúcich návštevníkov z iných okresov bola výrazne nižšia. Z nitrianskeho okresu pochádzalo 10,8% oslovených, z okresov Senec a Trnava bolo zistených 3,8% účastníkov. Zastúpenie z ostatných okresov bolo minimálne, pričom sa na prieskume podieľali obyvatelia len z 31 okresov Slovenska, čo činí mieru 43,1% (pri zohľadnení faktu, že okresy miest Bratislava a Košice boli registrované sumárne podľa EČV).

Záverečná otázka v rámci prvej sekcie dotazníka skúmala časovú periódu, ktorú cestujúci obetovali na dopravu do sledovaného outletového strediska. Z hľadiska priemernej hodnoty všetkých 334 účastníkov išlo o cca. 96 minút, čo reflektuje ochotu Slovákov cestovať za nákupmi do zahraničia. Pri pohľade na

čiasťkovú skupinu cestujúcich autobusovým zájazdom bola zaznamenaná priemerná hodnota na úrovni 161 minút, čo odráža skutočnosť, že organizovaná zájazdová doprava má možnosť osloviť aj tú časť klientely, ktorá by sa do danej destinácie nevydala individuálnou automobilovou dopravou.

Druhý okruh otázok v anketovom prieskume začínal otázkou, ktorej cieľom bolo zistiť dĺžku nákupnej zvyklosti Slovákov v Designer Outlet Parndorf. Najväčšia časť (50,9%) sa vyjadrila, že možnosť nakupovať v tomto outlete využíva menej ako 3 roky, čo poukazuje na fakt, že stredisko má stále potenciál získavať nových zákazníkov. Viac ako jedna štvrtina (26,0%) respondentov prezentovala dĺžku nákupnej zvyklosti v rozmedzí 3 až 5 rokov, pričom najdlhšiu časovú periódu (viac ako 5 rokov) označilo v dotazníku len 23,1% opýtaných.

Nasledovná otázka mala otvorenú formu a sústredila sa na frekvenciu nákupov počas roka, ktorú uviedol každý respondent. Priemerná hodnota spomedzi všetkých oslovených vzišla na úroveň 2,5 príjazdu ročne, pričom opäť možno vyzdvihnúť rozdielnosť v prípade cestujúcich autobusovým zájazdom, u ktorých bola zaznamenaná miera 1,9 príjazdu do roka, čo je výsledkom skutočnosti, že možnosti na zájazd sú spravidla v letnom a zimnom období.

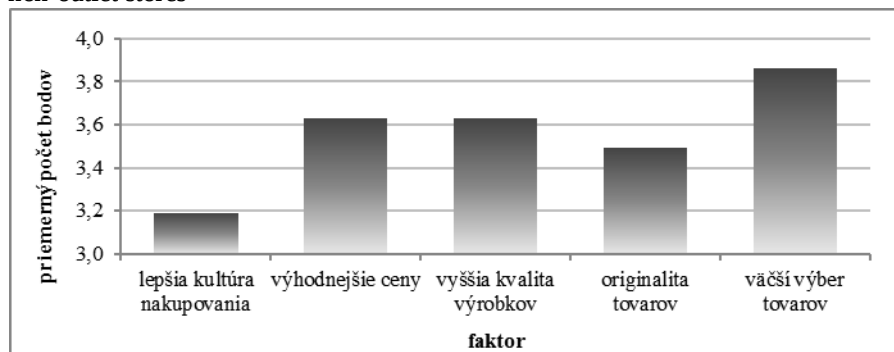
Pri otázke ohľadom zjednotenia meny v oboch krajinách sme vychádzali z predpokladu, že zavedenie spoločnej európskej meny ako národného platidla na Slovensku môže generovať stimulujúci efekt medzi zákazníkmi o nákupy v Rakúsku. Tento trend potvrdilo len 21,6% účastníkov, ktorí uviedli, že po vstupe Slovenska do eurozóny sa ich frekvencia výjazdov zvýšila. Väčšina oslovených (61,7%) demonštrovala, že zavedenie Eura na Slovensku ich záujem o nákupy v Parndorfe nezvýšilo a 16,8% respondentov dokonca uviedlo, že od roku 2009 jazdia za nákupmi v nižšej početnosti.

Dvanásť otázka ankety sa zameriavala na komparáciu nákupných motívov medzi outletovým strediskom v Parndorfe a inými neoutletovými prevádzkami. V rámci piatich vybraných motívov respondenti priradzovali bodové hodnoty od 1 do 5, pričom vyššie hodnoty zvýhodňovali outlet a naopak (graf 1).

Všetky ukazovatele získali priemerne viac ako 3 body, čo signalizovalo ich vyššie preferencie na úkor neoutletových maloobchodných priestorov. Najnižšia hodnota (3,19 b.) bola evidovaná v rámci nákupnej kultúry, keďže sa respondenti vyjadrovali negatívne na margo preplnenosti predajní a pasáží, čo na nich pôsobilo skľučujúcim dojmom. Zákazníci hodnotili relatívne priaznivo aj originalitu tovarov (3,49 b.), ktorú im predajcovia na pultoch Designer Outlet Parndorf ponúkali. Ďalšie dva motívy (výhodnejšie ceny, vyššia kvalita výrobkov) získali zhodne 3,63 b., čím zákazníci prezentovali, že pomer ceny a kvality tovarov je v tejto nákupnej destinácii vyrovnaný, pričom je lepší ako v predajniach iného typu. Najlepšie hodnotenie (3,86 b.) získal motív väčšieho výberu tovarov, čo je pochopiteľné vzhľadom na skutočnosť, že outletové centrum ponúka širokú spleť tovarov na jednom mieste.

Graf 1: Hodnotenie faktorov v Designer Outlet Parndorf v kontraste s inými neoutletovými prevádzkami

Graph 1: Assessment of features of Designer Outlet Parndorf in contrast to other non-outlet stores

Zdroj: vlastný výskum autorov 2012 – 2014

Ďalšia otázka skúmala hlavný druh tovarov, ktorý zákazníci nakupujú v priestoroch centra v Parndorfe najčastejšie. K dispozícii bolo 10 alternatív, pričom bolo možné označiť iba jednu, ktorá najviac vystihuje nákupné správanie respondenta. Potvrdili sa očakávania a najžiadanejšou tovarovou skupinou boli módné odevy a obuv, čo označilo až 272 z 334 (81,4%) opýtaných. S výrazným odstupom nasledovali preferencie športových potrieb a výstroja (9,3%) a potraviny (5,6%). Ostatné kategórie dosiahli zastúpenie menej ako 5%, pričom tri kategórie (nábytok, pohonné hmoty, iné) mali nulové zastúpenie.

Súvisiaci program nákupných turistov zo Slovenska po skončení nákupnej činnosti bol predmetom skúmania nasledovnej otázky. Nadpolovičná väčšina (57,8%) dotazovaných sa vyjadrila, že sa sústreďí iba na výkon nákupnej činnosti a ďalšie aktivity neplánuje. Využitie miestnych stravovacích možností označilo 27,2% opýtaných, pričom návštevu kultúrnych pamiatok a atrakcií v priľahlom okolí prezentovalo 14,1% respondentov. Traja participanti (0,9%) označili možnosť „iné“, v rámci ktorej uviedli návštevu špecializovaných podujatí a lyžovanie v rakúskych horských rezortoch.

Keďže sa prieskum uskutočňoval vo veľkorozmernej nákupnej destinácii, vychádzali sme z hypotézy, že oslovená klientela bude preferovať práve nákupné prostredie rozľahlých nákupných centier. Prezentovaný predpoklad bol overený, čo dokumentovalo 87,1% respondentov. Zvyšná časť (12,9%) sa vyjadrila, že uprednostňuje klasické kamenné obchody nachádzajúce sa spravidla v centrálnych zónach miest.

Predposledná otázka mala kvalitatívny charakter a skúmala finančný obnos, ktorý bol respondent ochotný obetovať na nákupy vo vymedzenom outletovom

centre v Parndorfe. Priemerná hodnota spomedzi všetkých respondentov dosiahla úroveň 207 €, pričom najnižšia zaznamenaná hodnota bola 20 € a najvyššia predstavovala 1 500 €. Z hľadiska frekvencie výskytu odpovedí bola najčastejšia reakcia o sume 100 €, ktorú vyjadrilo 78 (23,4%) anketovaných tvoriacich takmer štvrtinu z celej vzorky.

Posledná otázka anketového šetrenia sledovala preferovaný dopravný prostriedok, ktorým sa účastníci dopravili do cieľového miesta. Celkové výsledky boli taktiež ovplyvnené skutočnosťou, že zo 118 cestujúcich autobusovým zájazdom uviedlo preferenciu pre predmetný dopravný prostriedok až 116 (98,3%) osôb, ktoré vyplnili dotazník. Reálny obraz o dochádzke do centra možno evalvovať najmä prostredníctvom odpovedí od účastníkov internetového prieskumu a priamo oslovených zákazníkov v priestoroch centra, ktorí tvorili dovedna 216 osôb. Z uvedenej skupiny využilo osobný automobil 206 (95,4%) respondentov, pričom len 9 oslovených označilo príjazd autobusom a jedna účastníčka docestovala do outletového centra v Parndorfe vlakom.

Záver

Outletové centrá predstavujú etablovanú súčasť maloobchodu v európskom priestore, a to najmä v krajinách moderných trhových ekonomík. Viac ako dvojtretinová väčšina z nich (69,9%) sa nachádza v Európe v piatich dominantných štátoch. Pre slovenskú nákupnú klientelu predstavuje možnosť nákupu v outletovom priestore centrum nachádzajúce sa v rakúskej obci Parndorf, ktoré prešlo od svojho vzniku 1998 bohatým vývojom a radí sa medzi špičkové nákupné lokality v priestore rakúsko-slovensko-maďarského pohraničia.

Prostredníctvom realizácie dotazníkového prieskumu medzi slovenskými zákazníkmi vymedzeného strediska bol získaný obraz o geografických charakteristikách a nákupnom správaní sa slovenskej klientely. V Parndorfe nakupujú spravidla zákazníci vo veku 21 až 40 rokov s úplným stredným alebo vysokoškolským vzdelaním, reprezentujúci hlavnú cieľovú skupinu manažmentov outletových stredísk. Jedná sa najmä o zamestnancov a študentov, pričom v sieti zákazníkov dominuje kategória Slovákov s príjmom do 700 €. Vzhľadom na ekonomickú výkonnosť a blízkosť regiónu Bratislavy je pochopiteľné, že najväčšia časť klientov pochádza práve zo zázemia hlavného mesta, prípadne z miest, ktoré disponujú napojením na Bratislavu prostredníctvom cestných komunikácií vyšších tried. Väčšina respondentov nakupuje v Parndorfe menej ako 3 roky, pričom Slováci obetujú na príjazd do Designer Outlet Parndorf priemerne 96 minút a sú ochotní pricestovať dva až trikrát ročne. Zavedenie Eura na Slovensku zapôsobilo na nákupné správanie slovenských zákazníkov len jemne pozitívne. Slovenskí nákupní turisti najviac oceňujú výber tovarov, ktorý v outletovom stredisku nachádzajú, pričom sa najviac koncentrujú na módné odevy a obuv. Respondenti potvrdili preferenciu veľkorozmerných nákupných priestorov oproti pôvodným

a tradičným kamenným obchodom v mestách, avšak sa sústreďujú len na nákupy a súvisiace aktivity v okolí využívajú len v menšinovej miere. Za jeden nákupný deň boli účastníci ochotní obetovať na nákupy v priemere 207 €, pričom za hlavný dopravný prostriedok preferovali osobný automobil.

Prezentovaný profil slovenského zákazníka sa môže v budúcnosti variabilne meniť, keďže v priamom susedstve s centrom Designer Outlet Parndorf bolo otvorené nové centrum Fashion Outlet Parndorf, ktoré ešte viac posilňuje postavenie sledovanej obce v outletovom biznise v Európe. Ďalšou skutočnosťou vstupujúcou do hry o klienta sú outletové centrá na Slovensku, prvé vo Voderadoch otvorené na jeseň roku 2013 a druhé v Senci s plánovaným otvorením v roku 2015. Z hľadiska marketingového ponímania lokalít je ale dôležité dodať, že Parndorf (ako obec) predstavuje v mysliach zákazníkov dlhoročnú tradičnú nákupnú destináciu, ktorá nie je lákavá len pre rakúskych zákazníkov a klientov z pohraničných území, ale vďaka výraznej marketingovej prezentácii a začleneniu do siete centier spoločnosti McArthurGlen, ktorá je známym pojmom v európskom outletovom priestore, sa stáva obec i centrum známou lokalitou pre cieľených nákupných turistov rovnako i tranzitných cestujúcich. V prípade centier na Slovensku je budovanie vlastného imidžu a značky ešte vo vývoji, čo sa podpisuje aj pod návštevnosť zo zahraničia, o to viac v kontexte blízkej časovej i dopravnej vzdialenosti medzi všetkými tromi miestami.

PodĎakovanie

Autori príspevku vyjadrujú vďaku manažmentu a pracovníkom outletového centra Designer Outlet Parndorf za priateľský prístup, spoluprácu a možnosť realizácie výskumu v ich priestoroch, špeciálne p. Bettine Happel a Martine Prucha.

Príspevok bol spracovaný v rámci projektu VEGA 1/0799/14 „Geografické aspekty maloobchodnej siete veľkých miest v nových trhových podmienkach“.

Literatúra

- CIVÁŇ, M. – KROGMANN, A. 2012. Nákupný turizmus medzi Slovenskom a Rakúskom. In *Geografické informácie*. ISSN 1337-9453, 2012, roč. 16, s. 42 – 50.
- DeLISLE, J. R. 2007. *Shopping center classifications*. [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné na internete: <http://173-254-37-135.bluehost.com/research/NewSCDef_V23_WP1.pdf>
- ECOSTRA. 2014. *Outlet Centres in Europe*. [online]. [cit. 2014-12-19]. Dostupné na internete: <http://www.ecostrade/studien_und_marktberichte/outlet-centres-europe_2014-12.pdf>

- Interné materiály outletového strediska Designer Outlet Parndorf, 2014.
- LAKE SHORE GROUP, 2014. *Land Use Justification Report – Proposed OP & ZBL Modifications – St. Jacobs Factory Outlet Mall*. [online]. [cit. 2014-11-06]. Dostupné na internete: <http://www.woolwich.ca/en/newsevents/resources/Zoning_Public_Notices/Factory_Outlet_Mall_ZC_and_OPA_2014/Factory_Outlet_Mall_Land_Use_Justification_Report.pdf>
- KUNC, J. a kol. 2013. *Časopriestorové modely nákupného chovania českej populácie*. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 194 s. ISBN 978-80-210-6020-3.
- REYNOLDS, K. E. – GANESH, J. – LUCKETT, M. 2002. Traditional malls vs. factory outlets: comparing shopper typologies and implications for retail strategy. In *Journal of Business Research*. ISSN 0148-2963, 2002, roč. 55, s. 687 – 696.
- SIERRA, J. J. – HYMAN, M. R. 2011. Outlet mall shoppers' intentions to purchase apparel: A dual-process perspective. In *Journal of Retailing and Consumer Services*. ISSN 0969-6989, 2011, roč. 18, s. 341 – 347.
- STATISTIK AUSTRIA, 2014. *Bevölkerungsstand*. [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné na internete: <http://www.statistik.at/web_en/statistics/population/population_change_by_demographic_characteristics/index.html>
- SULLIVAN, P. a kol. 2012. Mexican national cross-border shopping: Exploration of retail tourism. In *Journal of Retailing and Consumer Services*. ISSN 0969-6989, 2012, roč. 19, s. 596 – 604.
- WHYATT, G. 2008. Which factory outlet centre? The UK consumer's selection criteria. In *Journal of Retailing and Consumer Services*. ISSN 0969-6989, 2008, roč. 15, s. 315 – 323.

GEOGRAPHICAL DIMENSIONS OF OUTLET CENTRES WITH FOCUS ON THE DESIGNER OUTLET PARNDORF

Summary

Outlet centres present an established element of retail in European extent, especially in countries with modern market economies. More than two-third majority of them (69.9%) is located in five dominant European states. The Slovak shopping clientele has an opportunity to shop at outlet centre in the municipality of Parndorf in Austria. The centre located there has come through a massive development since its opening in 1998 and it belongs to the high-quality shopping destinations in Slovak-Austrian-Hungarian borderland.

Through practising a questionnaire survey among Slovak customers of the selected centre was obtained an image of geographical characteristics and shopping behaviour of Slovak clientele. In the Designer Outlet Parndorf usually shop customers from 21 to 40 yrs., who completed secondary or university education, representing the main target group of outlet centres' managers. They are mostly

employees or students, whilst a predominant economic category is represented by people with income up to 700 €. According to the economic power and proximity of the Region of Bratislava is understandable that the largest part of was coming just from Slovak capital or its hinterland or from cities with highway or motorway connection to Bratislava. The majority of respondents shop in Parndorf less than 3 years, while they are used to spending approximately 96 minutes for transportation and are willing to come two or three times a year. An introduction of the Euro in Slovakia as a national currency changed a shopping behaviour of Slovaks just lightly positive. Slovak shopping tourists appreciate the most the wide range of products in the outlet centre, while they usually focus on the fashion clothes and shoes. Respondents confirmed the preference of the large-scale shopping destinations in contrast to the classic and traditional shops located in downtown. On the other hand, they concentrate just on the shopping and they seek additional activities just in minor cases. They were willing to spend 207 € in average during the one shopping day in Designer Outlet Parndorf, while they prefer a car as a most popular mean of transport.

The presented profile on Slovak customer can change in the future, because in the direct proximity with the Designer Outlet Parndorf was opened new centre called Fashion Outlet Parndorf that highlights the status of the target municipality in the outlet retail business in Europe. Another feature that has to be taken into account is represented by outlet centres in Slovakia. First one was opened in the municipality of Voderady in 2013 and the second destination in Senec should be opened during 2015. In terms of marketing perception of those locations is necessary to remind that Parndorf (as a municipality) is in the minds of customers designed as a long-term traditional shopping destination, which is popular not only for Austrian customers and clients from borderland, but for shopping tourists or transit travellers, as well, due to the massive marketing presentation and integration to the McArthurGlen Group that is well known within the European outlet business. On the other hand, Slovak outlet centres just begin the process of getting own image and brand, what reflects in number of visitors from abroad, moreover in the context of close time and transportation distance among all three locations.

RNDr. Marek Cíván

Doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: marek.civan@ukf.sk, akrogmann@ukf.sk

ZHODNOTENIE NÁVŠTEVNOSTI REGIÓNU NUTS II – VÝCHODNÉ SLOVENSKO V ROKOCH 2001 AŽ 2011

Anton Kasagrandá

Abstract

The main objective of this article is to characterize and compare number of visitors of the NUTS II – Eastern Slovakia (concretely region of Košice and Prešov) in years from 2001 to 2011. Characteristics will be provided and compared firstly on regional (this will also include characteristic of both of them together) and then on district level. We will compare number of visitors, overnight stays and length of their visit in selected area. In summary we will compare how much and how long usually visitors stays in area and if regions, which are standardized as “region with international importance” are also regions with biggest attendance.

Keywords: region NUTS II, Eastern Slovakia, overnight stays, visitors, length of stay

Úvod

Slovensko predstavuje z hľadiska cestovného ruchu veľmi zaujímavú a pestrú krajinu. Jeho morfológicky pestrý charakter ponúka rozličné možnosti pre rozvoj rôznych rekreačných aktivít. K tomu sa pridružujú priaznivé klimatické, hydrologické, biogeografické podmienky a kultúrohistorické pamätihodnosti, ktoré tvoria zo Slovenska turisticky atraktívnu krajinu (Kulla, 2000). Počty návštevníkov, ich prenocovaní a priemerná dĺžka pobytu patria medzi základné údaje, ktoré slúžia pre hodnotenie výkonnosti cestovného ruchu (ďalej „CR“) v jednotlivých regiónoch. CR ako hospodárske odvetvie sa v súčasnosti stáva podľa Čuku (2011) dokonca „globálnym fenoménom“. Aj u nás sa ním zaoberá viacero geografov (Čuka 2011, Krogmann 2007, 2006, 2005, Kulla 2011, 2007 a i.).

Cieľom príspevku je zhodnotiť, koľko návštevníkov sa rozhodlo pre región NUTS II – Východné Slovensko ako pre turistickú destináciu v rokoch 2001 až 2011. Pre potreby analýzy počtu návštevníkov, počtu prenocovaní a priemernej dĺžky pobytov sú vstupnými dátami údaje na úrovni okresov z databázy RegDat zo Štatistického úradu SR (ďalej „ŠÚ SR“) za roky 2001 až 2011, ktoré hovoria o počtoch ubytovaných v hromadných ubytovacích zariadeniach, ktorými sú v zmysle metodiky ŠÚ SR prioritne hotely, penzióny, turistické ubytovne, kempingy, apartmánové domy a pod.

Definícia základných pojmov

Pre geografov je pravdepodobne najvýstižnejšia definícia CR od Mariota (1983), podľa ktorého je „spoločenskou aktivitou, ktorá podmieňuje premiestňovanie obyvateľstva do častí krajiny sféry, charakterizovaných interakciami krajinných prvkov, schopnými vyvolať dočasnú zmenu miesta pobytu.“ Mariot (1983) zdôrazňuje, že „jestvovanie vzájomne pospájaných podnetov pre mimoriadny rozvoj CR vplýva na mnohotvárnosť foriem jeho výskytu, čo sťažuje možnosti vytvoriť všeobecnú a všestranne vyčerpávajúcu definíciu CR.“ Podľa ďalšieho geografa Čuku (2011) je CR „dočasný pobyt mimo miesta trvalého bydliska za účelom obnovy duševných a fyzických zdrojov človeka alebo za účelom naplňovania jeho duševných a telesných potrieb s podmienkou, že pobyt nie je spojený so získavaním finančných prostriedkov a je v súlade s morálnymi a etickými hodnotami“. Táto aktivita sa zo zásady uskutočňuje v území, resp. regióne. Smith (1992, in Kučerová, 1999) definuje región CR ako „ucelené územie na zemskom povrchu, ktoré bolo explicitne vymedzené výskumníkom, plánovačom alebo štátnou správou vzhľadom na to, aký vzťah má toto územie k niektorým aspektom plánovania, rozvoja a analýzy CR.“ Inskeep (1991, in Kučerová, 1999) uvádza, že regióny CR sú „logické geografické a plánovacie jednotky, ktoré sa vyberajú na základe významných atraktivít a tomu zodpovedajúcich aktivít CR, dobrej dopravnej dostupnosti alebo na základe vhodného potenciálu na rozvoj dopravnej infraštruktúry, integrovaného vnútorného dopravného systému a na základe vhodných území na rozvoj zariadení CR.“

Členenia CR podľa dĺžky pobytu účastníkov

Mariot (1983) podľa dĺžky pobytu rozlišuje dva typy CR. Dlhodobý, s viac ako tromi dňami pobytu jeho účastníkov, a krátkodobý CR, s menej ako tromi dňami pobytu účastníkov. Dlhodobý CR môže mať charakter dlhodobého putovného alebo dlhodobého pobytového CR, kým krátkodobý môže mať charakter víkendového alebo každodenného CR. Kopšo a kol. (1987) vyčlenil z časového aspektu rekreáciu a CR do troch kategórií - každodenná popracovná rekreácia (trvajúca menej ako 24 hodín), rekreácia koncom týždňa (víkendová – do troch dní) a dlhodobá alebo dovolenková rekreácia (viac ako tri dni).

Podľa Nemčanského (1999) môžeme z pohľadu dĺžky pobytu špecifikovať i účastníkov CR a to do týchto skupín: turista na dovolenke (holidaymaker; zotráva na danom mieste viac než 3 dni), krátkodobo pobývajúci turista (short-term tourist; dĺžka pobytu neprekročí 3 dni, ale je v mieste viac než 24 hodín a aspoň raz tu prenocuje) výletník (excursionist, sameday visitor; t. j. osoba, ktorá cestuje do inej krajiny, než v ktorej má svoje obvyklé bydlisko a bežné životné prostredie na dobu kratšiu než 24 hodín bez toho, aby v navštívenej krajine prenocovala, pričom hlavný účel cesty je iný ako vykonávanie zárobkovej činnosti v navštívenej

krajine. V domácom CR je to osoba trvalo usídlená v krajine, ktorá cestuje do odlišného miesta od trvalého bydliska a bežného životného prostredia na dobu kratšiu než 24 hodín, bez toho, aby v navštívenom mieste prenočovala, pričom hlavný účel jej cesty je iný než vykonávanie zárobkovej činnosti v navštívenom mieste).

Vymedzenie územia a jeho poloha v rámci regionalizácie regiónov CR

V regióne NUTS II – Východné Slovensko podľa ŠÚ SR (2013) žije v roku 2012 spolu 1 608 797 obyvateľov. Rozloha územia je 15 728 km² a priemerná hustota obyvateľstva 102 obyv./km². Región je tvorený dvomi VÚC (Prešovským a Košickým samosprávnym krajom), 24 okresmi (mapa 1) a 1 106 obcami (z toho 40 miest). Severnú hranicu územia tvorí štátna hranica s Poľskom. Východnú od severu na juh kopíruje štátna hranica s Ukrajinou. Z juhu je to štátna hranica s Maďarskom a západnú tvorí región NUTS II – Stredné Slovensko – konkrétne Žilinský a Banskobystrický kraj (mapa 1).

Turisticky najatraktívnejšia časť záujmového územia, konkrétne severné územia okresov Poprad a Kežmarok sú budované Tatrami. Tie sú súčasne (spolu s Bratislavou a Nízkymi Tatrami) našim najnavštevovanejším územím. Najmä okres Poprad je každoročne navštevovaný turistami zo zahraničia (najmä z Česka, Poľka, Ruska a pod.). Zaznamenávame tu rozmach a dobudovanie infraštruktúry CR. Súkromní podnikatelia tu vo veľkom zvyšujú ponuku ubytovacích kapacít, ponuku služieb a produktov CR, snažia sa budovať marketingovú značku územia a pod.

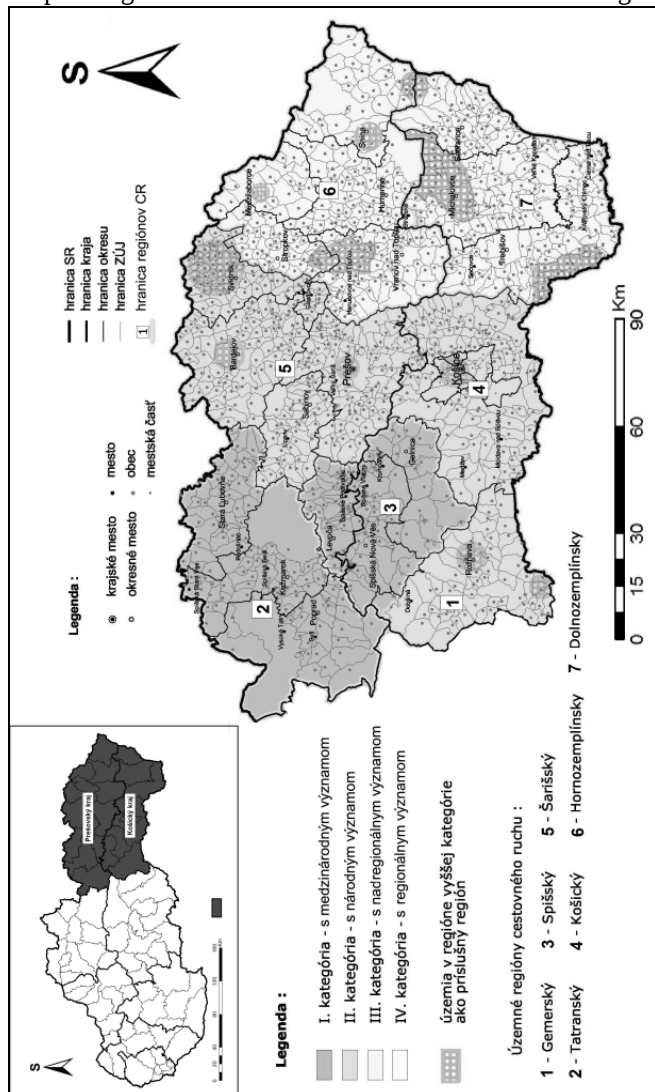
Rovnako nesmieme opomenúť územie Slovenského raja (okresy Spišská Nová Ves a Poprad), či ostatné, turisticky atraktívne celky ako Slanské vrchy (okresy Košice - okolie, Vranov nad Topľou, Prešov, Trebišov), Slovenský kras (okresy Košice – okolie, Rožňava), Volovské vrchy a i. Pre kúpeľný CR sú významné aj mestá Bardejov a Vyšné Ružbachy (okres Stará Ľubovňa). Pre potreby letného turizmu sú to najmä vodné nádrže Veľká Domaša (okresy Vranov nad Topľou a Stropkov) a Zemplínska šírava v okrese Michalovce (tej sa detailne venoval vo svojom príspevku Kulla, 2011). Rovnako významný je i mestský turizmus, hlavne v kultúrnych centrách ako sú Košice (Európske hlavné mesto kultúry 2013), Prešov, Poprad, či v minulosti veľmi významné mestá Levoča, Spišská Nová Ves, Bardejov, či Stará Ľubovňa, Krásnohorské Podhradie neďaleko Rožňavy a i. (v niektorých z nich nájdeme pamiatky zoznamu UNESCO).

Regióny CR môžeme vyčleniť na základe viacerých delení (Čuka 2011, Mariot 1983, Plesník 2007, Weiss a kol. 2005, a pod.). V príspevku budeme vychádzať z Regionalizácie cestovného ruchu v Slovenskej republike (Weiss a kol., 2005). Tá vyčlenila na Slovensku 21 regiónov CR. Územie regiónu NUTS II – Východné Slovensko je tvorené siedmimi takýmito regiónmi (mapa 1). Sú to Gemerský (do nami vymedzeného územia zasahuje jeho časť), Spišský, Šarišský,

Tatranský, Košický, Hornozemplínsky a Dolnozemplínsky región. Pri týchto regiónoch ďalej rozlišujeme „kategorizáciu regiónov podľa významu“. Medzinárodný význam majú Tatranský a Spišský región CR.

Mapa 1: Región NUTS II – Východné Slovensko v rámci regionalizácie CR

Map 1: Region NUTS II – Eastern Slovakia within the regionalization of tourism

Zdroj: Weiss a kol., 2005 – upravil Kasagrand by ArcGIS 9.3

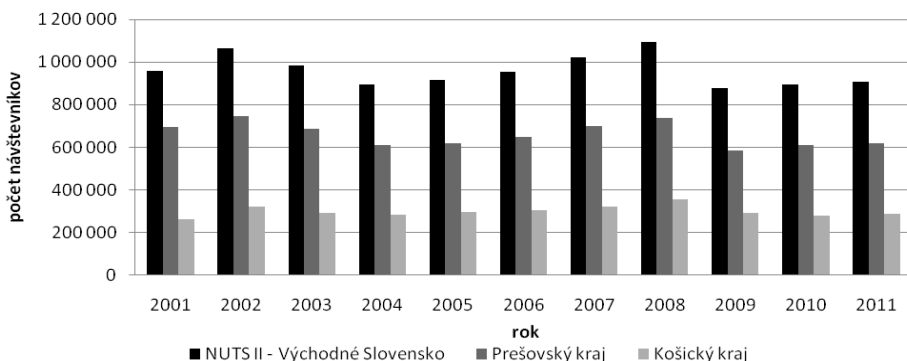
Národným významom pre CR disponujú Gemerský, Šarišský a Košický región. Dolnozemplínsky a Hornozemplínsky región disponujú významom nadregionálnym (mapa 1). Rozlohou najväčšia časť územia má národný význam.

Analýza návštevnosti na úrovni štatistických jednotiek NUTS II a NUTS III v rokoch 2001 až 2011

Návštevnosť regiónu NUTS II – Východné Slovensko sa v sledovanom období desiatich rokov (2001 až 2011) pohybovala v rozpätí 877 562 (najmenšia hodnota z roku 2009) až 1 092 997 návštevníkov (najvyššia hodnota z roku 2008). Hranica jedného milióna návštevníkov bola preknaná 3 krát – v rokoch 2002, 2007 a 2008 (graf 1). Naopak, ich počet nepresiahol hranicu ani 900 tisíc v rokoch 2004, 2009 a 2010. Vo všeobecnosti môžeme sledovať dve „vývojové krivky“ návštevnosti. Prvý významný vrchol bol zaznamenaný v roku 2002. Od tohto roku zaznamenávame pokles na minimum v roku 2004 (graf 1), od ktorého opäť rastie až po rok 2008, kedy zaznamenávame absolútne maximum v rámci sledovaného časového obdobia. Od roku 2009 sa začínajú prejavovať dopady hospodárskej krízy (ako i iných vplyvov, napr. prijatie Eura a pod.) a dochádza opätovne k jej výraznému poklesu.

Graf 1: Počet návštevníkov v regióne NUTS II – Východné Slovensko v rokoch 2001 až 2011

Graph 1: Number of visitors in region NUTS II – Eastern Slovakia in years 2001 – 2011

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2013 databáza RegDat

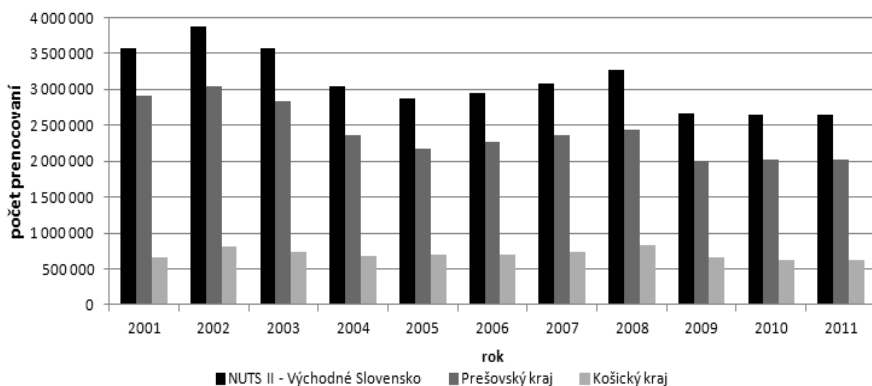
Priebeh „vývojovej krivky návštevnosti“ je v oboch krajoch obdobný ako v regióne NUTS II – Východné Slovensko. Dosahuje dva významnejšie vrcholy (roky 2002 a 2008), po ktorých nasleduje relatívne významný pokles (roky 2003 a

2009) a následne opätovný nárast. Na najväčší medziročný pokles medzi rokmi 2008 a 2009 výrazne vplýva hospodárska kríza. Tá síce začala v roku 2008, no na našom území sa výrazne prejavuje od roku 2009. Druhým relevantným argumentom je prijatie Eura, ktoré pre návštevníkov z krajín ako Poľsko, Česká republika, či Maďarsko a pod. znamená výrazné zvýšenie cien a s ním spojený znížený záujem o návštevu krajiny. Na výrazný pokles v roku 2004 vplýva pravdepodobne otvorenie hraníc a zjednodušený pohyb obyvateľstva. Ten významne ovplyvňuje najmä možnosti pohybu domácich návštevníkov spojený s ich odchodom za dovolenkou do ostatných krajín členských krajín EÚ (významne ovplyvnenú voľným pohybom osôb), respektíve zahraničia vôbec.

Na prvý pohľad je badateľný rozdiel medzi počtami prenocovaní na úrovni krajov (graf 2). Pri analýze počtu prenocovaní na úrovni NUTS II dosahuje Košický kraj od 18% (v roku 2001) až po 25% (rok 2008) z ich celkového podielu (graf 1). Z hľadiska návštevnosti vykazuje výrazne vyššie hodnoty Prešovský ako Košický kraj. Tento fakt odôvodňujeme väčším potenciálom územia pre CR (najmä prítomnosťou Tatier, ktoré disponujú medzinárodným významom). Pri analýze medziročných chodov vidíme, že najviac prenocovaní (graf 2) bolo v regióne v roku 2002 (3 867 616 krát, z toho 3 051 652 krát v Prešovskom a 815 964 krát v Košickom kraji). Naopak, najmenej prenocovaní sme zaznamenali v roku 2010 (2 643 125 krát, z toho 2 024 817 krát v Prešovskom a 618 308 krát v Košickom kraji).

Graf 2: Počet prenocovaní v regióne NUTS II – Východné Slovensko v rokoch 2001 až 2011

Graph 2: Number of overnight stays in region NUTS II – Eastern Slovakia in years 2001 – 2011

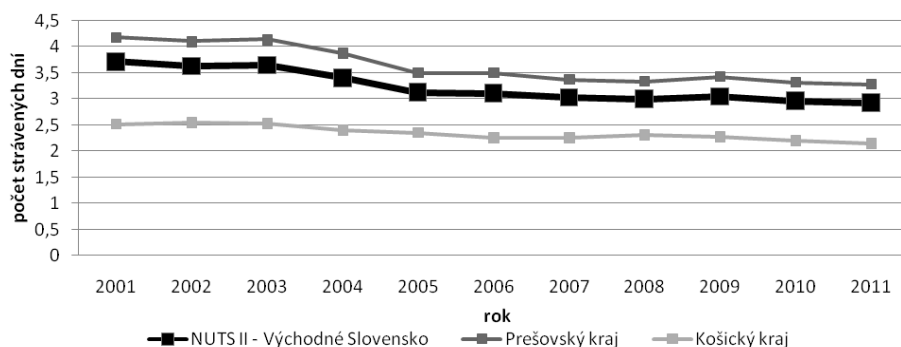

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2013 databáza RegDat

Priemerná dĺžka pobytu v regióne NUTS II – Východné Slovensko zaznamenáva postupný pokles svojich hodnôt. Za sledované obdobie sa skrátila približne o 0,8 dňa (z 3,7 dňa v roku 2001 na 2,9 v roku 2011). Najvyšší pokles sme zaznamenali medzi rokmi 2004 a 2005, asi o 0,3 dňa (RegDat, 2013). Vo všeobecnosti však v medziročných chodoch nedochádza k výrazným rozdielom, ale k pozvoľnému a postupnému poklesu (graf 3).

Graf 3: Priemerná dĺžka pobytu návštevníka v regióne NUTS II – Východné Slovensko v rokoch 2001 až 2011

Graph 3: Average length of stay of visitors in region NUTS II – Eastern Slovakia in years 2001 – 2011

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2013 databáza RegDat

Na úrovni krajov sledujeme jednoznačne väčšiu priemernú dĺžku pobytu v Prešovskom ako v Košickom kraji (v každom sledovanom roku je to o viac ako jeden deň). Na zmenu priemerných dĺžok pobytov má významný vplyv najmä forma CR. Spolu s ňou je to všeobecný trend organizovať viac, ale súčasne kratších dovoleniek. V Prešovskom kraji sa jedná hlavne o vysokohorskú turistiku, kúpeľníctvo, pobytovú rekreáciu zameranú na oddych, relax a pod., ktorá býva zväčša viacdnňová. Naopak, pre Košický kraj je typická hlavne poznávacia rekreácia (historické mesto Košice, Spišská Nová Ves, Krásnohorské Podhradie a pod.), prípadne víkendová letná rekreácia. Tieto typy CR bývajú kratšie ako tri dni.

V oboch však zaznamenávame pokles priemernej dĺžky pobytu. Ten je výraznejší v Prešovskom (z maxima 4,2 dňa v roku 2001 na minimum 3,3 dňa v roku 2011), ako v Košickom kraji (rovnako z maxima 2,5 dňa v roku 2001 na minimum 2,1 dňa v roku 2011) (RegDat, 2013). Krivka priemernej dĺžky pobytu (graf 3) je reprezentovaná jedným maximom (v roku 2003) a odvtedy pozvoľným poklesom.

Analýza návštevnosti územia na úrovni okresov v rokoch 2001 až 2011

Pri analýze návštevnosti zisťujeme, že najvyššie hodnoty vykazuje okres Poprad (počty návštevníkov sa pohybujú v rozmedzí 359 883 návštevníkov v roku 2009 až po 493 462 v roku 2002, tab. 1). Nasledujú okresy mesta Košice, Spišskej Novej Vsi, Kežmarku, Bardejova, Popradu, Michaloviec a Starej Ľubovne. Na opačnej strane sa nachádzajú okresy, ktorých počty návštevníkov sú mnohonásobne nižšie (v niektorých prípadoch až viac ako stonásobne). Myslíme najmä okresy Medzilaborce, Sobrance, Stropkov, Snina, Svidník a Trebišov (tab. 1).

Najvyššie hodnoty v počtoch prenocovaní na úrovni okresov (tab. 2) zaznamenávame v okrese Poprad (pohybujú sa v rozpätí 1 227 690 v roku 2009 až 1 995 042 v roku 2002). Žiadny z ostatných okresov NUTS II – Východné Slovensko pri analýze počtu prenocovaní nedosahuje tak vysoké hodnoty. Druhou skupinou okresov, s relatívne vysokými hodnotami počtov prenocovaní (v rozpätí 385 824 až 86 020 prenocovaní/rok) sú okresy Bardejov, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Michalovce, Spišská Nová Ves, prípadne Košice I. (tab. 2). Každý z nich disponuje, z pohľadu potenciálu pre CR, určitou významnou atraktivitou. Naopak, medzi okresy s najmenšími počtami prenocovaní zaradíme tie, v ktorých bolo zaznamenaných menej ako 20 000 prenocovaní za rok (tab. 2). Patria sem okresy Stropkov, Svidník, Medzilaborce, Snina a Sobrance. Tieto sú charakteristické tým, že nedisponujú vysokým potenciálom pre CR (prípadne sú zaujímavé pre veľmi úzku skupinu potenciálnych návštevníkov).

Priemerná dĺžka pobytu je najvyššia v okrese Bardejov (tab. 3). Je tomu tak vďaka forme CR, ktorá je pre okres typická - kúpeľníctvom. Dosahuje tu hodnoty od 9,4 dňa (v roku 2001) po 6,1 dňa (v roku 2006). V ňom zaznamenávame kolísavý vývoj priemernej dĺžky pobytu, ktorý však v sledovanom období neklesol pod hranicu 6 dní. Obdobne je tomu tak v okrese Stará Ľubovňa, kde sa návštevníci zdržiavajú viac ako 4 dni (od 6,3 dňa v roku 2001, po minimum 4,7 dňa v roku 2005), pravdepodobne vďaka kúpeľom vo Vyšných Ružbachoch. Priemerná dĺžka pobytu vyššia ako 3 dni (počas celého sledovaného obdobia) je ešte v okrese Poprad (od 4,1 dňa v roku 2001 po 3,2 dňa v roku 2011), prípadne čiastočne aj v okrese Kežmarok (od 3,5 dňa v roku 2001 po 2,6 dňa v roku 2009), v ktorom dominuje dlhodobá oddychová rekreácia (klimatické kúpele v Tatrách, aquaparky a pod.), turistika, či poznávací CR. Zaujímavý je viac ako dvojnásobný nárast priemernej dĺžky pobytu v okrese Medzilaborce (z 2,6 dňa v roku 2001 na 6,2 v roku 2011). Ten je však v medziročných chodoch veľmi kolísavý (tab. 3). Tento patrí medzi najmenej navštevované z celého územia a i nízke zmeny hodnôt teda môžu vykazovať výrazné odchýlky. Pozitívny trend tiež zaznamenávame v okrese Prešov (tu sa zvýšila priemerná pobytu návštevy z 1,7 dňa v roku 2001 na maximum 2,5 dňa v roku 2005). Okres Prešov si vďaka rozšírenej ponuke služieb, marketingu a pod., dokáže svojich návštevníkov udržať dlhšie takmer o deň.

Záver

V príspevku sme analyzovali počet návštevníkov, ich prenocovaní a priemerné dĺžky ich pobytov v regióne NUTS II – Východné Slovensko. Pre porovnanie sme si zvolili obdobie rokov 2001 až 2011. V rámci sledovaného časového obdobia sme sa snažili zistiť akým smerom sa CR východného Slovenska uberaá. Zistili sme, že sa postupne skracuje dĺžka pobytu návštevníkov. Celkový počet návštevníkov sa však od roku 2009, kedy sme zaznamenali výrazný medziročný pokles, zvyšuje. Tento ukazovateľ však nemoní fakt, že z regiónu sa postupne stáva tzv. „tranzitný región“, keďže priemerné dĺžky pobytov účastníkov sú menšie ako tri dni. Tie sa skracujú i napriek prítomnosti kúpeľov v Bardejove, Smokovci a Vyšných Ružbachoch. Jednoznačne najnavštevovanejší je okres Poprad. V niekoľkých sledovaných rokoch bola jeho návštevnosť dokonca vyššia ako celého ostatného regiónu NUTS II – Východné Slovensko. Relatívne navštevované sú okresy Spišská Nová Ves, Kežmarok, Bardejov, Michalovce, Stará Ľubovňa, Prešov a mesto Košice. Naopak, až viac ako stonásobne menej návštevníkov ako do okresu Poprad sa príde pozrieť do okresov Medzilaborce, Svidník, Sobrance, Stropkov a Snina. Dôvodom, prečo je tomu tak sme sa zaoberali v samotnom príspevku.

Pri vymedzení územia do regiónov CR od Weiss a kol. (2005) podľa „atraktívnosti“ zisťujeme, že najnavštevovanejšie sú práve regióny z kategórie s „medzinárodným významom“. Rovnako platí, že najmenej navštevované územia sú tie „s regionálnym významom“.

Na záver by sme radi pripomenuli, že pre potreby dostupnosti štatistických údajov sme územie porovnávali na úrovni administratívnych jednotiek (od okresov po kraje a NUTS II).

Podakovanie

Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/1143/12 Regióny: vývoj, transformácia a regionálna diferenciácia.

Literatúra

- ČUKA, P. 2011. *Základy teórie, metodológie a regionalizácie cestovného ruchu*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove. 93 s. ISBN 978-80-555-0471-1.
- DATABÁZA REGIONÁLNEJ ŠTATISTIKY (RegDat). In Štatistický úrad SR [online]. 2013. [cit. 2013-10-26]. Dostupné na internete: <http://pxweb.statistics.sk/pxwebslovak/index.htm>
- KOPŠO, E. a kol. 1987. *Zemepis cestovného ruchu*. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1987. 446 s. ISBN 067-478-87.

- KROGMANN, A. 2007. Religiózný cestovný ruch v Nitre a jeho špecifiká. In *Geographia Cassoviensis*. ISSN 1337-6748, 2007, roč. 1, č. 1, s. 103-106.
- KROGMANN, A. 2006. Problematika kultúrno-správnych predpokladov a ich delimitácie v geografickej literatúre. In *GEO Information* 3. ISSN 1336-7234, s. 44-52.
- KROGMANN, A. 2005. *Aktuálne možnosti využitia územia Nitrianskeho kraja z hľadiska cestovného ruchu*. 1. vyd. Nitra : UKF, 2005. 218 s. ISBN 80-8050-888-7.
- KUČEROVÁ, J. 1999. *Trvalo udržateľný rozvoj cestovného ruchu*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 1999. 83 s. ISBN 80-805-5307-6.
- KULLA, M. 2011. Vybrané aspekty cestovného ruchu na Zemplínskej Šírave. In *Geographia Cassoviensis*. ISSN 1337-6748, 2011, roč. 5., č. 1, s. 73-78.
- KULLA, M. 2007. Charakteristika vybraných foriem cestovného ruchu v meste Košice a v jeho zázemí. In *Geographia Cassoviensis*. ISSN 1337-6748, 2007, č. 1. s. 107-112.
- KULLA, M. 2000. Kategorizácia lyžiarskych stredísk Žilinského kraja. In *Geografické štúdie*. ISSN 1337-9445, 2000, s. 179-184.
- MARIOT, P. 1983. *Geografia cestovného ruchu*. 1.vyd. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1983. 252 s.
- MESTSKÁ A OBECNÁ ŠTATISTIKA (MOŠ). In Štatistický úrad SR [online]. 2012. [cit. 2012-10-26]. Dostupné na internete: <http://app.statistics.sk/mosmis/sk/run.html>
- NEMČANSKÝ, M. 1999. *Odvětví cestovního ruchu, vybrané kapitoly I. díl*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita, 1999. 278 s. ISBN 80-7248-034-0.
- PLESNÍK, P. 2007. *Vymedzenie a ocenenie regiónov cestovného ruchu*. Bratislava: Ekonóm, 2007. ISBN 978-80-225-2476-6.
- WEISS, P. a kol. 2005. *Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike*. Bratislava: Ministerstvo Hospodárstva SR (Odbor Cestovného ruchu), 2005. 90 s.

EVALUATION OF TOURIST ATTENDANCE OF REGION NUTS II – EASTERN SLOVAKIA IN YEARS 2001 AND 2011

Summary

This paper analyzed the number of visitors, overnight stays and the average length of their stays in the NUTS II – Eastern Slovakia. Therefore, for comparison were chosen the ten-year period (from 2001 to 2011). We tried to figure out what direction of the Tourism of Eastern Slovakia is taking. Firstly, we found that the length of stay (of visitors) is gradually reduces. However, the total number of visitors (since 2009) is increasing. Secondly, region is gradually becoming "transit region", whereas the average length of stay of participants are less than three days.

The most visited district is Poprad. Relatively popular districts are Spisšská Nová Ves, Kežmarok, Bardejov, Michalovce, Stará Ľubovňa, Prešov and Košice. Conversely, more than a hundred times fewer visitors than in the district Poprad is recorded in districts Medzilaborce, Svidník, Sobrance, Stropkov and Snina. Considerations that affect the distribution of visiting we addressed in previous chapters.

RNDr. Anton Kasagrandá

Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny

Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave

Mlynská dolina B-1, 842 15 Bratislava

E-mail: kasagrandá@fns.uniba.sk

Tab. 1: Počet návštevníkov v regióne NUTS II – Východné Slovensko v rokoch 2001 až 2011

Table 1: Number of visitors in region NUTS II – Eastern Slovakia in years 2001 – 2011

okres	rok										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stará Ľubovňa	33 122	31 912	30 684	25 953	34 190	36 693	38 266	43 850	30 157	30 000	33 009
Stropkov	3 151	2 759	2 113	1 917	1 850	1 876	3 504	4 679	2 494	4 797	1 745
Svidník	5 526	-	-	3 101	3 117	3 442	2 684	3 858	1 928	2 896	2 120
Vranov nad Topľou	6 247	10 052	9 329	10 489	10 792	8 812	11 404	14 023	11 908	16 718	14 803
Bardejov	41 076	45 103	45 918	41 242	39 504	45 620	44 534	43 449	36 363	34 031	32 315
Humenné	21 074	17 995	17 435	12 602	8 487	5 891	7 641	15 787	16 098	16 030	12 904
Kežmarok	60 210	63 381	55 734	44 762	45 553	44 932	52 916	61 583	44 493	50 964	55 103
Levoča	17 904	15 117	15 957	14 352	14 024	15 100	16 818	20 200	13 437	11 266	10 772
Medzilaborce	367	-	-	476	1 253	1 442	2 041	2 919	2 882	2 163	1 685
Poprad	447053	493462	448084	397224	399894	416589	448170	446579	359883	376108	390185
Prešov	46 313	44 403	42 970	43 221	50 559	49 927	55 384	62 227	53 798	53 743	49 827
Sabinov	11 063	12 274	12 392	9 827	9 013	12 989	10 793	10 412	7 997	8 730	8 445
Snina	2 491	3 731	2 778	3 348	2 796	3 755	5 260	6 485	5 009	4 217	5 557
Spišská Nová Ves	38 739	75 912	58 097	66 220	66 253	71 551	59 521	72 537	58 538	51 062	63 094
Trebišov	7 314	8 560	8 018	6 899	6 976	8 937	13 974	22 143	22 833	17 392	17 423
Gelnica	11 561	9 822	9 776	10 392	8 640	9 036	8 897	7 935	4 689	1 508	1 440
Košice I	66 822	62 073	58 373	60 361	71 446	73 431	76 361	78 432	70 859	89 263	91 825
Košice II	24 339	26 137	23 769	18 486	22 430	22 878	19 989	19 232	12 880	12 258	13 101
Košice III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Košice IV	24 594	31 981	31 186	30 258	31 236	33 518	40 722	44 094	31 811	33 667	24 600
Košice - okolie	23 689	24 386	24 065	24 152	21 620	18 720	17 965	23 904	21 469	19 170	24 205
Michalovce	45 403	51 670	50 341	37 103	38 909	39 372	50 990	49 052	39 273	33 732	32 794
Rožňava	20 869	29 624	29 998	30 495	26 876	27 100	31 940	38 507	27 236	22 473	20 461
Sobrance	1 233	691	844	1 148	1 366	1 427	1 415	1 110	1 527	680	492

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2013 databáza RegDat – upravené

Tab. 2: Počet prenocovaní v regióne NUTS II – Východné Slovensko v rokoch 2001 až 2011

Table 2: Number of overnight stays in region NUTS II – Eastern Slovakia in years 2001 – 2011

okres	rok										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stará Ľubovňa	207417	201884	203066	167046	160173	185951	200490	214486	152434	149777	159209
Stropkov	15 245	11 055	10 809	9 470	8 373	8 743	14 536	19 158	7 095	11 116	5 033
Svidník	10 247	-	-	6 629	7 432	8 029	6 703	8 250	3 926	7 150	5 521
Vranov nad Topľou	19 187	27 199	30 172	29 081	24 307	20 233	25 185	32 313	28 537	38 245	36 723
Bardejov	385824	384215	379846	301772	253172	277575	274679	289190	239905	236841	228565
Humenné	44 592	50 542	51 763	38 185	29 055	27 943	15 843	37 021	44 127	44 610	29 247
Kežmarok	213108	201797	185472	148262	147807	138610	147745	166254	116128	136268	154968
Levoča	42 895	31 973	32 109	27 146	31 791	31 265	35 816	39 473	28 387	23 842	19 668
Medzilaborce	970	-	-	1 028	4 053	5 089	6 102	8 697	14 906	7 960	10 373
Poprad	1 839 199	1 995 042	1 808 431	1 503 224	1 363 353	1 398 017	1 449 790	1 440 302	1 227 690	1 230 502	1 231 150
Prešov	77 792	76 547	80 553	82 373	100200	111965	137573	146314	113839	105064	110676
Sabinov	40 179	45 933	40 760	35 547	33 308	42 486	30 978	28 318	20 591	24 489	22 891
Snina	7 424	12 190	6 754	6 901	7 104	9 186	11 825	17 801	10 712	8 953	13 558
Spišská Nová Ves	117372	205898	165475	181653	188592	194639	177503	192381	147545	125092	141170
Trebišov	17 701	21 520	23 039	16 937	13 861	17 177	27 847	46 824	48 001	33 610	35 615
Gelnica	45 277	33 384	34 656	35 877	25 839	26 771	24 404	19 671	11 440	4 198	4 563
Košice I	116995	108089	95 198	99 327	113834	130565	134789	143659	127611	169223	180848
Košice II	46 564	46 894	40 394	37 283	43 598	42 883	44 950	62 791	36 489	34 499	31 244
Košice III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Košice IV	38 320	48 402	48 866	45 810	49 395	53 138	65 724	76 775	56 078	58 938	42 141
Košice - okolie	72 561	66 660	68 274	64 935	63 028	50 354	43 239	65 703	60 144	50 980	54 346
Michalovce	143876	189699	181959	123265	132523	105244	131381	126369	111951	94 267	86 020
Rožňava	62 189	93 960	83 981	77 967	61 614	66 107	73 655	88 955	60 148	46 387	43 736
Sobrance	3 155	1 458	1 882	2 133	2 702	2 826	3 399	1 896	2 599	1 114	720

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2013 databáza RegDat – upravené

Tab. 3: Priemerná dĺžka pobytov v regióne NUTS II – Východné Slovensko v rokoch 2001 až 2011

Table 3: Average length of stays in region NUTS II – Eastern Slovakia in years 2001 – 2011

okres	rok										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stará Ľubovňa	6,3	6,3	6,6	6,4	4,7	5,1	5,2	4,9	5,1	5,0	4,8
Stropkov	4,8	4,0	5,1	4,9	4,5	4,7	4,1	4,1	2,8	2,3	2,9
Svidník	1,9	-	-	2,1	2,4	2,3	2,5	2,1	2,0	2,5	2,6
Vranov nad Topľou	3,1	2,7	3,2	2,8	2,3	2,3	2,2	2,3	2,4	2,3	2,5
Bardejov	9,4	8,5	8,3	7,3	6,4	6,1	6,2	6,7	6,6	7,0	7,1
Humenné	2,1	2,8	3,0	3,0	3,4	4,7	2,1	2,3	2,7	2,8	2,3
Kežmarok	3,5	3,2	3,3	3,3	3,2	3,1	2,8	2,7	2,6	2,7	2,8
Levoča	2,4	2,1	2,0	1,9	2,3	2,1	2,1	2,0	2,1	2,1	1,8
Medzilaborce	2,6	-	-	2,2	3,2	3,5	3,0	3,0	5,2	3,7	6,2
Poprad	4,1	4,0	4,0	3,8	3,4	3,4	3,2	3,2	3,4	3,3	3,2
Prešov	1,7	1,7	1,9	1,9	2,0	2,2	2,5	2,4	2,1	2,0	2,2
Sabinov	3,6	3,7	3,3	3,6	3,7	3,3	2,9	2,7	2,6	2,8	2,7
Snina	3,0	3,3	2,4	2,1	2,5	2,4	2,2	2,7	2,1	2,1	2,4
Spišská Nová Ves	3,0	2,7	2,8	2,7	2,8	2,7	3,0	2,7	2,5	2,4	2,2
Trebišov	2,4	2,5	2,9	2,5	2,0	1,9	2,0	2,1	2,1	1,9	2,0
Gelnica	3,9	3,4	3,5	3,5	3,0	3,0	2,7	2,5	2,4	2,8	3,2
Košice I	1,8	1,7	1,6	1,6	1,6	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9	2,0
Košice II	1,9	1,8	1,7	2,0	1,9	1,9	2,2	3,3	2,8	2,8	2,4
Košice III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Košice IV	1,6	1,5	1,6	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,8	1,8	1,7
Košice - okolie	3,1	2,7	2,8	2,7	2,9	2,7	2,4	2,7	2,8	2,7	2,2
Michalovce	3,2	3,7	3,6	3,3	3,4	2,7	2,6	2,6	2,9	2,8	2,6
Rožňava	3,0	3,2	2,8	2,6	2,3	2,4	2,3	2,3	2,2	2,1	2,1
Sobrance	2,6	2,1	2,2	1,9	2,0	2,0	2,4	1,7	1,7	1,6	1,5

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2013 databáza RegDat – upravené

PERCEPČNÁ MARGINALITA AKO STARONOVÝ PRÍSTUP K VÝSKUMU MARGINALITY VO VIDIECKOM PROSTREDÍ

Lucia Máliková

Abstract

Although a large number of authors is devoted to the research on marginality, majority of these studies captures only some aspects of this multidimensional phenomenon. Thus, this article reflects one of the neglected approaches in this context – perceptual marginality. Concise theoretical introduction into the topic preceded methodological debate related to the utility of various methods suitable for the research on perception of space and spatial processes. Latter, our attention focuses on two specific case studies demonstrating research on perceptual marginality within Irish and Slovak rural context, where we aim to point out the merits of this approach in research on marginality as such.

Keywords: marginality, perception of marginality, rural areas, qualitative methodology

Úvod

Problematika polarizácie priestoru patrí dlhodobo k široko diskutovaným témam nielen na poli geografického bádania, ale aj v príbuzných vedách (napr. v sociológii, ekonómii, politológii a iných), o čom svedčí množstvo autorov, ktorí sa jej vo svojich štúdiách venujú. Svoje počiatky, resp. základy nachádza v koncepte jadro – periféria, ktorý predstavuje jeden z kľúčových modelov geografického výskumu vôbec a mnohí autori ho považujú za základné teoretické východisko pri štúdiu periférnych/marginálnych regiónov (Leimgruber, 2004). Na model polarizácie priestoru v zmysle centrum – periféria, tak ako ho predstavila Schmidt (1998), resp. v pozmenenom kontinuu typu centrum – periféria – marginalita v zmysle Andreoli (1989) tak vo výskume marginality nadväzuje množstvo autorov (Crewe, 1991, Cullen, Pretes, 2000, Hurbánek, 2004, Havlíček a kol. 2005, Pileček, Jančák, 2011 a ďalší). Na opodstatnenosť výskumu marginálnych regiónov (aj v súvislosti s rurálnym priestorom) poukazuje aj existencia Komisie IGU pre Marginalizáciu, Globalizáciu a Regionálne a Lokálne Odozvy¹, ktorej cieľom je výskum geografickej marginality z rôznych perspektív. V súčasnosti kladie dôraz predovšetkým na vzťah marginality a globalizácie ako

¹ Z ang. IGU (International Geographical Union) – Commission on Marginalization, Globalization, Regional and Local Responses

i na regionálne a lokálne odozvy na rôzne formy marginality a marginalizácie.

Pojmu a definícii pojmu marginalita sa už venovalo viacero autorov (Leimgruber, 1994, Andreoli, 1994, Cullen, Pretes, 2000, Hurbánek, 2004, Schmidt, 2007), preto sa diskurzu na túto tému nebudeme v našom príspevku detailnejšie venovať. Je ale na mieste predostrieť zjednodušenú interpretáciu tohto fenoménu tak ako s ňou narábame pre naše potreby, a to ako fenomén označujúci negatívny status, resp. atribút územia z pohľadu ekonomických, sociálnych, demografických či environmentálnych aspektov. Keďže marginalitu možno vnímať ako multi-dimenzionálny fenomén, jednotliví autori zväčša pristupujú k jej výskumu prostredníctvom niektorej z jej dimenzií a skúmajú tak prejavy najčastejšie sociálnej či socio-ekonomickej (Gajdoš, 2005, Falt'an, Gajdoš, Pašiak, 1995, Džupinová a kol., 2008) a demografickej marginality (Pelc, 2006), čím nadväzujú na základné prístupy identifikované v prácach Leimgruber (1994, 2004) a Sommers, Mehretu (1998) ako objektívne prístupy k štúdiu marginality. Tieto konvenčné prístupy sú založené na identifikácii a kategorizácii marginálnych regiónov na základe hodnotenia súboru indikátorov s využitím štatistickej analýzy dát a sú u autorov jedným z najčastejších spôsobov ako reflektovať problematiku marginality (Marada, 2001, Pileček, 2005, Pileček, Jančák, 2011, Šebová, 2013). Pomerne zriedkavo sa však pri podobne ladených štúdiách siaha nad rámec ponúkaný dostupným súborom štatistík.

Tu sa na rad dostáva práve menej využívaný prístup, a to perцепčná marginalita. Teoretickým aspektom interpretácie perцепčnej marginality sa venovali napríklad Jusilla et al. (1998) z hľadiska medzinárodnej perspektívy, pričom poukázali na jej meniaci sa charakter v priestore a v čase. Pokiaľ ide o samotnú definíciu, na jednej strane možno podľa Leimgrubera (2004) perцепciu marginality považovať za neoddeliteľnú súčasť sociálneho prístupu k jej výskumu, teda objektívneho, pričom autor vychádza z presvedčenia, že výskum marginality by mal byť založený na hodnotách spoločnosti, ktorá tvorí základ ľudského správania sa. Týmto presúva pozornosť dokonca bližšie k pôvodu ľudského konania, hodnôt a nazerania na svet. Na rozdiel od Leimgrubera, Schmidt (1998) zastáva názor, že perцепčná marginalita nepatrí medzi tzv. objektívne prístupy, ale naopak, v tomto kontexte ju možno považovať za subjektívny prístup reflektujúci postoje a vnímanie jednotlivcov. Z tohto pohľadu je marginálnym regiónom taký región, ktorý je z pohľadu jeho obyvateľov ako i rôznych zainteresovaných aktérov vnímaný ako marginálny. Aj Tykkyläinen (1998) spája marginalitu s perцепciou miery marginality u jednotlivcov a skupín v priestore a tvrdí, že marginalitu ako takú je potrebné vnímať ako subjektívny pojem, pretože ľudia vnímajú miesta rôzne a záleží na každom jednotlivcovi, či vníma dané územie ako marginálne.

Určitú snahu o odklon od čisto objektívnych prístupov k perцепčnej marginalite možno nájsť v už spomínaných sociologicky ladených prácach (Falt'an, Gajdoš, Pašiak, 1995) či v sociálno-geografických prácach (Džupinová a kol., 2008), a to predovšetkým vo forme prípadových štúdií,

kde prostredníctvom dotazníkových prieskumov a hĺbkových expertných rozhovorov, kvalitatívne dáta vstupujú do sumárnych analýz odhaľujúcich status daného územia z hľadiska marginality.

Tento príspevok si preto kladie za cieľ opätovne vyzdvihnúť jeden z opomínaných prístupov k výskumu marginality a poukázať tak na iný spôsob nazerania na veci okolo nás, predostrieť paletu možných výskumných metód uplatňovaných v praxi (s dôrazom na dve prípadové štúdie zamerané na odhalenie percepčnej marginality) a na ich opodstatnenosť vo výskume tohto fenoménu ako takého.

Prístupy, metódy a použité dáta

Ako bolo naznačené v úvode, na rozdiel od tradičných metód používaných pri štúdiu marginality sa v tejto práci pozornosť venuje menej konvenčným prístupom využívajúcim rad kvalitatívnych metód. Práve tieto sa stali obzvlášť významnými prostriedkami vo výskumoch humánnej geografie tak v zahraničí (Limb, Dwyer, 2001) ako i na pôde domácich výskumov (Rochovská a kol., 2014), čoho dôkazom je aj narastajúca frekvencia použitia takto ladených metód v geografických prácach, a to aj vďaka tomu, že práve dáta subjektívnej povahy častokrát odhalia informácie, ktoré nemožno získať výlučne kvantitatívnym bádaním (Falt'an, Gajdoš, Pašiak, 1995, Havlíček a kol., 2005, Vaishar, Zapletalová, 2005, Džupinová a kol., 2008). V súvislosti s tým McDonagh (2002) podotýka, že rozdielnosť medzi konvenčnými a nekonvenčnými prístupmi (teda medzi objektívnymi a subjektívnymi) spočíva najmä v zdôrazňovaní priestorového aspektu marginality. Kým konvenčné prístupy prikladajú priestorovému aspektu značnú váhu, v nekonvenčných prístupoch sa dôraz presúva viac k nepriestorovým aspektom. V súvislosti s tým autor tvrdí, že *„dnes už nie je možné zaoberať sa výlučne fyzickým priestorom, ale vhodnejším modelom je uvažovať s rozmanitosťou sociálnych priestorov, ktoré sa v geografickom priestore navzájom prelínajú.“* (s. 100). Možno tak tvrdiť, že aplikácia subjektívnych prístupov, ako aj v prípade percepčnej marginality, v sebe nesie určitý znak špecifickosti so zameraním skôr na „sociálnu“ než na „vecnú“ podstatu skúmaného objektu.

Percepciou (vnímaním a chápaním) priestoru sa zaoberalo niekoľko geografov, a hoci nie vždy ju skúmali priamo v kontexte marginality, uplatňovanie kvalitatívnych metód je zrejmé. Tak sa v rámci širokej palety geografických výskumov môžeme stretnúť s ich aplikáciou pri štúdiu:

- kvality života (Horňák, Rochovská, 2007, Ira, Šuška, 2006),
- regionálnej identity (Chromý, Janů, 2008, Stockmann, 2005, Sedláček, Kurka, Maier, 2009),
- chudoby a životných stratégií (Ceccato, Persson, 2003, Rochovská, Horňák, 2008, Rusnáková et al., 2014),

- či v rámci špecificky zameraných štúdií percepcie priestoru prostredníctvom mental mapping (Shobe, Banis, 2010).

Tento príspevok sa okrem vyššie načrtnutého teoreticko-metodologického úvodu usiluje predovšetkým predostrieť dva metodologické postupy využité pri štúdiu percepčnej marginality v podmienkach slovenského a írskeho vidieka a poukázať na opodstatnenosť výskumu percepčnej marginality ako takej. V zmysle percepčnej marginality chápanej podľa Schmidt (1998) sa venujeme tak vonkajšej (prípádová štúdia 1) ako i vnútornej (prípádová štúdia 2) percepcii marginality.

Prvý príklad je z prostredia írskeho vidieka a je zameraný na percepciu marginality z pohľadu diferencovaných aktérov s rôznym zameraním (sociológia, ekonómia, poľnohospodárstvo, geografia) pôsobiach vo vidieckom priestore. Prostredníctvom 7 hĺbkových expertných rozhovorov sa odborníci z rôznych oblastí venujúcich sa vidieku (akademická pôda, nezisková organizácia, štátna organizácia a pod.) vyjadrovali k vnímaniu a interpretácii pojmu marginalita v kontexte írskeho vidieka. Výstupom rozhovorov bola okrem iného aj mentálna mapa prezentujúca obraz marginality z pohľadu týchto aktérov.

Druhá prípadová štúdia poukazuje na percepciu marginality v podmienkach Slovenska. Zameriava sa na pohľad starostov vybraných vidieckych obcí, ako jedných z kľúčových aktérov pôsobiach v tomto prostredí. Prostredníctvom dotazníkového prieskumu 47-mich starostov sa dozvedáme o ich vnímaní marginality a reakcii na (ne)zaradenie ich obcí do kategórie marginálnych.

Prípádová štúdia 1: Percepcia marginality v kontexte írskeho vidieka

Fenoménu marginality a jeho interpretácia nadobúda v prostredí írskeho vidieka o niečo špecifickejšie kontúry. Na jednej strane ide o ostrovnú krajinu, kde pojmy okrajovosť, izolovanosť či marginalita vystupujú do povedomia už v súvislosti s charakterom samotnej geografickej lokácie, na druhej strane má rovnako vidiecky priestor v mnohých územiach skôr charakter rozptýleného osídlenia než kompaktných obcí ako je to v prípade sídelnej štruktúry Slovenska. Práve táto prípadová štúdia sa usiluje priblížiť vnímanie tohto fenoménu v špecifickom írskom prostredí, a to prostredníctvom mentálneho mapovania.

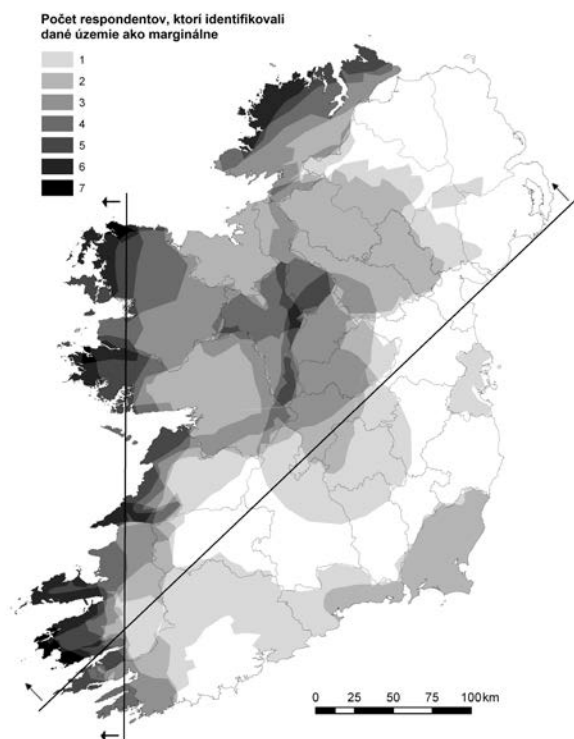
Mapa 1 prezentuje mentálnu mapu, ktorá odhaľuje zaujímavý obraz percepčnej marginality z pohľadu rozličných vidieckych aktérov v prostredí írskeho vidieka. Títo autori individuálne a nezávisle od seba zaznačili do mapy územia vnímané ako marginálne/periférne v rôznych ohľadoch. Dáta boli následne digitalizované v prostredí GIS, pričom výsledná mentálna mapa predstavuje prekryv percepcie marginality a periférnosti v kontexte írskeho priestoru z pohľadu zainteresovaných aktérov.

Priestorové rozmiestnenie percepcie tohto fenoménu viac-menej korešponduje so všeobecným chápaním a interpretáciou fenoménu marginality naprieč írskou literatúrou, zobrazujúc predovšetkým územia západného Írska,

zvlášť provinciu Connaught, ako najviac marginálne. Z uvedeného vyplýva, že napriek postupnej zmene v interpretácii fenoménu marginality a periférnosti a prechodu od zdôrazňovania priestorových aspektov skôr k tým nepriestorovým (McDonagh, 2002), zohráva v tomto kontexte faktor geografickej polohy a vzdialenosti stále relevantný význam. Táto skutočnosť vyplynula aj z detailnejšej analýzy realizovaných rozhovorov, pričom sa výraznejšie prejavil aj význam narastajúcej multi-dimenzionálnej povahy a komplexity marginality ako takej.

Mapa 1: Mentálna mapa percepčnej marginality írského vidieka

Map 1: Mental map of perception mrginality of Irish countryside

Ďalším výstupom získaným z expertných rozhovorov bolo zistenie, akým spôsobom je sledovaný fenomén prezentovaný z pohľadu rozdielnych aktérov. Hoci ich akademické či profesionálne zázemie sa líšilo, vo všeobecnosti zastávali všetci respondenti skôr podobné stanoviská, apelujúc vždy na špecifické aspekty marginality s ohľadom na ich vlastné skúsenosti s výskumom v tejto oblasti. Zdôraznený bol predovšetkým silný vzťah medzi marginalitou a komunitou,

vychádzajúci z pozície komunity a zvlášť lokálnych lídrov v rozvoji marginálnych území. Miestne povedomie, schopnosť oceniť miestne zdroje a potenciál, ako i aktívna participácia zainteresovaných osôb boli považované za kľúčové prvky nevyhnutné pri riešení marginality toho ktorého územia. V neposlednom rade bol prezentovaný zaujímavý pohľad, a to dvojznačný efekt plynúci zo statusu marginálnosti, kde v tradičnom ponímaní je marginalita vnímaná negatívne, zatiaľ čo v súčasnosti, zvlášť v írskom kontexte ako poukázal McDonagh (2002), niektoré územia z tohto „znevýhodnenia“ ťažia vo svoj prospech napríklad prostredníctvom cestovného ruchu.

Prípadová štúdia 2: Percepcia marginality v podmienkach slovenského vidieka

Táto prípadová štúdia vychádza z vyčlenenia marginálnych regiónov podľa Šebeovej (2013) (ako i s ohľadom na predchádzajúce vyčlenenia v prácach Džupinová a kol., 2008, Falt'an, Gajdoš, Pašiak, 1995), kde boli práve niektoré územia na východe a severovýchode Slovenska označené ako marginálne, čo korešponduje s akousi intuitívnou líniou rozdeľujúcou územie Slovenska na rozvinutejší severozápad a zaostalejší juhovýchod. Autorka využila klastrovú metódu a na základe skupiny vybraných ukazovateľov² identifikovala rôzne kategórie marginálnych regiónov. V náväznosti na toto vyčlenenie, tak bolo cieľom prípadovej štúdie poukázať na rozdielne i podobné črty medzi identifikáciou marginálnych území na základe štatistických dát a na základe percepcie vybraných aktérov – starostov. Išlo teda o porovnanie dvoch rôznych prístupov k vnímaniu marginality v zmysle Schmidt (1998), a to objektívneho a subjektívneho. Navyše, kombinácia kvantitatívnych a kvalitatívnych metód, známa tiež ako triangulácia, predstavuje zaujímavý a perspektívny smer vo výskume marginality ako poukázala Šebová (2013), ktorá vo vyššie zmienenej práci predznačila možnú koreláciu oboch uvedených metód.

Prípadová štúdia sa realizovala v šiestich vybraných okresoch (Košice-okolie, Poprad, Revúca, Spišská Nová Ves, Veľký Krtíš a Vranov nad Topľou)

² V uvedenej práci boli použité tri nasledovné skupiny ukazovateľov:

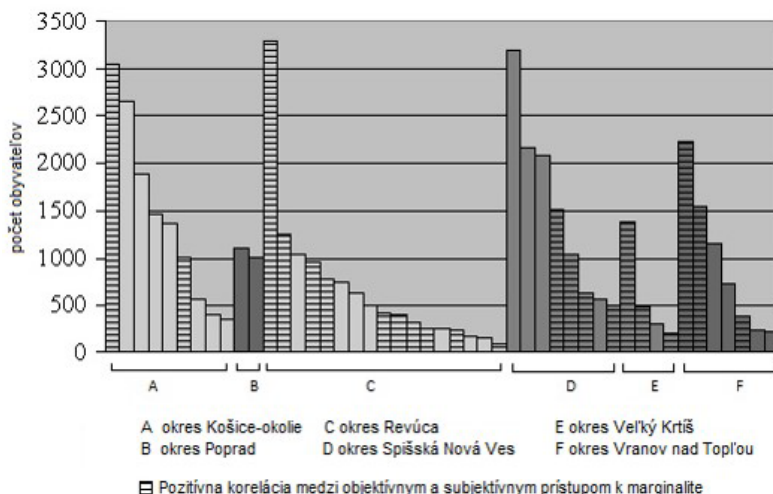
- socio-demografické (hustota zaľudnenia, populačný rast, prirodzený prírastok, index starnutia, ranná detská úmrtnosť, index závislosti starého obyvateľstva, index etnickej diversity vypočítaný ako podiel rómskej populácie z celkového počtu obyvateľov danej priestorovej jednotky)
- ekonomická sila územia (miera nezamestnaností, dane na 1 obyvateľa, podiel právnických osôb na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov)
- ukazovatele kvality života (podiel neobývaných domov na 1000 obyvateľov, podiel dokončených domov, podiel bytov nižšieho štandardu)

s výrazným zastúpením socio-ekonomicky marginálnych obcí. Všetci starostovia týchto obcí boli oslovení prostredníctvom dotazníka, do prieskumu sa však v konečnom dôsledku zapojila necelá $\frac{1}{2}$ z nich (47 %), čo predstavovalo našu výskumnú vzorku. Vzhľadom k proklamovanej anonymite dotazníka, výsledky možno prezentovať len v grafickej forme. Ako však zobrazuje graf 1, určitú pozitívnu koreláciu oboch prístupov možno pozorovať aj v rámci tejto výskumnej vzorky, kde sa takmer $\frac{1}{2}$ starostov stotožnila s identifikáciou ich obce v rámci kategórie socio-ekonomicky marginálnych (v grafe znázornené šrafážou). Vzhľadom k tomu, že sa v tomto prípade narábalo s pomerne malou vzorkou, ktorú nemožno považovať za reprezentatívnu v rámci celého Slovenska, výsledky nie je možné generalizovať. Avšak je vďaka nim stále možné do istej miery poukázať na koreláciu objektívnych a subjektívnych prístupov k výskumu marginality v predmetnom území.

V tomto prípade to boli predovšetkým malé obce, teda obce do 500 obyvateľov, kde subjektívna percepcia marginality korešpondovala s už existujúcim vyčlenením marginálnych regiónov. Zaujímavou skutočnosťou bolo zistenie, že práve hierarchická úroveň tu zohráva značnú úlohu, čo sa prejavilo na počte starostov, ktorí vnímali danú obec ako marginálnu v rámci Slovenska ako celku (17), v rámci kraja (9) či v rámci samotného okresu (8). Hierarchická úroveň a v konečnom dôsledku mierka s akou pri výskume marginality a zvlášť jej percepcie uvažujeme teda predstavuje významný determinujúci faktor.

Graf 1: Percepcia marginality z pohľadu vybraných starostov vidieckych obcí na Slovensku

Graph 1: Perception of marginality from the viewpoint of selected mayors of rural municipalities in Slovakia

Každá z oboch vyššie načrtnutých prípadových štúdií sa na fenomén percepčnej marginality pozerá z iného uhla pohľadu, pričom uplatňuje použitie predovšetkým kvalitatívnych metód ako najvhodnejších techník pre odhalenie subjektívnej dimenzie marginality. Napriek tomu, že v oboch prípadoch sa výskum realizuje na nie príliš rozsiahlej vzorke respondentov a nemožno ho tak generalizovať, v oboch prípadoch sa potvrdzuje význam percepčnej marginality a snaha o nazeranie na realitu z inej perspektívy, možno i tej subjektívnej. Je tak zrejmé, že verifikácia hypotéz či a do akej miery subjektívna percepcia marginality podhodnocuje resp. nadhodnocuje výskumy založené na kvantifikácii štatistických dát, alebo či takto ladený výskum prezentuje viac pesimistický resp. optimistický pohľad na fenomén marginality, by si vyžadovalo rozšírenie výskumu o ďalšie špecifické lokality.

Záver

Výskum marginality sa v poslednom období teší intenzívnemu záujmu autorov z rôznych vedných disciplín, predovšetkým geografie a sociológie, pričom sa tento fenomén často interpretuje v kontexte vidieka. Práve vidiecky priestor sa totiž pod vplyvom globálnej transformácie spoločnosti začal výrazne meniť, či už z hľadiska základných štruktúr obyvateľstva, diverzifikácie ekonomických činností alebo charakteru vidieckej krajiny ako takej. V mnohých prípadoch sa táto vnútorná reštrukturalizácia prejavila negatívne a vidiek začal sociálne a ekonomicky upadať (Buchta, 2003). Práve tieto územia tak možno skúmať v súvislosti s fenoménom marginality. Markuszewska (2015) v súvislosti s tým dodáva, že tento fenomén sa v prostredí vidieka líši a marginalizácia vidieka sa prejavuje diferencovane v závislosti od konkrétnych podmienok a špecifik tohto určitého územia.

S narastajúcim počtom takto orientovaných štúdií došlo k osvojeniu si rozličných prístupov k identifikovaniu marginálnych území, pričom využitie kvantitatívnych prístupov dominuje. V tejto štúdií sa však pozornosť venovala práve prístupu vychádzajúcemu z kvalitatívnych metód, a to konkrétne percepčnej marginalite, ktorá predstavuje jednu z mnohých dimenzií tohto zložitého fenoménu. Dve predstavené prípadové štúdie s aplikáciou rôznych metód (dotazníky, expertné rozhovory, mentálne mapovanie) poskytli skvelú príležitosť zodpovedať široký rozsah otázok súvisiacich s identifikáciou, vnímaním a interpretáciou marginality v kontexte slovenského a írskeho vidieckeho priestoru.

Vezmúc do úvahy komplexnosť marginality, ako to bolo prezentované v rámci celej štúdie, sme sa snažili obohatiť existujúcu teoreticko-metodologickú literatúru práve poukázaním na staronový a často opomínaný prístup - percepčnú marginalitu. Niektoré známe fakty boli opätovne potvrdené, mnohé zaujímavé nápady podnietili práve realizované prípadové štúdie, poskytujúc tak nové možné

smerovanie takto zameraného výskumu a zvlášť metód pri odhaľovaní zložitých vzorcov marginality.

PodĎakovanie

Príspevok bol spracovaný v rámci projektu UK/133/2015 Štúdium percepčnej marginality v podmienkach slovenského vidieka.

Literatúra

- ANDREOLI, M. 1994. Development and marginalization in Liguria region. In: Chang Yi D., Sue Ching J., Yin Yuh L. [ed.]. *Marginality and Development Issues in Marginal Regions*. Taipei, National Taiwan University, pp. 41-60.
- BUCHTA, S. 2003. Slovenský vidiek na konci dvadsiateho storočia. In *Sociológia-Slovak Sociological Review*, (2), s. 125-140.
- CECCATO, V. – PERSSON, L. O. 2003. Differential Economic Performance (DEP) in the periphery: Evidence from Swedish rural areas. *European Journal of Spatial Development*, 7, pp. 1-26.
- CREWE, J. 1991. Defining Marginality? *Tulsa Studies in Women's Literature*, 10(1), pp. 121-130.
- CULLEN, B. T. – PRETES, M. 2000. The Meaning of Marginality: interpretations and perceptions in social science. In *The Social Science Journal*, 37(2), pp. 215-229.
- DŽUPINOVÁ, E. – HALÁS, M. – HORŇÁK, M. – HURBÁNEK, P. – KÁČEROVÁ, M. – MICHNIAK, D. – ONDOŠ, S. – ROCHOVSKÁ, A. 2008. *Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska*. Geo-grafika, Bratislava, 186 s. ISBN 978-80-89317-06-6.
- FALŤAN, Ľ. – GAJDOŠ, P. – PAŠIAK, J. 1995. *Sociálna marginalita území Slovenska*. Bratislava. 223 s. ISBN 80-967403-1-8.
- GAJDOŠ, P. 2005. Marginal regions in Slovakia and their developmental disposabilities. In *Agricultural Economics*, 51(12). pp. 555-563.
- HAVLÍČEK, T. – CHROMÝ, P. – JANČÁK, V. – MARADA, M. 2005. Vybrané teoreticko- metodologické aspekty a trendy geografického výskumu periférnych oblastí. In Novotná, M. [ed.]. *Problémy periférnych oblastí*. Karlova univerzita v Prahe, s. 6-24. ISBN 80-86561-21-6.
- HORŇÁK, M. – ROCHOVSKÁ, A. 2007. Vybrané aspekty kvality života vo vnútorných perifériách Slovenska. In *Geographia Cassoviensis*, 1, s. 55-60.
- HURBÁNEK, P. 2004. Zmeny úlohy priestorového aspektu v interpretáciách pojmov periférnosť (marginalita) a vidiek. Geografie a proměny poznání prostorové reality. In *Proceedings of International Geographical Conference*. August 30-31, 2004, University of Ostrava, Faculty of Natural Sciences, Ostrava, Czech Republic, s. 102-110.

- CHROMÝ, P. – JANŮ, H. 2008. Regional identity, activation of territorial communities and the potential of the development of peripheral regions. In: Svatoňová H. *Geography in Czechia and Slovakia. Theory and Practice at the Onset of 21st Century*. Masaryk University, Brno, pp. 105-107.
- IRA, V. – ŠUŠKA, P. 2006. Percepčia kvality života v mestskom prostredí na príklade mesta Partizánske. In *Geografická revue*, 2: 309-332.
- JUSSILA, H. – LEIMGRUBER, W. – MAJORAL, R. 1998. *Perception of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality*. Aldershot: Ashgate, 314 p. 17-235. ISBN 1-85972-683-6.
- LEIMGRUBER, W. 1994. Marginality and marginal regions: problems of definition. In Chang-Yi D. [ed.]. *Development issues in marginal regions. Marginality and development issues in marginal regions. Proceedings of the IGU Study Group*. Taipei, pp. 1-18.
- LEIMGRUBER, W. 2004. *Between global and local: marginality and marginal regions in the context of globalization and deregulation*. Aldershot: Ashgate Publishing. ISBN 0-7546-3155-9.
- LIMB, M. – DWYER, C. 2001. Qualitative methodologies for geographers: Issues and debates. London: Arnold. 303 p.
- MARADA, M. 2001. Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. In *Geografie*, 106(1), s. 12-24.
- MARKUSZEWSKA, I. 2015. Rural area marginalisation: searching for tendencies. Case study: the Western fringes of Poland. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, No. 29, pp. 75-91.
- MCDONAGH, J. [ed.] 2002. Economy, society, and peripherality: experiences from the West of Ireland. Galway: Arlen House. 258 p. ISBN 1-903631-25-4.
- PELC, S. 2006. Geographical marginality in Slovenia from the point of demographical indicators. In *Revija za geografijo*, 2(1), pp. 121-131.
- PILEČEK, J. 2005. Příspěvek k metodice vymezování periferních oblastí: modelové území okresu Prachatice. In Novotná M. [ed.]. *Problémy periferních oblastí*. Karlova univerzita v Praze. s. 81–91. ISBN 80-86561-21-6.
- PILEČEK, J. – JANČÁK, V. 2011. Theoretical and Methodological Aspects of the Identification and Delimitation of Peripheral Areas. In *AUC Geographica*, 46, pp. 43-52.
- ROCHOVSKÁ, A. – HORŇÁK, M. 2008. Chudoba a jej percepčia v marginálnych regiónoch Slovenska. In *Geografia Cassoviensis*, 2(1), s. 152-156.
- ROCHOVSKÁ, A. – KÁČEROVÁ, M. – ONDOŠ, S. 2014. Výskumné metódy v humánnej geografii a ich aplikácie. Univerzita Komenského v Bratislave. 231 s.
- RUSNÁKOVÁ, J. – ROSINSKÝ, R. – ŠRAMKOVÁ, M. – ČEREŠNÍKOVÁ, M. – SAMKO, M. – ROCHOVSKÁ, A. 2015. Subjective perception of coping by destitute Roma communities in Slovakia and the importance of education as a

- strategy of pulling them out of poverty. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, pp. 2721-2726.
- SEDLÁČEK, S. – KURKA, B. – MAIER, G. 2009. Regional identity: a key to overcome structural weaknesses in peripheral rural regions?. In *European Countryside*, 1(4), pp. 180-201.
- SCHMIDT, M. H. 1998. An integrated systemic approach to marginal regions: from definition to development policies. In Jussila H., Leimgruber W., Majoral R. *Perception of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality*. Aldershot: Ashgate, 1998, pp. 45–66. ISBN 1-85972-683-6.
- SCHMIDT, M. H. 2007. Some reflections on the definition and delimitation of geographical marginality. In Jones G., Leimgruber W., Nel E. *Issues in Geographical Marginality: General and theoretical aspect*. Grahamstown; South Africa: Rhodes University. pp. 34-43.
- SOMMERS, L. M. – MEHRETU, A. 1998. International perspectives on socio-spatial marginality. In Jussila H., Leimgruber W., Majoral R. *Perception of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality*. Ashgate. pp. 135-145. ISBN 1-85972-683-6.
- STOCKMAN, J. 2005. Moravské Kopanice: identita na periferii. In Novotná M. [ed.]. *Problémy periferních oblastí*. Karlova univerzita v Prahe. s. 161-197. ISBN 80-86561-21-6.
- ŠEBOVÁ, L. 2013. Identifikácia marginálnych regiónov na Slovensku. Dizertačná práca, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave. 168 s.
- TYKKYLÄINEN, M. 1998. From territorial marginality to marginality in cybersociety. In Jussila H., Leimgruber W., Majoral R. *Perception of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality*. Aldershot: Ashgate. pp. 123-132. ISBN 1-85972-683-6.
- VAISHAR, A. – ZAPLETALOVÁ, J. 2005. Marginalizace moravsko-slovenského pohraničí. In Novotná M. [ed.]. *Problémy periferních oblastí*. Karlova univerzita v Prahe. s. 167–176. ISBN 80-86561-21-6.

PERCEPTUAL MARGINALITY AS AN OLD-NEW APPROACH IN RESEARCH ON MARGINALITY IN RURAL AREAS

Summary

Issue of spatial polarization has long been a widely discussed topic not only in the field of geographical exploration, but also in related sciences (sociology, economics, political science, etc.), as shows a number of authors devoted to research of this kind. Its origin can be found in the concept of core-periphery, which is one of the key models of geographical inquiry and by many authors considered to be an essential theoretical basis for the study of marginal regions (Leimgruber, 2004). The validity of research on marginal regions highlights the

existence of the Commission on Marginalization, Globalization, Regional and Local Responses, which aims to study geographical marginality from different perspectives.

Phenomenon of marginality is very often associated with rural areas because it is rural environment that has begun to change significantly under the influence of global transformation of society, whether in terms of basic population structures, diversification of economic activities or the nature of rural environment as such. In many cases, this inner restructuring was reflected negatively and rural areas begun to decline socially and economically as well (Buchta, 2003). Thus, rural areas represent suitable experimental field for research of phenomenon of marginality and its manifestations.

With growing number of such a research, different approaches to identification of marginal areas were developed, while favouring quantitative approach. In this study we attempted to point out another approach based on qualitative methods – perceptual marginality. The above mentioned case studies choosed to use various methodology techniques (questionnaires, interviews and mental mapping) providing a great opportunity to answer a broad scope of research questions in terms of identification, perception and visual interpretation of marginality within Irish and Slovak rural context.

Each of the presented case studies is looking at the phenomenon of perceptual marginality slightly differently, while choosing mostly qualitative methodology as the most relevant. The first case study was a part of research conducted in Ireland and it is focused on perceptual marginality from the perspective of differentiated rural actors, each with a different background. Through 7 in-depth expert interviews respondents took a stand in the perception and understanding the phenomenon of marginality within Irish rural context. The final outcome of this research, in addition to the analytical findings of perception of marginality, was a mental map representing approximate image of marginality from the perspective of these actors. On the other hand, the second case study tackles the perception of marginality in the selected rural areas in Slovakia. It aims to present an attitude of local mayors as one of the key players influencing a given rural environment. The questionnaire survey of 47 local mayors reveals their perception of marginality with a focus on correlation between their own reflexion of this phenomenon and categorization of marginal regions in the slovak literature.

Stressing the complexity of marginality, as it was presented across the whole study, we tried to enrich existing theoretical-methodological literature by pointing the neglected approach – perceptual marginality, thus unfolding another layer within its complex nature. Although the above presented cases represent only a small samples and thus can not be generalised, it is still a valid evidence of the merits of perceptual marginality and looking at reality through a different perspective - perhaps the subjective one. While some well known information were

confirmed again, some new interesting ideas came along, providing new possible directions for research and methodologies in revealing patterns of marginality.

Mgr. Lucia Máliková

Katedra humánnej geografie a demografie

Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave

Ilkovičova 6, Mlynská dolina 842 15 Bratislava

E-mail: malikova@fns.uniba.sk

PUSTNUTIE POĽNOHOSPODÁRSKEJ KRAJINY NA PRÍKLADE VYBRANÝCH HORSKÝCH OBCÍ PODPOĽANIA

Matej Masný

Abstract

The contribution deals with abandoning of agriculture land of the chosen mountain village area (cadastrs Povrazník and Strelníky). The evaluation was realised by means of a hexagonal web in two periods of time. We have analysed ingrowths processes in relation to the chosen terrain characteristics (parameters of slopes, aspects, altitude) and soil characteristics (soil types, categories, production potential). For quantification of relations we have used "Cramer V" index. The final part of outcomes points at the extent of agricultural land abandoning as well as the influence of social economic conditions and chosen qualities upon these processes.

Keywords: agriculture, Povrazník, Strelníky, abandoning of agricultural land

Úvod

Slovenské poľnohospodárstvo a následne poľnohospodárska krajina prešla za obdobie posledných desaťročí veľmi výraznými zmenami, ktoré priniesli svoje pozitívne, ako aj negatívne dopady. Tieto zmeny je obzvlášť vhodné analyzovať v podhorských a horských oblastiach, ktoré z hľadiska charakteru krajiny a úrodnosti pôd nemožno označovať za typicky poľnohospodárske. Poľnohospodárstvo a poľnohospodárska krajina tu má svoje charakteristické črty, ktoré dokumentujú historický vývoj týchto oblastí a dotvárajú ich prírodnú hodnotu.

Etapa slovenského poľnohospodárstva od roku 1989 až po vstup do Európskej únie sa zvykne nazývať ako *transformačné obdobie* (Zaušková, Krajčovič, 2011). Po roku 1989 sa v dôsledku spoločensko-politických zmien ocitlo hospodárstvo Československa v recesii (Ižáková, 1994). Poľnohospodárstvo začalo čeliť veľmi pomalej reštrukturalizácii s problematickými privatizáciami štátnych majetkov a prudkým nárastom agrárnej nezamestnanosti. Transformácia bola legislatívne upravená zákonom č. 42/1992 Zb. o úprave majetkových vzťahov a vyrovnaní majetkových nárokov v družstvách. Situáciu zhoršovala neujasnenosť vlastníckych vzťahov, reštitúcie, vysoká rozdrobenosť pôdy, rast cien vstupov, nedostatok vlastného kapitálu, dlhy, ako aj nedostatočné úverové zdroje (Pitoňák, 1994). Mnohé družstvá boli transformované na iné právne formy, viaceré zanikli. Začali sa prejavovať výrazné dopady na krajinu, najmä v podobe procesov

extenzifikácie, ktoré sú charakteristické opúšťaním pôdy a zalesňovaním (sekundárna sukcesia) s minimalizovaním krajinných funkcií (Midriak, 2009).

Procesy reforestácie (znovu-zalesňovania) opustenej poľnohospodárskej pôdy sú však v súčasnosti charakteristické pre väčšinu krajín Európy, ako aj množstvo krajín sveta (Lambin, Meyfroidt, 2011). Opúšťanie poľnohospodárskej pôdy je súčasťou procesov marginalizácie krajiny na jednej strane a intenzifikácie na strane druhej, s výrazným dopadom na vzhľad krajiny, ako aj biodiverzitu (Nikodemus et al., 2005). Opúšťanie poľnohospodárskej pôdy v oblasti centrálnej a východnej Európy pozorované v posledných dekádach je osobitným príkladom týchto procesov, ako priamy dopad socio-ekonomických zmien (Tullus et al., 2013). Trend opúšťania poľnohospodárskej pôdy a následnej reforestácie z týchto dôvodov potvrdzuje viacero štúdií. Práce realizované na územiach Balkánu, pobaltských štátov či ostatných krajín bývalého Sovietskeho zväzu poukazujú na milióny hektárov opustenej poľnohospodárskej pôdy (Müller et al., 2011, Kuemmerle et al., 2011, Peterson, Aunap, 1998, Kamp, 2012 a ďalší). Obdobnú situáciu možno pozorovať aj u našich priamych susedov v Poľsku, Česku či na Ukrajine, čo dokumentujú práce Kuemmerle et al. (2008, 2009), Alcantara et al., (2012), Kopecký, Vojta (2009) a ďalších.

Hlavným cieľom príspevku je zhodnotenie opúšťania poľnohospodárskej pôdy analýzou miery zárastových procesov vybraných horských obcí Podpoľania v tzv. *transformačnom období*, ako aj detailné zhodnotenie vplyvu vybraných vlastností krajiny a pôd na samotné procesy zarastania.

Materiál a metódy

Na hodnotenie zarastania poľnohospodárskej pôdy sme použili metodický aparát DPZ na báze leteckých snímok. Výber období pre hodnotenie zárastov vyplynul z analýzy spoločensko-ekonomických procesov, ktoré najviac ovplyvnili krajinnú štruktúru. Na základe údajov o ustálení pôdnej základne vtedajších roľníckych družstiev a dostupnosti leteckých snímok sme pre hodnotenie daného reprezentačného obdobia vybrali rok 1986. Druhé obdobie reprezentuje rok 2006, kedy je Slovensko poznamenané spoločensko-politickými zmenami (po roku 1989), rozpadom klasických JRD, reštitúciami pôdy a vstupom do EÚ (Spoločná poľnohospodárska politika).

Letecké meračské snímky (LMS) pre obdobie roku 1986 boli zakúpené od Topografického ústavu plukovníka Jána Lipského v Banskej Bystrici. Ich ďalšie spracovanie spočívalo v polohovom umiestnení – georeferencovaní (angl. georeferencing) do súradnicového systému S-JTSK v programovom prostredí ArcGIS 9.3. LMS modelového územia pre rok 2006 boli poskytnuté spoločnosťou Eurosense s.r.o. Bratislava. Dané snímky nevyžadovali ďalšiu úpravu.

Vymedzenie poľnohospodárskej pôdy bolo realizované v programovom prostredí ArcGIS 9.3 na základe polygónoch vrstiev poskytnutých Výskumným

ústavom pôdoznealectva a ochrany pôdy v Banskej Bystrici (VÚPOP) a Národným lesníckym centrom (NLC) vo Zvolene.

Pre hodnotenie zárastov sme použili sieť pravidelných hexagónov s plochou 2 500 m², teda 0,25 ha, ktorou sme uvedené plochy poľnohospodárskej pôdy prekryli. Metóda hodnotenia na báze hexagonálnej siete sa v rôznych obmenách pomerne často používa pri analýze celkovej krajinej štruktúry (Griffith, Martinko, Price, 2000) alebo fragmentácie (Baldi, Guerschman, Paruelo, 2006). Táto metóda sa javí ako optimálna, nakoľko hranice prírodných systémov sú v štvorcovej sieti vďaka ostrým hranám a priamym líniam vzdialené. Nevýhodou kruhovej siete je zas duplicita pri prekrývaní kruhov alebo naopak nepokrytie celej plochy (Gallayová, 2008). Proces hodnotenia sme realizovali taktiež v programovom prostredí ArcGIS 9.3, rozšírenom o špecializovaný modul Repeating Shapes (Jenness, 2009).

V zmysle metodiky Gallayovej (2008) bol každý hexagón vizuálne hodnotený pre obe obdobia a zaradený do triedy zarastenia podľa tab. 1.

Tab. 1: Triedy zarastenia pre hodnotenie poľnohospodárskej pôdy

Table 1: Ingrowths classes for agricultural land assessment

Zarastenie poľnohosp. pôdy (%)	Trieda zarastenia	Zarastenie poľnohosp. pôdy (%)	Trieda zarastenia
0	1	26 – 50	4
1 – 10	2	51 – 75	5
11 – 25	3	76 – 100	6

Hexagonálne plochy zaradené do jednotlivých zárastových tried sme následne analyzovali vo vzťahu k vybraným vlastnostiam krajiny a pôdy (sklony, orientácie svahov a hypsometrické stupne, pôdne typy, pôdne druhy a úrodnosť poľnohospodárskych pôd). Toto hodnotenie sme realizovali v prostredí ArcGIS 9.3 na základe digitálneho modelu reliéfu (DMR 3) s gridom 10 x 10 m. Pre sklony boli použité kategórie podľa Mklósa a Izakovičovej (1997), ktorí uvádzajú intervaly sklonu 0 – 1°, 1,1 – 3°, 3,1 – 7°, 7,1 – 12°, 12,1 – 17°, 17,1 – 25° a sklon nad 25°. Pre orientácie svahov, resp. expozíciu voči slnečnému žiareniu boli svahy kategorizované do 8 kategórií (S, SV, V, JV, J, JZ, Z, SZ) a hypsometrické stupne boli v intervale 100 m.

Hodnotenie vo vzťahu k vlastnostiam pôdy sme realizovali na báze upravenej polygónovej vrstvy z VÚPOP. Pre vyjadrenie úrodnosti sme použili bodové hodnoty produkčného potenciálu pre jednotlivé bonitované pôdnoekologické jednotky (BPEJ) podľa Džatka (2002).

Získané výsledky boli ďalej podrobené analýze štatistickej závislosti zarastania poľnohospodárskej pôdy voči vybraným vlastnostiam krajiny a pôd. Tá bola realizovaná na základe štatistickej metódy *Chí kvadrát test* (Gergel, Turner,

2002). Veľkosť asociácie sme vyjadrili pomocou *Cramerovho V* indexu (Upton, Cook, 2004). Pre interpretáciu výsledných hodnôt indexu sme použili stupnicu podľa Cohena (1988), kde hodnoty do 0,1 nepredstavujú žiadnu závislosť, od 0,1 do 0,3 závislosť malú, od 0,3 do 0,5 závislosť strednú a pri hodnotách nad 0,5 ide o veľkú závislosť.

Vymedzenie a charakteristika modelového územia

Modelové územia sa nachádzajú v severnej časti Banskobystrického samosprávneho kraja, na juhovýchodnom okraji okresu Banská Bystrica (mapa 1). Je tvorené katastrálnymi územiaми obcí Povrazník a Strelníky, s výmerami 334,52 ha a 1 746,74 ha, čo spolu vytvára 2 081,26 ha (ÚGKaK, 2013). Nadmorská výška modelového územia sa pohybuje v rozmedzí 564,5 m n. m. (vyústenie potoka Vôdka – k. ú. Strelníky) až po 1 202 m n. m. (v blízkosti kóty Ľubietovská Bukovina (1 194 m n. m.) – k. ú. Strelníky).

V rámci regionálneho geologického členenia Západných Karpát (Vass a kol., 1988) možno modelové územia zaradiť do oblasti neovulkanitov, podoblasti stredoslovenských neovulkanitov zastúpenými najsevernejším výbežkom stratovulkánu Poľana. Z hľadiska geomorfologického členenia Slovenska (Mazúr, Lukniš, 1980) patrí modelové územie do Karpatskej podsústavy, provincie Západné Karpaty, subprovincie Vnútorne Západné Karpaty. Nachádza sa v geomorfologickej oblasti Slovenské Stredohorie, ktoré je v oblasti reprezentované dvoma geomorfologickými celkami Zvolenská kotlina (podcelok Povraznícka brázda) a Poľana (podcelok Vysoká Poľana).

Podľa morfologicko-morfometrickej typológie reliéfu (Tremboš, Minár, 2002) má územie v severnej polovici charakter silne členitej pahorkatiny a v južnej polovici veľmi silne členitej nižšej hornatiny.

Podľa Lapina a kol. (2002) spadá celé modelové územie do chladnej klimatickej oblasti, do mierne chladného a veľmi vlhkého okrsku. Celé územie patrí do povodia rieky Hron a je odvodňované jeho ľavostrannými prítokmi Driekyňa, Hutná, Vôdka a Zolná.

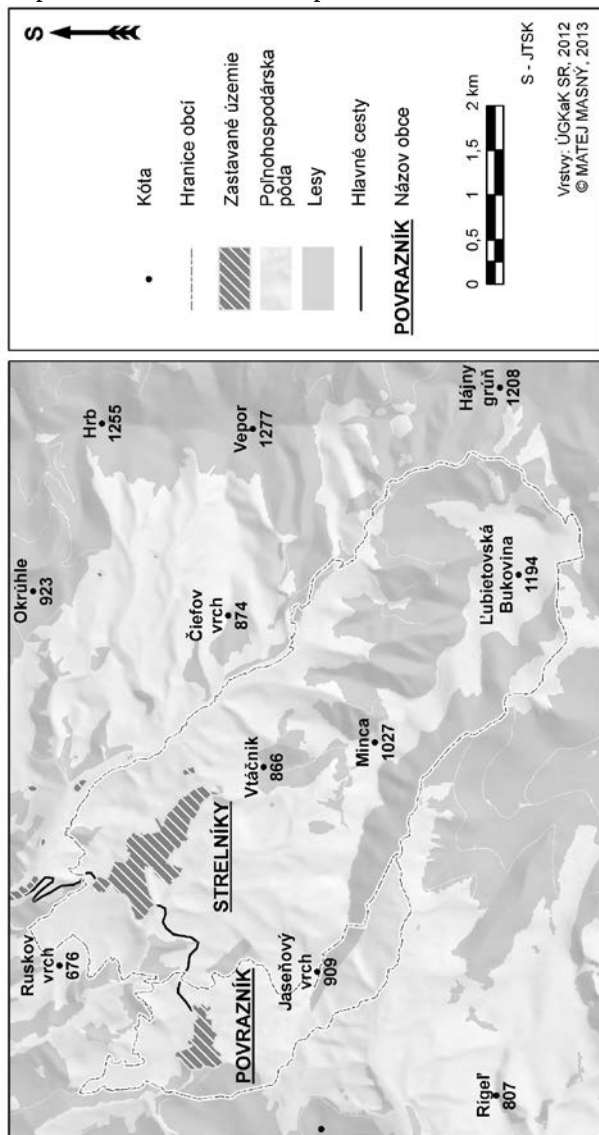
Dominujúcim pôdnym typom na poľnohospodárskej pôde sú kambizeme. Zväčša ide o kambizeme typické, stredne ťažké až ťažké, ktoré sa nachádzajú na výrazných svahoch. V severnej časti sa vyskytuje aj forma kambizemí pseudoglejových a v minimálnej miere podzoly. V juhozápadnej časti je zaznamenaný malý výskyt glejov (Šály, Šurina 2002).

Obce Povrazník a Strelníky vytvárajú kompaktné územie z oblasti tzv. severného Podpoľania a majú spolu 928 obyvateľov (stav k 31.12.2011). V porovnaní s rokmi 2001 (957 obyvateľov) a 1991 (1001 obyvateľov) má tento počet mierne klesajúcu tendenciu. Spolu s ďalšími siedmimi obcami sú súčasťou mikroregiónu RENTAR (Združenie obcí mikroregiónu Nízke Tatry a Rudohorie). Južná časť územia je súčasťou prechodnej zóny (44,86 %) a čiastočne nárazníkovej

zóny (0,26 %) Biosférickej rezervácie – Chránenej krajinskej oblasti (CHKO) Poľana a až 69,24 % územia sa nachádza v Chránenom vtáčom území Poľana.

Mapa 1: Modelové územie obcí Povrazník a Strelníky

Map 1: Model area of municipalities Povrazník and Strelníky

Procesy zarastania poľnohospodárskej pôdy v modelovom území

Plochy poľnohospodárskej pôdy vymedzenej podľa údajov VÚPOP (2012) a NLC (2012) sme prekryli vrstvou hexagonálnej siete v zmysle stanovenej metodiky. Následne bola realizovaná korektúra v podobe odstránenia hexagónov, ktoré väčšou časťou svojej plochy zasahovali mimo poľnohospodárskej pôdy (na lesné pozemky, do zastavanej časti obcí) alebo boli na ich mieste postavené technické poľnohospodárske objekty (areál družstva, hnojisko a pod.). Do procesu klasifikácie zárastov sme tak získali 5 560 hexagonálnych plôch, ktoré boli zvlášť vyhodnotené pre rok 1986 a rok 2006. Výsledky klasifikácie boli transformované do samostatných kartografických výstupov (mapa 2, mapa 3).

Súborný prehľad miery zarastenia hodnotených plôch uvádza tab. 2. „Orezaním“ vyhodnotenej hexagonálnej siete podľa vrstvy poľnohospodárskej pôdy sme získali výmery poľnohospodárskej pôdy v rámci jednotlivých stupňov zarastenia. Uvedená tab. 2 zobrazuje tieto výmery v ha, ako aj v percentuálnom vyjadrení. Pre lepšie prehľadnosť sme výsledky vyjadrili aj graficky v grafe 1.

Tab. 2: Zastúpenie jednotlivých tried zarastenia v rámci hodnotenej poľnohospodárskej pôdy obcí Povrazník a Strelníky

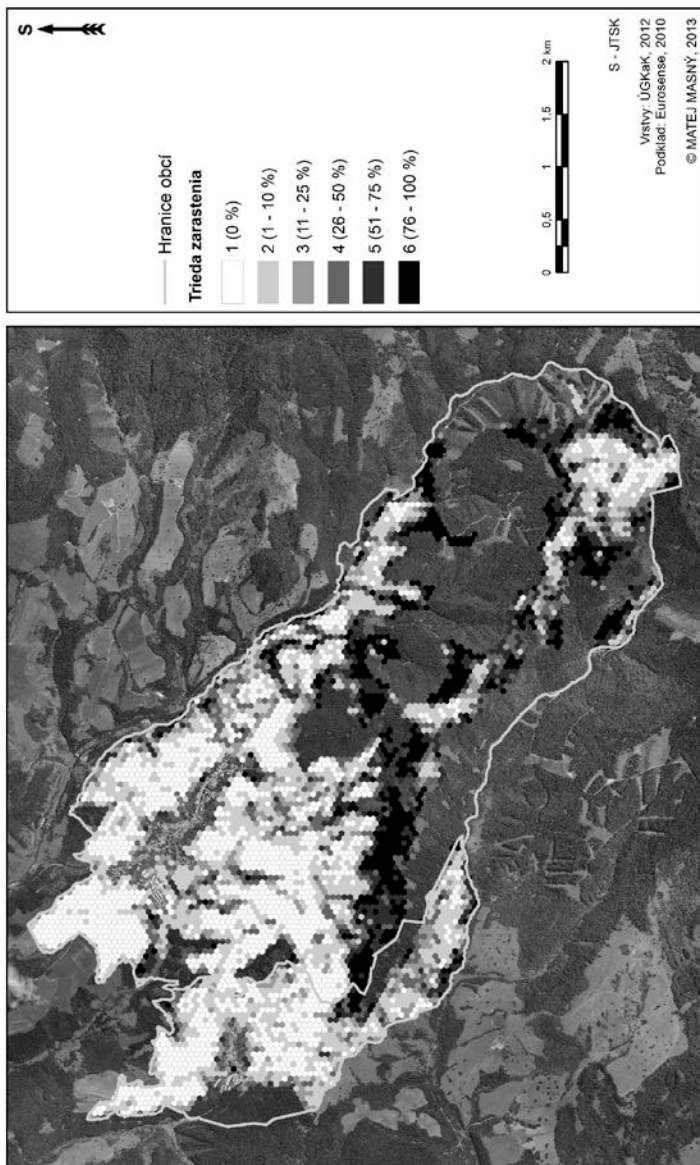
Table 2: Representation of ingrowths classes on the assessed agriculture land in Povrazník and Strelníky

Trieda zarastenia	Zastúpenie					
	1986			2006		
	Počet hexagónov	Poľnohosp. pôda		Počet hexagónov	Poľnohosp. pôda	
		ha	%		ha	%
1 (0 %)	1605	399,71	30,42	1514	376,92	28,68
2 (1 – 10 %)	1447	354,84	27,00	1241	305,62	23,26
3 (11 – 25 %)	579	136,36	10,38	526	127,4	9,70
4 (26 – 50 %)	624	141,79	10,79	611	141,94	10,80
5 (51 – 75 %)	591	130,8	9,95	508	113,65	8,65
6 (76 – 100 %)	714	150,51	11,45	1160	248,48	18,91
Spolu	5560	1314,01	100,00	5560	1314,01	100,00

Z tab. 2 a grafu 1 je zrejmé, že jednotlivé triedy zarastenia zaznamenali v stanovenom období plošný úbytok, s výnimkou Triedy 6 (zárast nad 75 %), ktorej zastúpenie sa zvýšilo o viac ako 15 %. Z uvedeného prehľadu možno ďalej konštatovať, že územie bolo v značnom štádiu zarastania už v roku 1986, kedy bolo 21,4 % z hodnotených plôch so zárastom na úrovni viac ako 51 %.

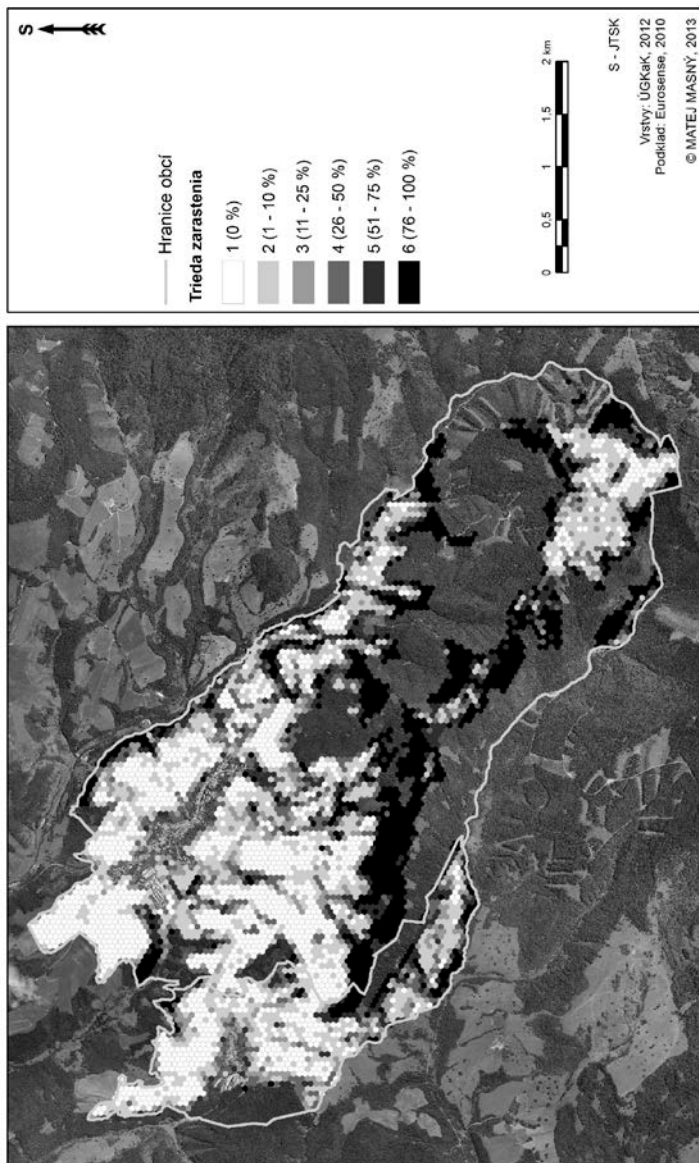
Mapa 2: Zarastenie poľnohospodárskej pôdy v roku 1986 v obciach Povrazník a Strelníky

Map 2: Ingrowths of agricultural land in municipalities Povrazník and Strelníky in 1986

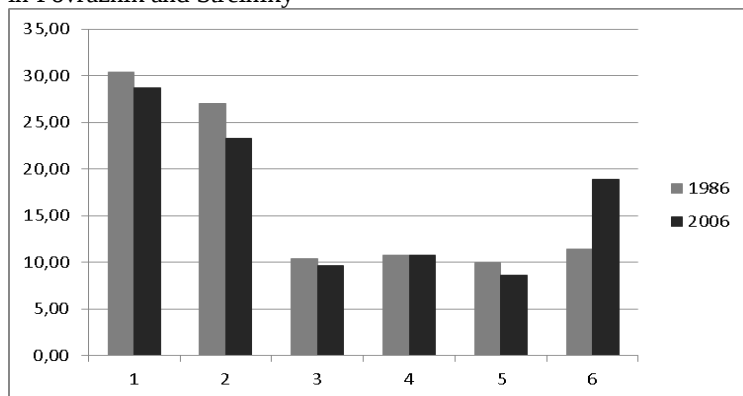
Mapa 3: Zarastenie poľnohospodárskej pôdy v roku 2006 v obciach Povrazník a Strelníky

Map 3: Ingrowths of agricultural land in municipalities Povrazník and Strelníky in 2006

Graf 1: Grafické vyjadrenie zastúpenia jednotlivých tried zarastenia v rámci hodnotenej poľnohospodárskej pôdy obcí Povrazník a Strelníky

Graph 1: Chart representation of ingrowths classes on the assessed agriculture land in Povrazník and Strelníky

Väčšinu poľnohospodárskej pôdy (viac ako 57 %) však v roku 1986 vytvárali plochy úplne bez zárastu a so zárastom do 10 % (tvorené prevažne solitérmami a malými skupinami krovín na plochách TTP). V roku 2006 bol stav týchto plôch nižší, konkrétne na úrovni takmer 52 %. Významné je ale zvýšenie zastúpenia 6. kategórie (zárast nad 75 %), ktorú sme identifikovali na takmer 19 % poľnohospodárskej pôdy, hoci v roku 1986 vytvárala len necelých 11,5 %.

Tab. 3: Zmeny v zastúpení jednotlivých tried zarastenia

Table 3: Changes in representation of ingrowths classes

Kategórie zarastenia		Zárast 2006						Spolu (%)
		Tr. 1	Tr. 2	Tr. 3	Tr. 4	Tr. 5	Tr. 6	
Zárast 1986	Tr. 1	84,98 %	14,21 %	0,50 %	0,12 %	0,06 %	0,12 %	100,00
	Tr. 2	8,29 %	60,95 %	17,97 %	8,64 %	2,70 %	1,45 %	100,00
	Tr. 3	2,94 %	8,29 %	37,13 %	31,95 %	13,13 %	6,56 %	100,00
	Tr. 4	0,48 %	4,65 %	2,72 %	42,15 %	28,53 %	21,47 %	100,00
	Tr. 5	1,02 %	6,09 %	1,86 %	2,71 %	33,67 %	54,65 %	100,00
	Tr. 6	0,56 %	2,52 %	2,10 %	2,80 %	2,10 %	89,92 %	100,00

Zmeny v zastúpení jednotlivých tried zarastenia uvádza tab. 3. Hrubo vyznačené hodnoty vyjadrujú percentuálne zastúpenie hexagónov, ktoré zostali v

rámci danej triedy zárastu bez zmeny. Ostatné hodnoty prezentujú mieru prechodu do iných tried zarastenia. Z daného prehľadu je zrejmé, že najmenej sa menila Trieda 6, teda plochy úplne zarastené boli rekultivované v minimálnej miere. Taktiež Trieda 1 zaznamenala zmenu len na úrovni vyše 15 %.

Celkovo je možno pozorovať trend, že plochy v danej triede zarastenia zaznamenali najväčšiu zmenu o jeden stupeň v smere k najbližšej vyššej triede zarastenia. Pri Triede 5 to bolo až na úrovni 54,65 % (tab. 3).

Formy zárastových procesov v obciach Povrazník a Strelníky

Supuka (2009) uvádza 6 foriem prejavov zarastania poľnohospodárskej pôdy, z ktorých sú pre skúmané plochy charakteristické najmä 2 skupiny. Z mapy 2 a mapy 3 je zrejma dominujúca prvá skupina, teda posúvanie hranice lesa a následná lokalizácia vyšších zárastových tried v týchto oblastiach. Uvedený proces je pozorovateľný v centrálnej a južnej časti modelového územia (lokality Jaseňový vrch, Koryto, Minca, Zadná obecná, Bukovina, Genzlová). Druhou skupinou sú zárasty pri technických dielach v krajine. V tomto prípade ide hlavne o okolie poľných ciest. Do vzdialenosti približne 1,5 km od intravilánov aj v súčasnosti dominujú plochy bez zárastu, prípadne plochy zarastené do 25 %. Vyššie zárastové triedy sa tu vyskytujú len pomerne ojedinele a možno ich pripisovať nárastu plochy lesných exkláv. Ukážky z menovaných foriem zárastových procesov zachytáva obr. 1.

Obr. 1: Ukážky foriem zárastových procesov v obciach Povrazník a Strelníky
Figure 1: Examples of ingrowths processes forms in municipalities Povrazník and Strelníky

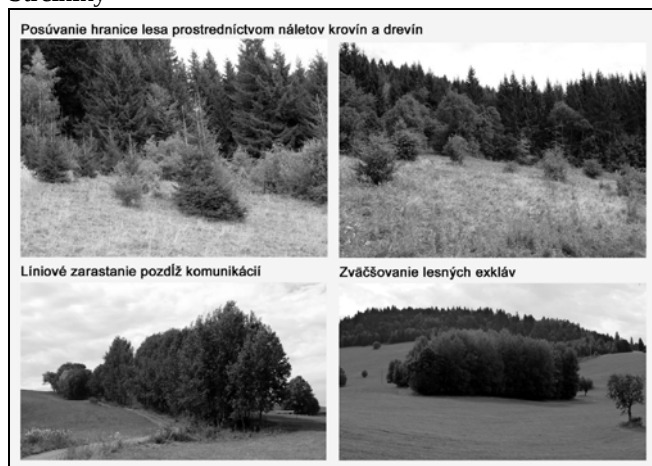

Foto: Matej Masný, 2012

Vplyv vybraných vlastností krajiny a pôd na zarastanie poľnohospodárskej pôdy

Odhliadnuc od socioekonomických faktorov transformácie poľnohospodárstva, ktoré výrazne ovplyvnili využívanie poľnohospodárskej krajiny, a teda aj jej pustnutie sme vypracovali hodnotenie vplyvu vybraných vlastností terénu a pôdy na procesy zarastania opustenej poľnohospodárskej pôdy. Vychádzali sme z údajov získaných klasifikáciou hexagonálnej siete. Tieto boli vyhodnotené za použitia štatistických metód. Stanovili sme *Cramerov V* koeficient s použitím *Cohenovej* stupnice pre interpretáciu miery závislosti daných ukazovateľov. Mieru závislosti sme vyhodnotili zvlášť pre obe hodnotené obdobia. Výsledky prezentuje tab. 4.

Tab. 4: Vplyv vybraných vlastností terénu a pôdy na zarastanie poľnohospodárskej pôdy v obciach Povrazník a Strelníky

Table 4: Influence of chosen terrain and soils attributes on agricultural land ingrowths in municipalities Povraznik and Strelniky

Vybrané vlastnosti terénu a poľnohospodárskej pôdy	Miera závislosti	
	Rok 1986	Rok 2006
Sklon svahov	0,24 - malá závislosť	0,26 - malá závislosť
Expozícia	0,07 - žiadna závislosť	0,07 - žiadna závislosť
Hypsometrické stupne	0,27 - malá závislosť	0,29 - malá závislosť
Pôdne typy	0,20 - malá závislosť	0,20 - malá závislosť
Pôdne druhy	0,19 - malá závislosť	0,18 - malá závislosť
Produkčný potenciál pôdy	0,20 - malá závislosť	0,22 - malá závislosť

Údaje o závislosti podľa tab. 4 sa pre jednotlivé roky líšia len veľmi nepatrne. Celkove tak môžeme konštatovať malú závislosť vybraných ukazovateľov a zarastania poľnohospodárskej pôdy, v prípade orientácií svahov môžeme dokonca hovoriť o úplne zanedbateľnej miere závislosti. Po spriemerovaní zistených údajov z jednotlivých období môžeme pozorované ukazovatele zoradiť v smere rastu miery vplyvu na zarastanie pôdy nasledovne:

expozícia < pôdne druhy < pôdne typy < produkčný potenciál < sklon < nadmorská výška

Je však nutné pripomenúť, že toto zoradenie je na úrovni celkovej malej závislosti. Gallayová (2008) pri podobnom hodnotení realizovanom na vybraných plochách TTP v rámci územia biosférickej rezervácie Poľana zistila prevažujúcu

strednú závislosť. Možno sa tak prikloniť k názoru Pazúra, Oľahela, Mareta (2012), že výskum zameraný na priestorové väzby často zvošeobecňuje fakty získané pomocou empirickej analýzy na základe referenčných území. Špecifické podmienky (prírodné a socioekonomické) týchto území tak podmieňujú rozdielnosť výsledkov.

Záver

Zistili sme, že zarastanie poľnohospodárskej pôdy v uvedenom území nie je priamym výsledkom transformačného procesu v poľnohospodárstve po roku 1989. V tomto období zarastanie síce pokračovalo, no možno ho pozorovať už skôr, teda aj počas fungovania socialistického poľnohospodárstva, o čom svedčí pomerne značný výskyt vyšších zárastových tried už v roku 1986.

Podľa údajov VÚPOP (2012) je poľnohospodárska pôda obcí Povrazník a Strelníky v zmysle typologicko-produkčnej kategorizácie tvorená prevažne málo produkčnými trvalými trávnyimi porastami, ktoré sa navyše nachádzajú v náročných morfometrických podmienkach. Mohli by sme sa domnievať, že pustnutie tejto poľnohospodárskej pôdy nemusí byť problémom, môže dokonca priniesť isté benefity v podobe protieróznej funkcie. Podľa Midriaka (2001) je pôda trávnatých svahov so sklonom nad 15° spravidla ohrozená plošnou vodnou eróziou, čo je aj prípad viac ako 33 % tohto modelového územia. V tejto oblasti je však veľmi významné cielené (nie samovoľné) zvyšovanie podielu nelesnej stromovej a krovinovej vegetácie, a to tak z hľadiska zabezpečenia priestorovej ekologickej stability poľnohospodárskej krajiny, ako aj z hľadiska zvýšenia jej retenčnej kapacity, protieróznej ochrany pôdy a ochrany pred povodňami (napr. brehové porasty, biokoridory, vetrolamy, protideflačné pásy, zasakovacie pásy). Zarastanie navyše postihuje aj pôdu na menších sklonoch a ak na túto problematiku nazeráme z pohľadu konceptu multifunkčnosti poľnohospodárstva, s takýmto konštatovaním nemožno súhlasiť.

V zmysle manažmentu poľnohospodárskej pôdy, ktorá je postihnutá sekundárnou sukcesiou odporúča Gallayová (2008) venovať osobitnú pozornosť zárastom do 25 %. Kategóriu zarastenia 4 (25 až 50 %) totiž považuje za hraničnú v procese rozhodovania o odstraňovaní zárastov. Tieto plochy je ekonomicky výhodnejšie ponechať samovývoju a prípadne využívať na štúdium šírenia sekundárnej sukcesie. Dôležité je ale aj včasné preklasifikovanie takýchto lokalít, aby sa predišlo vzniku tzv. bielych plôch a nedochádzalo k ďalšiemu zvyšovaniu nepresnosti údajov v katastri nehnuteľností. V tejto súvislosti Krajčovič a Michalec (2001) uvádzajú, že k úplnému zarasteniu nevyužívanej lúky či pasienka dochádza v priebehu 10 až 30 rokov. Rýchlosť zarastania však závisí od viacerých faktorov. Ide napr. o veľkosť plochy, jej vzdialenosť od okrajov lesa, druhové zloženie drevín, nálet drevín a pod.

Výraznejší vplyv hodnotených vlastností reliéfu a pôd na zarastanie poľnohospodárskej krajiny sa nepotvrdil. Socioekonomické podmienky daného

územia tak predstavujú hlavnú skupinu faktorov využitia poľnohospodárskej krajiny a postupné zarastanie je výsledkom zníženej potreby tieto plochy využívať.

Literatúra

- ALCANTARA, C. et al. 2012. Mapping abandoned agriculture with multi-temporal MODIS satellite data. In *Remote Sensing of Environment*, Vol. 124. Oxford: ELSEVIER, 2012. pp. 334-347. ISSN 0034-4257.
- BALDI, G. – GUERSCHMAN, J. P. – PARUELO, J. M. 2006. Characterizing fragmentation in temperate South America grasslands. In *Agriculture, Ecosystems and Environment*. Vol. 116. Oxford: ELSEVIER, 2006. pp. 197-208. ISSN 0167-8809.
- COHEN, J. 1988. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New Jersey: Routledge, 1988. 565 p. ISBN 0805802835-
- DŽATKO, M. 2002. *Hodnotenie produkčného potenciálu poľnohospodárskych pôd a pôdno-ekologických regiónov Slovenska*. Bratislava, VÚPOP, 2002. 88 s. ISBN 80-85361-94-9-
- GALLAYOVÁ, Z. 2008. *Krajinnoekologická analýza a využitie trvalých trávnych porastov v CHKO Poľana*. Zvolen: FEaE TU, 2008. 103 s. ISBN 978-80-228-1968-8-
- GERGEL, S. J. – TURNER, M. G. 2002 (Eds.). *Learning Landscape Ecology – A Practical Guide to Concepts and techniques*. New York: Springer – Verlag, Inc., 2002. 316 p. ISBN 0-387-95254-3.
- GRIFFITH, J. A. – MARTINKO, E. A. – PRICE, K. P. 2000. Landscape structure analysis of Kansas at three scales. In *Landscape and Urban Planning*. Vol. 52. Oxford: ELSEVIER, 2000. pp. 45-61. ISSN 0169-2046.
- Interné materiály Úradu geodézie, kartografie a katastra (ÚGKaK), pracovisko Banská Bystrica, 2013.
- Interné materiály vo forme digitálnej polygónovej vrstvy Národného lesníckeho centra (NLC) vo Zvolene, 2012.
- Interné materiály vo forme digitálnej polygónovej vrstvy Výskumného ústavu pôdoznanectva a ochrany pôdy (VÚPOP), pracovisko Banská Bystrica, 2012.
- IŽÁKOVÁ, V. 1994. Vývoj agrárneho trhu v SR v rokoch 1990 – 1993. In Ižáková, V. et al. (Ed.): *Poľnohospodárstvo v procese transformácie*. Bratislava: VÚEPaP, 1994. s. 43-56. ISBN 80-967234-3-X.
- JENNESS, J. 2012. *Repeating shapes for ArcGIS*. [online]. Flagstaff: Jenness Enterprises, 2012. [12.3.2012] Dostupné na: <http://www.jennessent.com/arcgis/repeat_shapes.htm>
- KAMP, J. 2012. *Post-Soviet land-use change and conservation of avian biodiversity across the Eurasian steppe belt*. Münster: Wilhelms-Universität, 2012. pp. 141.
- KOPECKÝ, M. – VOJTA, J. 2009. Land use legacies in post-agricultural forests in

- the Doupovské Mountains, Czech Republic. *Applied Vegetation Science*, Vol. 12. North Carolina: IAVS, 2009. pp. 251-60. ISSN 1654-109X.
- KRAJČOVIČ, V. – MICHALEC, M. 2001. Súhrn poznatkov týkajúcich sa trávnych porastov v CHKO - BR poľana. In Slávik, D. (Ed.): *Dvadsať rokov od vyhlásenia CHKO Poľana*. Zvolen: CHKO Poľana, 2001. s. 102-09.
- KUEMMERLE, T. et al. 2008. Cross-border Comparison of Postsocialist Farmland Abandonment in the Carpathians. In *Ecosystems*, Vol. 11, No. 4. Dordrecht: Springer Science+Business Media, 2008. pp. 614-628.
- KUEMMERLE, T. et al. 2009. Differences in forest disturbance among land ownership types in Poland during and after socialism. In *Journal of Land Use Science*, Vol. 4. London: Taylor & Francis, 2009. pp. 73-83. ISSN 1747-423X.
- KUEMMERLE, T. et al. 2011. Post-Soviet farmland abandonment, forest recovery, and carbon sequestration in western Ukraine. In *Global Change Biology*, Vol. 17. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2011. pp. 1335-1349. ISSN 1365-2486.
- LAMBIN, E. F. – MEYFROIDT, P. 2011. Global land use change, economic globalization, and the looming land scarcity. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 108. pp. 3465–3472.
- LAPIN, M. a kol. 2002. Klimatické oblasti – mapa č. IV/27. Mierka 1 : 1 000 000. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky*. Bratislava: MŽP SR, 2002.
- MAZÚR, E. – LUKNIŠ, M. 1980. Geomorfologické členenie SSR a ČSSR. časť Slovensko. In *Atlas Krajiny Slovenskej republiky*. Geomorfologické jednotky - mapa č. IV/21. Mierka 1 : 1 000 000. Bratislava: MŽP SR, 2002.
- MIDRIAK, R. 2001. Erózne ohrozenie lesa, trávnych porastov a poľných kultúr v podhorských a horských oblastiach. In *Využívanie trávnych porastov v podhorských a horských oblastiach, tvorba krajiny a ochrana životného prostredia*. Banská Bystrica: VÚTPaHP, 2001. s. 14-22.
- MIDRIAK, R. 2009. Projekt APVV „Spustnuté pôdy a pustnutie krajiny Slovenska“. In Zaušková, Ľ. (Ed.): *Pustnutie krajiny, ochrana pôdy, krajinná ekológia*. Banská Bystrica: ÚVaV UMB, 2009. s. 61-74. ISBN 978-80-8083-923-9.
- MIKLÓS, L. – IZAKOVIČOVÁ, Z. 1997. *Krajina ako geosystém*. Bratislava: Veda, 1997. 152 s. ISBN 80-224-0519-1.
- MÜLLER, D. et al. 2009. Lost in transition: determinants of postsocialist cropland abandonment in Romania. In *Journal of Land Use Science*, Vol. 4. London: Taylor & Francis, 2009. pp. 109-129. ISSN 1747-423X.
- NIKODEMUS, O. et al. 2005. The impact of economic, social and political factors on the landscape structure of the Vidzeme Uplands in Latvia. In *Landscape and Urban Planning*, Vol. 70. Oxford: ELSEVIER, 2005. pp. 57-67. ISSN 0169-2046.
- PAZÚR, R. – OŤAHEL, J. – MARETTA, M. 2012. Analýza priestorovej heterogenity tried krajinej pokrývky v odlišných prírodných podmienkach. In

Geografie, 117, č. 4, s. 371-394.

- PETERSON, U. – AUNAP, R. 1998. Changes in agricultural land use in Estonia in the 1990s detected with multitemporal Landsat MSS imagery. In *Landscape and Urban Planning*, Vol. 41. Oxford: ELSEVIER, 1998. pp. 193-201. ISSN 0169-2046.
- PITOŇÁK, A. 1994. Zámery agrárnej politiky v roku 1994. In Ižáková, V. et al. (Ed.): *Poľnohospodárstvo v procese transformácie*. Bratislava: VÚEPaP, 1994. s. 31-42. ISBN 80-967234-3-X.
- SUPUKA, J. 2009. Stav a potenciál tvorby nelesnej drevinovej vegetácie v poľnohospodárskej krajine. In Zaušková, L. (Ed.) *Pustnutie krajiny – Ochrana pôdy – krajinná ekológia*. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu UMB, 2009. s. 191 – 197.
- ŠÁLY, R. – ŠURINA, B. 2002: Pôd – mapa č. Mierka: In *Atlas krajiny Slovenskej republiky*. Bratislava: MŽP SR 2002.
- TREMOŠ, P. – MINÁR, J. 2002. Morfologicko-morfometrické typy reliéfu – mapa č. IV/24. Mierka 1 : 500 000. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky*. Bratislava: MŽP SR, 2002.
- TULLUS, T. et al. 2012. Understorey vegetation in young naturally regenerated and planted birch (*Betula* spp.) stands on abandoned agricultural land. In: *New forests*, Vol. 44. Dordrecht: Springer Science+Business Media, 2012. pp. 591-611. ISSN 1573-5095.
- UPTON, G. – COOK, I. 2008. *A Dictionary of Statistics*. New York: Oxford University Press, 2008. 512 p. ISBN 0199541450.
- VASS, D. a kol. 1988. *Regionálne geologické členenie Západných Karpát a severných výbežkov Panónskej panvy na území ČSSR 1 : 500 000*. Bratislava: Geologický ústav Dionýza Štúra, 1988.
- ZAUŠKOVÁ, L. – KRAJČOVIČ, V. 2011. Vývoj pôdneho fondu na Slovensku po roku 1945. In Midriak, R. et al.: *Spustnuté pôdy a pustnutie krajiny Slovenska*. Banská Bystrica: FPV UMB, 2011. s. 226 – 229. ISBN 978-80-557-0110-3.

ABANDONING OF AGRICULTURAL LANDSCAPE ON THE EXAMPLE OF SELECTED MOUNTAIN MUNICIPALITIES OF PODPOĽANIE

Summary

Abandoning of agricultural land is a typical process for many post-socialist countries of central and east Europe. This process is ordinarily related to economic transformation of agricultural subjects.

By application of hexagonal web for periods of time 1986 and 2006 we determined extent of ingrowths processes on agricultural land in municipalities Povrazník and Strelníky. We found out that more than 50 % of evaluated land in both periods of time was without any ingrowths. In 2006, 18,91% of agricultural

land were marked by total ingrowths (75 – 100 %). In 1986 we observed total ingrowths on 11,45 % of agricultural land. Abandoning of agricultural land in this area is not only a result of social-economical transformation after 1989.

Within ingrowths processes enlargement of forests dominates. More considerable influence of chosen terrain and soil characteristics was not confirmed. We found out only little or trivial dependence.

RNDr. Matej Masný, PhD.

Katedra geografie a geológie FPV UMB, Banská Bystrica

Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica

E-mail: matej.masny@gmail.com

RYBNÉ HOSPODÁRSTVO SLOVENSKA

Jana Némethová, Alica Krejčová

Abstract

The paper is focused on the fisheries in Slovakia and their basic characteristics as well as analysis of its main elements, aquaculture and fish processing. Within the frame of aquaculture, fish farming facilities and fishponds are characterized. We also pay attention to their number and size, development of employment in aquaculture, production and consumption of fish in Slovakia. The next part of the paper is dedicated to the development of fish processing and production of goods from freshwater as well as saltwater fish. In the final part of the paper, the development of employment in fish processing in Slovakia is also evaluated.

Keywords: fisheries, aquaculture, fish processing, production of goods from fish, employment in fisheries, fish consumption, fish farming facilities and fishponds

Úvod

Rybné hospodárstvo tvorí akvakultúra a spracovanie rýb. Akvakultúra je chov rýb, vodných schránkovcov, kôrovcov a vodných rastlín. Akvakultúra je odvetvie potravinárskeho priemyslu, ktoré zabezpečuje produkciu rýb. Druhou zložkou odvetvia rybného hospodárstva je spracovanie rýb, ktoré predstavuje akúkoľvek činnosť, ktorá mení pôvodný produkt, vrátane ohrevu, údenia, nakladania, sušenia, zretia, marinovania, extrudovania, extrakcie alebo kombinácie týchto procesov (Čepanová, 2013). V odbornej literatúre nie je veľa zdrojov venovaných práve rybnému hospodárstvu. Rybárstvu a rybníkárstvu sa venujú vo svojich prácach napr. Čistý (2005), Mátl a kol. (1968). Základnými informáciami o transformačnom procese rybného hospodárstva sa zaoberajú Demo a kol. (2001). Vývoju rybného hospodárstva na Slovensku sú venované práce od autorov napr. Dubcová a kol. (2008) a Boltižiar a kol. (2014). Vzťah rybného hospodárstva k životnému prostrediu je predmetom záujmu Grófovej (2015). Akvakultúrou a spracovaním rýb sa vo svojej publikácii venujú Sedlár a Skácel (1963).

Pri spracovaní príspevku sme využili viaceré dostupné dokumenty: Operačný program Rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013 (2014a), Operačný program Rybné hospodárstvo 2014 – 2020 (2014b), Program SAPARD (2014c), Zákon o rybárstve č. 139/2002 Z. z. a Zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Informácie sme čerpali aj z internetového zdroja Európskej komisie (2015). Zdrojom štatistických údajov boli databázy Štatistického úradu SR (2014).

Cieľom príspevku je poskytnúť základnú charakteristiku rybného hospodárstva Slovenska. Analyzovať vývoj akvakultúry Slovenska podľa produkcie, zamestnanosti a spotreby rýb, pričom poukážeme na vývoj počtu rybochovných zariadení a rybníkov a ich veľkosti. Vývoj produkcie a zamestnanosti sú súčasťou analýz spracovania rýb ako aj výroby produktov zo sladkovodných a morských rýb.

Základná charakteristika rybného hospodárstva Slovenska

Poloha Slovenska vo vnútrozemí určuje charakter rybného hospodárstva, ktoré je zamerané výhradne na produkciu sladkovodných rýb. V podmienkach Slovenska nevykonávame morský rybolov, neregistrujeme flotilu rybárskych plavidiel. Slovensko nedisponuje vhodnými plochami na priemyselný vnútrozemský rybolov (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014a).

Rybné hospodárstvo súvisí s pojmom **rybárstvo**. Podľa Zákona č. 139/2002 Z. z. o rybárstve je to súhrn činností zameraných na zachovanie, zveľaďovanie, ochranu genofondu rýb a optimálne využívanie produkcie ichtyofauny. Ichtyofauna je živá súčasť vodnej plochy alebo vodného toku a pozostáva z rýb a bentosu, čiže dnových organizmov, ktoré slúžia ako potrava pre ryby.

V rámci rybárstva rozlišujeme:

1. rybárstvo v slaných vodách (morské rybárstvo),
2. rybárstvo v poloslaných vodách (brakické rybárstvo),
3. rybárstvo v sladkých vodách (vnútrozemské rybárstvo).

V celosvetovom meradle má **morské rybárstvo** najväčší podiel na svetovej produkcii rybieho mäsa. **Brakické rybárstvo** sa vykonáva v ústiach riek a v pobrežnom pásme, kde dochádza k miešaniu sladkej a slanej vody (Čistý, 2005).

Slovensko je vnútrozemská krajina s bohatými zdrojmi povrchových vôd. Nachádzajú sa tu prirodzené vodné toky, ale aj veľký počet umelých kanálov. Slovensko je zásobené vodou rovnomerne na celom území a poskytuje vhodné prírodné podmienky na chov rýb takmer vo všetkých regiónoch. V podmienkach Slovenskej republiky má zmysel zaoberať sa rybárstvom v **sladkých vodách**. Rybárstvo sa vykonáva vo voľných, prirodzených vodách. Patria sem tečúce vody, priehrady, retenčné nádrže, jazerá, banské prepadliská, štrkoviská, odvodňovacie a zavlažovacie kanály a všetky vhodné vodné zdroje pre účely rybného hospodárstva. Okrem voľných vôd slúžia na rybárstvo umelo vybudované rybochovné zariadenia a rybníky.

Podľa Mátla a kol. (1968) delíme rybárstvo na:

1. rybníkárstvo,
2. rybárstvo v tečúcich vodách.

Rybárstvo je z hospodárskeho hľadiska odvetvie poľnohospodárskej

výroby. Zabezpečuje sa ním plánovitá výroba trhových rýb, výroba násadových rýb pre rybníky a pre zarybňovanie tečúcich vôd. K rybárstvu patrí aj výroba s účelom zarybňovania rybárskych revírov, ktorú majú na starosti organizačné zložky Slovenského rybárskeho zväzu. **Rybníkárstvo** je teda rybárstvo na umelo vybudovaných rybochovných zariadeniach a rybníkoch, ktoré je určené na intenzívny chov rýb. Intenzívne rybníkárstvo vyžaduje prikrmovanie a hnojenie. **Rybárstvo v tečúcich vodách** slúži na extenzívny chov rýb, ktorý vyžaduje iba dané prírodné podmienky. Vykonáva sa na základe rybárskeho práva. Rybárske právo zahŕňa oprávnenie a povinnosť plánovite chovať, chrániť a loviť ryby a iné vodné živočíchy v tečúcich vodách a ulovené ryby si privlastňovať. Rybárske právo sa dá vykonávať len v rybárskych revíroch (Čistý, 2005).

Medzi funkcie rybného hospodárstva patrí ochrana a tvorba životného prostredia, zachovávanie pôvodného genofondu rýb. Subjekty rybného hospodárstva určené na chov rýb majú nasledujúce spoločensky prospešné mimoprodukčné prínosy:

1. krajínovtorbu,
2. protipovodňovú ochranu,
3. retenciu vody v krajine,
4. rozvoj vidieka (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

Hospodárstvo Slovenska prešlo od roku 1989 transformáciou, ktorá bola charakteristická štrukturálnymi zmenami, privatizáciou a reštitúciou. Transformácia zasiahla aj rybné hospodárstvo. V priebehu jednotlivých etáp transformácie nastali významné zmeny vzťahu zahranično-politickej a zahranično-ekonomickej orientácie Slovenska. Najvýznamnejším faktorom transformácie bol vstup Slovenskej republiky (SR) do Európskej únie (EÚ). V rámci prípravy primárneho sektora na vstup do EÚ bol v roku 2000 schválený **Sektorový operačný program 2000 – 2005** (Demo a kol., 2001).

Európska komisia vyhlásila na základe rozhodnutia č. C (2000) 3327 **Final program SAPARD** pre Slovenskú republiku, ktorý podľa Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka (2014c) vymedzoval hlavnú úlohu produkčného rybárstva. Predstavovala ju produkcia sladkovodných rýb a z nich vytvorených produktov pre domáci a zahraničný trh. Slovensko, ako členská krajina EÚ, muselo činnosť subjektov rybného hospodárstva prispôbovať jednotlivým normám EÚ. Na obdobie rokov 2004 – 2006 bol schválený **Sektorový operačný program Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka**, ktorý zahŕňal aj rybné hospodárstvo, situáciu v ňom a jeho rozvojové tendencie. V roku 2007 začal pôsobiť Európsky fond pre rybné hospodárstvo, ktorého cieľom je zlepšiť konkurencieschopnosť odvetvia a pomôcť mu stať sa hospodársky trvalo udržateľným. Na Sektorový operačný program Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka a program SAPARD nadväzuje **Operačný program Rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013**. Program reprezentuje ciele rybného hospodárstva na Slovensku

a spoluprácu v tomto sektore s Európskou úniou. Funkciu riadiaceho orgánu pre Operačný program Rybné hospodárstvo tvorí **Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR** (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b). Podľa Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka (2014d) v zmysle článku 18 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 508/2014 o Európskom námornom a rybárskom fonde (ENRF) z 15. mája 2014 je členský štát povinný vypracovať samostatný operačný program na implementáciu priorít EÚ pre rybné hospodárstvo, ktoré budú spolufinancované z ENRF. V súlade s nariadením bol vypracovaný **Operačný program Rybné hospodárstvo 2014 – 2020**. Činnosti prípravy, výberu, monitorovania a hodnotenia pomoci a operácií v rámci implementácie programov z fondov EÚ majú na starosti pracovníci v **Pôdohospodárskej platobnej agentúre**. Riadenie v oblasti rybárstva EÚ vykonáva **Spoločná rybárska politika** (SRP), ktorej najaktuálnejšia zmena nadobudla účinnosť 1. januára 2014. Je to súbor pravidiel na riadenie európskych rybárskych flotíl a ochranu populácie rýb. Cieľom SRP je zaistiť environmentálnu, hospodársku a sociálnu udržateľnosť rybolovu a akvakultúry. SRP má štyri hlavné oblasti politiky: riadenie rybárstva, medzinárodnú politiku, trhovú a obchodnú politiku, financovanie politiky (Európska komisia, 2015a).

Akvakultúra

Podľa Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka (2014b) je akvakultúra na Slovensku tradičnou aktivitou, realizovanou vo vidieckych oblastiach. Akvakultúra je odvetvie potravinárskeho priemyslu, ktoré sa zameriava na chov rýb a zabezpečuje produkciu rýb. Hospodársky chov rýb na Slovensku tvorí sladkovodná akvakultúra. Postavenie sektora akvakultúry v rámci národného hospodárstva Slovenskej republiky vyjadruje veľmi nízke HDP 0,002%. Akvakultúra je charakteristická existenciou malých produkčných jednotiek s vysokou závislosťou od sezónnosti dopytu.

Akvakultúru tvoria dve samostatné oblasti:

1. studenododné rybárstvo (chov lososovitých druhov rýb),

2. teplovodné rybárstvo (chov nížinných druhov rýb)

(Ministerstvo pôdohospodárstva rozvoja vidieka, 2014b).

Studenododné rybárstvo je charakteristické chovom pstruha, sivoňa, hlavátky a iných druhov rýb. Chov lososovitých druhov rýb je sústredený prevažne na severnom a strednom Slovensku v povodí rieky Váh, Turiec a Orava (Ministerstvo pôdohospodárstva rozvoja vidieka SR, 2014e)

Teplovodné rybárstvo je charakteristické pre južné časti východného Slovenska, západné Slovensko a oblasti Záhoria. Chov nížinných druhov rýb vyžaduje klimaticky priaznivejšie podmienky ako chov lososovitých rýb. Teplovodné rybárstvo vychádza z tradície chovu nížinných druhov rýb, pričom hlavným druhom rýb je kapor. Medzi doplnkové druhy rýb patrí lieň, tolstolobik,

amur, štika, sumec, zubáč (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

Akvakultúra zaujíma významné miesto v oblasti ochrany a tvorby životného prostredia, zachovania pôvodného genofondu rýb a je potrebná aj pre jej mimoprodukčné prínosy.

Rybochovné zariadenia a rybníky

V podmienkach Slovenskej republiky sa zaoberáme rybárstvom v sladkých vodách, ktoré predstavuje rybárstvo vo voľných, prirodzených vodách a rybárstvo realizované v umelo vybudovaných rybochovných zariadeniach (Sedlár, Skácel, 1963).

Rybochovné zariadenie je technologické zariadenie určené na hospodársky chov prevažne **lososovitých druhov rýb** a poskytuje pre mnohé druhy organizmov náhradné biotopy. Rybochovné zariadenia sú budované primárne za účelom komerčného chovu rýb. Za rybochovné zariadenie považujeme liaheň, kanál, žlab, silo, sádku, klietku alebo iné podobné zariadenie s účelom hospodárskeho chovu rýb.

Pod pojmom **rybník** rozumieme vodnú nádrž s dominantnou rybochovnou funkciou prevažne **nížinných druhov rýb**. Rybník je možné pravidelne úplne vypúšťať. Tento druh vodnej nádrže má prirodzené dno, je tvorený hrádzou, nápuštnými a výpuštnými objektmi, ktoré slúžia k regulácii vodnej hladiny (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

Rybníky boli budované kvôli produkcii rýb v okolí miest a dedín. Ich rozloha je na Slovensku približne 2 200 ha. Medzi najväčšie patria rybníky Senné v okrese Michalovce a Hrhovské rybníky pri Národnom parku Slovenský kras (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014e).

Rybníky môžeme rozdeliť podľa funkcie, ktorú plnia v rámci chovu rýb. Patria sem liahňové a trecie rybníky, plôdиковé výťažníky, komorové rybníky, hlavné rybníky, sádky a karanténne rybníky.

Rybochovné zariadenie a rybníky delíme na teplovodné a studenovodné. **Teplovodné nádrže** sú určené na chov rýb, ktoré potrebujú stojatú alebo mierne tečúcu vodu a veľké množstvo rozpustených a rozptýlených organických látok. Teplota takýchto vôd dosahuje v letných mesiacoch 20 až 30 °C, najmä pri povrchu. Dno vodnej nádrže je tvorené mäkkým dnom, ktoré je bohaté na organické látky.

Teplovodné rybníky sú vhodné na chov kapra. Medzi najdôležitejšie kaprovité ryby u nás patrí mrena riečna, jalec hlavatý, plotica obyčajná, pleskáč vysoký, karas obyčajný a lieň obyčajný. Kapor, lieň, štika, prípadne zubáč obyčajný slúžia ako dravci na likvidáciu burinných rýb v teplovodných rybochovných nádržiach (Čistý, 2005).

Studenovodné rybochovné nádrže sú určené na chov lososovitých rýb, medzi ktoré patrí pstruh potočný, pstruh dúhový, sivoň americký, sivoň jazerný,

sivoň americký, hlaváčka podunajská a lipen. Lososovitým rybám vyhovuje tečúca voda s veľkým obsahom kyslíka a malým obsahom rozpustených a rozptýlených organických látok. Prípustná teplota vôd pre chov v studenovodných nádržiach je 16 až 20 °C počas letných mesiacov. Povrch dna je tvrdší, piesčitý, pričom dno nie je zabahnené (Čistý, 2005).

Slovenská republika poskytuje vhodné prírodné podmienky na chov rýb takmer vo všetkých regiónoch nížinných oblastí. Na chov rýb je v krajine dispozícií dostatok vodných tokov a vodných plôch.

Väčšina rybochovných zariadení a rybníkov bola vybudovaná v druhej polovici 20. storočia. V priebehu minulých desaťročí bola väčšina rybníkov revitalizovaná a odbahnovaná. V súčasnosti sú rybníky v zlom technickom stave s vysokým obsahom sedimentov. V rámci Operačného programu rybné hospodárstvo na obdobie rokov 2007 až 2013 bolo k 31. 12. 2013 celkovo revitalizovaných a odbahnených 112,15 ha rybníkov (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b). Významné primárne vodné zdroje Slovenska vhodné aj na chov rýb sú už v súčasnosti využívané. Väčšina z nich slúži ako záložný zdroj pitnej vody. Budovanie nových rybochovných zariadení a rybníkov je obmedzené, dôvodom čoho je tlak iných odvetví hospodárstva na alternatívne využívanie vôd. Vznik nových zariadení rybného hospodárstva spočíva v revitalizácii a rozširovaní už existujúcich odchovných zariadení. Určité možnosti chovu rýb poskytujú termálne pramene alebo štrkoviská (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

V roku 2006 existovalo na území Slovenska 418 rybochovných zariadení s celkovým objemom 20 532 m³. Nasledujúci rok bol v rámci počtu rybochovných zariadení najnepriaznivejší. Na Slovensku malo 338 zariadení na chov rýb celkový objem 16 835 m³. Výraznejší nárast počtu zariadení a ich objemu nastal v roku 2009, kedy sme zaznamenali 689 zariadení s celkovým objemom 41 276 m³. Dôvodom mohla byť zmena štatistického zisťovania. Najväčší počet zariadení sme zaznamenali v roku 2011, konkrétne 785 s celkovým objemom 47 008 m³. V roku 2012 bol chov rýb realizovaný v 782 rybochovných zariadeniach s objemom 44 693 m³ (tab. 1).

Tab. 1: Vývoj počtu rybochovných zariadení SR v období rokov 2006 – 2012

Table 1: Development of the number of fish farming facilities in Slovakia (2006 – 2012)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet zariadení	418	338	367	689	703	785	782
Objem v m ³	20 532	16 835	27 083	41 276	43 121	47 008	44 693

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

Počet rybníkov na Slovensku kolísal medzi hodnotami 446 a 569. V roku 2006 ich bolo na Slovensku 508 s rozlohou 1 763 ha. Chov nížinných druhov rýb bol v roku 2008 vykonávaný na 569 rybníkoch, čo predstavovalo najväčší počet rybníkov na Slovensku. Ich výmera bola 1 886 ha, pričom v roku 2011 pri počte 499 rybníkov bola zaznamenaná ich najväčšia rozloha 2 219 ha. V roku 2012 bolo na Slovensku najmenej rybníkov, konkrétne 446, ale ich rozloha dosahovala 1 820 ha, pričom najmenšia rozloha za obdobie rokov 2006 až 2012 bola v roku 2007 a to 1 328 ha (tab. 2).

Tab. 2: Vývoj počtu rybníkov SR v období rokov 2006 – 2012

Table 2: Development of the number of fishponds in Slovakia (2006 – 2012)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet rybníkov	508	510	569	543	512	499	446
Rozloha v ha	1 763	1 328	1886	1 850	1 756	2 219	1 820

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2014

Zamestnanosť v akvakultúre

Akvakultúra je realizovaná väčšinou vo vidieckych oblastiach v malých a mikropodnikoch založených na rodinnej báze. Malé podniky zamestnávajú menej ako 50 ľudí a mikropodniky nemajú viac ako 10 zamestnancov (Európska komisia, 2015b).

V akvakultúre pracujú stáli a sezónni zamestnanci. Počet zamestnancov pracujúcich na trvalý úväzok je priemerne 236. Od roku 2007, kedy bolo zamestnaných v akvakultúre v SR 259 obyvateľov, počet zamestnaných mierne klesá. Najmenej stálych zamestnancov sme zaznamenali v roku 2012, kedy pracovalo v akvakultúre 221 ľudí. Počty sezónnych zamestnancov v období rokov 2006 – 2012 kolísali, čo bolo spôsobené sezónnosťou produkcie. Sezónna pracovná sila alebo počet zamestnaných na dohodu sa pohybuje na úrovni 730 zamestnancov. Najvyššie hodnoty vykazujú roky 2009 a 2007, konkrétne 871 a 820 zamestnaných (tab. 3). Tieto hodnoty korešpondujú s 3 až 4-ročným výrobným cyklom pri chove kaprov.

Rybníky a rybochovné zariadenia, ktoré sú lokalizované prevažne na vidieku, poskytujú pracovné príležitosti nielen pre rodinných príslušníkov, ale aj pre ostatných obyvateľov vidieka. Trh práce poskytuje rovnaké možnosti uplatnenia sa mužom aj ženám. Podiel žien z celkového počtu zamestnaných v akvakultúre bol v roku 2012 11,8%. Zamestnanosť v sektore akvakultúry má na celkovom počte zamestnancov Slovenska minimálny podiel, približne 0,00075%.

Tab. 3: Vývoj počtu zamestnancov v akvakultúre SR v období rokov 2006 – 2012
 Table 3: Development of the number of employees in aquaculture in Slovakia (2006 – 2012)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Stáli zamestnanci	237	259	249	237	222	227	221
z toho ženy	40	41	40	36	39	45	44
Sezónni zamestnanci	760	820	631	871	652	702	701
z toho ženy	4	66	15	33	21	63	65

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

Produkcia (výlov) rýb

Celosvetové množstvo morských rýb má klesajúcu tendenciu vplyvom nadmerného rybolovu a zvyšujúceho sa dopytu po rybej bielkovine. Vplyvom znižovania produkcie morských rýb môže dôjsť v budúcnosti k zníženiu ponuky kvalitných rýb na trhu. Na základe týchto skutočností sa akvakultúra dostáva do popredia ako alternatívny producent rybej bielkoviny (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

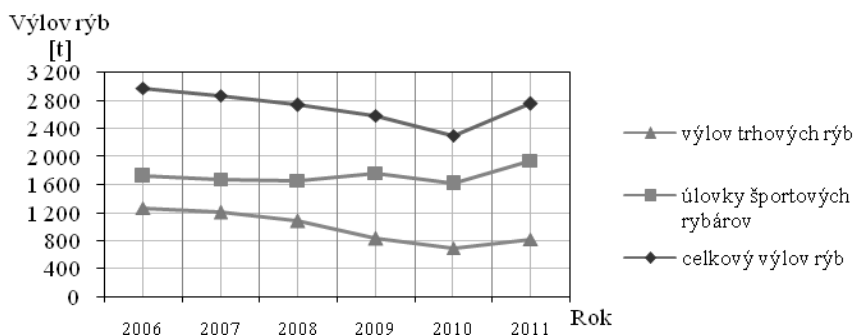
Slovenská republika produkuje nížinné druhy rýb (kapor, lieň, tolstolobik, amur, šľuka, sumec, zubáč a iné) a lososové druhy rýb (pstruh, sivoň, hlaváčka a iné). Z hľadiska marketingu a finálneho produktu rozlišujeme produkciu trhových rýb na priamu spotrebu a produkciu násad na zarybňovanie vodných tokov, alebo násady určené na ďalší chov. Z hľadiska produkcie lososových druhov rýb dominuje produkcia na priamu spotrebu. Akvakultúra nížinných druhov rýb je zameraná na produkciu násad na zarybňovanie (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014e).

Celkový výlov rýb predstavuje v podmienkach Slovenska priemerne 2 700 ton rýb ročne. Na tomto množstve sa podieľa 54% produkcia kapra (1 458 ton) a približne 27% z celkového výlovu (740 ton) tvorí výlov pstruha. Celkový výlov rýb na Slovensku zahŕňa výlov trhových rýb v rámci akvakultúry a úlovky športových rybárov. Športové rybárstvo je významná súčasť rybného hospodárstva a má veľký vplyv na produkciu. Podniky akvakultúry majú časť svojich kapacít zameraných na chov násad pre užívateľov rybárskych revírov. Produkcia trhových rýb predstavuje priemerne 978 ton rýb ročne. Športoví rybári vyprodukujú za rok priemerne 1 725 ton rýb. V období rokov 2006 až 2010 klesla celková produkcia rýb v SR z hodnoty 2 979 ton na 2 296 ton. Do roku 2010 klesali výlovy trhových rýb z 1 263 ton vyprodukovaných rýb v roku 2006 na 668 ton v roku 2010. Celkový výlov rýb dosiahol v roku 2011 hodnotu 2 750 ton, z čoho 815 ton predstavoval výlov trhových rýb. V rámci športového rybárstva zaznamenávame iba mierne znižovanie množstva úlovkov športových rybárov v období rokov 2006

až 2008. Množstvo úlovkov kleslo z 1 716 ton na 1 656 ton. V nasledujúcom roku produkcia športových rybárov stúpila na 1 761 ton rýb a v roku 2011 došlo k ďalšiemu zvýšeniu množstva úlovkov (1 936 ton) (graf 1). Mierny nárast celkovej produkcie rýb ovplyvnili investície z Operačného programu Rybného hospodárstva Slovenskej republiky a Sektorového operačného programu Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka SR na programové obdobie 2004 – 2006.

Graf 1: Výlovy trhových rýb a úlovky športových rybárov v SR v období rokov 2006 – 2011

Graph 1: Catches of market fish and catches of sport fisherman in Slovakia (2006 – 2011)

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

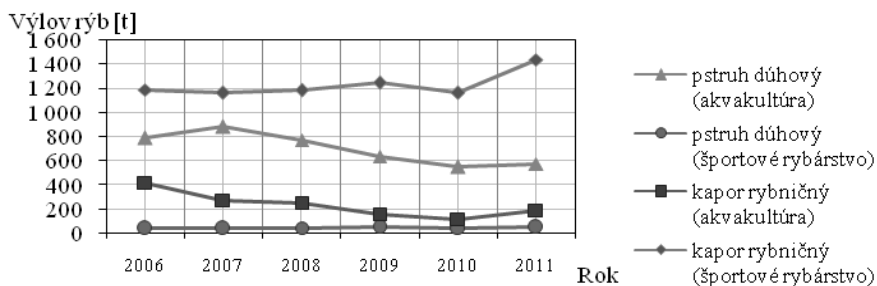
Na Slovensku je rozvinutý chov lososovitých druhov rýb, dôkazom čoho sú aj najvyššie hodnoty celkovej produkcie. V priemere sa za rok vyprodukuje 740 ton **pstruha dúhového**, z toho na trhovú účely slúži 698 ton ročne s podielom 94,3% na celkovej produkcii. Športoví rybári ulovia iba 5,7% z celkovej produkcie pstruha za rok, čo predstavuje priemerne 42 ton ryby ročne. Produkcia pstruha v športovom rybárstve sa pohybovala medzi hodnotami 36 ton z roku 2006 až 47 ton z roku 2011. Produkcia pstruha dúhového na trhovú účely od roku 2007 klesala z hodnoty 879 ton, v roku 2010 dosiahla hranicu 546 ton a v nasledujúcom roku produkcia stúpila na 570 ton (graf 2). Príčinou poklesu produkcie pstruhov bol podľa Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (2014b) výskyt infekčného ochorenia – vírusovej hemoragickej septicémie. Toto ochorenie zasiahlo tri strediská rybného hospodárstva v roku 2008. Vírus sa rozšíril do piatich ďalších stredísk v roku 2009. V týchto prevádzkarniach bola produkcia pstruha dominantná, čím sa výrazne ovplyvnila celková produkcia pstruha na Slovensku. V súčasnosti je situácia stabilizovaná, dochádza k zvyšovaniu

produkcie. Medzi ďalšie príčiny poklesu produkcie pstruha dúhového patria klimatické zmeny, pokles prietokov a zásob podzemnej vody. Pod vplyvom klimatických zmien dochádza v lete k prehrievaniu vody, čo je limitujúci faktor pre chov pstruha. Produkcia lososovitých rýb zodpovedá dopytu na domácom trhu a domáca produkcia pokrýva domácu spotrebu.

Športoví rybári majú v love **kapra rybníčného** významné miesto, ich produkcia dosahuje priemerne 1 225 ton ročne a má podiel 84% na celkovom výlove kaprov v krajine. V rámci výlovov kaprov umiestnených na trhu je to 233 ton ročne s podielom 16% na celkovej produkcii tohto nížinného druhu rýb. Produkcia kapra na trhové účely mala klesajúcu tendenciu v období rokov 2006 až roku 2010. Výlov kapra klesol z 414 ton z roku 2006 na 117 ton za rok 2010. V nasledujúcom roku sa zvýšila produkcia a to na hodnotu 188 ton. Na rozdiel od výlovu kapra na trhové účely dosahujú úlovky športových rybárov oveľa vyššie hodnoty. Od roku 2006 boli tieto hodnoty v rozmedzí 1 184 ton do 1 241 ton. V roku 2010 došlo k poklesu produkcie na 1 158 ton a v roku 2011 k výraznému nárastu produkcie na 1 433 ton (graf 2). Výroba nížinných druhov rýb je na Slovensku nedostatočná. Domáca produkcia kapra pokrýva iba 20% z celkovej spotreby tejto ryby. Najväčšia spotreba kapra rybníčného nastáva v období vianočných sviatkov. V dôsledku nedostatočnosti domácej produkcie kaprov sa produkcia zabezpečuje importom rýb z Českej republiky a Maďarska (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

Graf 2: Výlovy vybraných trhových rýb a vybrané úlovky športových rybárov v SR v období rokov 2006 – 2011

Graph 2: Catches of selected market fish and selected catches of sport fishermen in Slovakia (2006 – 2011)

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

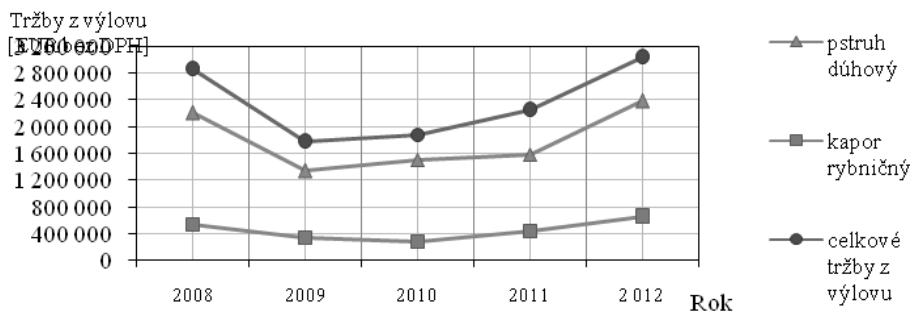
Na zabezpečenie zvýšenia produkcie je potrebná modernizácia, revitalizácia a rozšírenie prevádzok akvakultúry. Podpora kvality produktov akvakultúry

a znižovanie nákladov produkcie sú základom pre zvýšenie produkcie v rybnom hospodárstve Slovenska. Cieľom je zaviesť inovácie do akvakultúry, ktoré by pomohli podnikom prispôbiť sa klimatickým zmenám. Patria sem moderné technológie recirkulačných systémov, ktoré by zvýšili intenzitu chovu najmä u lososovitých druhov rýb. Nedostatok mechanizačných prostriedkov má za následok vysoký podiel fyzickej práce v akvakultúre, čo produkciu predražuje a tým je aj ziskovosť a schopnosť podnikov konkurovať na nízkej úrovni (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

Tržby z výlovu trhových rýb rozdeľujeme na tržby z výlovu pstruha dúhového a kapra rybníčného. V období rokov 2008 až 2009 tržby z výlovu korešpondujú s ukazovateľmi produkcie rýb za toto obdobie. Tržby z produkcie kapra rybníčného boli v roku 2008 na úrovni 535 625 EUR bez DPH. Podiel tržieb z výlovu pstruha dúhového v roku 2008 bol 77,3%, čo predstavuje 2 047 733 EUR bez DPH. V roku 2009 došlo k výraznejšiemu poklesu tržieb za pstruha a to na hodnotu 1 338 696 EUR bez DPH. Najnižšie tržby za kapra sme zaznamenali v roku 2010, kedy bol ich podiel na celkových tržbách z výlovu iba 15% s hodnotou 282 203 EUR bez DPH. Napriek poklesu celkového výlovu rýb v roku 2010 tržby postupne stúpajú a tak si udržiavajú rastúci trend aj v rokoch 2011 a 2012. Vývoj tržieb za kapra rybníčného v nasledujúcich rokoch rástol, až dosiahol v roku 2012 úroveň 650 901 EUR bez DPH, čo tvorí podiel 21,5% na celkových tržbách z výlovu. Čo sa týka pstruha dúhového, tržby kopírujú vývoj produkcie tejto ryby a v roku 2012 dosiahli hodnotu 2 382 074 EUR bez DPH s podielom 78,5% na celkových tržbách z výlovu (graf 3).

Graf 3: Tržby z výlovu rýb v SR v období rokov 2008 – 2012 (EUR bez DPH)

Graph 3: Revenues from catches of fish in Slovakia (2008 – 2012, in EUR without VAT)

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

Spotreba rýb

Spotreba rýb je podľa Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka (2014b) kontextový ukazovateľ, ktorý charakterizuje stav rybného hospodárstva na Slovensku. Zameriavame sa na spotrebu rýb na 1 obyvateľa, ktorá v rámci Slovenskej republiky dlhodobo dosahuje nízke hodnoty. Priemerná spotreba rýb v podmienkach Európskej únie bola v roku 2012 približne 22 kg na 1 obyvateľa. Celosvetovo sa spotrebúje 16 kg rýb na 1 obyvateľa ročne. V roku 2012 dosahovala spotreba rýb na 1 obyvateľa Slovenska hodnotu 4,8 kg (tab. 4), čo nie je ani odporúčaná dávka 6 kg rýb na obyvateľa. Z celkovej spotreby 4,8 kg rýb na obyvateľa pripadá iba necelý 1 kg na sladkovodné ryby, z toho 0,35 kg na 1 obyvateľa je pokrytá úlovkami športových rybárov (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014e).

V priebehu rokov 2006 až 2012 bola najnižšia spotreba v roku 2009 s 4,6 kg rýbna 1 obyvateľa. Najviac rýb sa spotrebovalo v roku 2006 a 2010, čo predstavovalo približne 5,1 kg rýb na 1 obyvateľa (tab. 4). Príčinou nízkej spotreby rýb sú stravovacie návyky obyvateľstva a najmä vyššia cena rýb a produktov z rýb z čoho vyplýva aj nižšia kúpyschopnosť spotrebiteľov. Produkty slovenskej akvakultúry nahrádzame lacnejšími potravinami. Spotreba rýb na Slovensku nedosahuje ani 30% priemeru Európskej únie. Súvisí to aj s nízkym povedomím obyvateľov o akvakultúre vplyvom nedostatočnej propagácie pozitívnych vplyvov rybieho mäsa na organizmus. Od roku 2012 je Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR organizovaná celoplošná národná kampaň na podporu konzumácie rýb a produktov sladkovodnej akvakultúry s cieľom zvýšiť domácu spotrebu (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014e).

Tab. 4: Spotreba rýb v SR v období rokov 2006 – 2012

Table 4: Fish consumption in Slovakia (2006 – 2012)

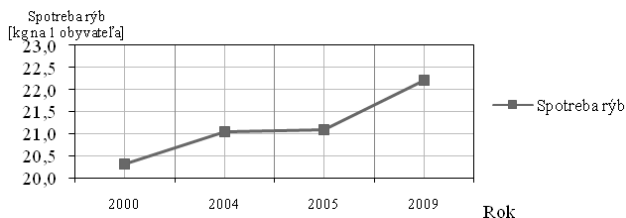
Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Spotreba rýb v kg na 1 obyvateľa	5,1	4,7	4,9	4,6	5,1	4,7	4,8

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2014; spracovala Alica Krejčová, 2015

Priemerná spotreba rýb na 1 obyvateľa v rámci štátov EÚ-27 bola v roku 2000 20,3 kg. Do roku 2004 a 2005 došlo k zvýšeniu spotreby rýb na obyvateľa, čím sa zvýšil aj priemer EÚ-27 na hodnotu 21,1 kg na 1 obyvateľa. Spotreba rýb má rastúcu tendenciu, dôkazom čoho bol aj rok 2009, kedy došlo k jej zvýšeniu až na 22,2 kg na 1 obyvateľa (graf 4). Napriek každoročnému poklesu množstva ulovených rýb má spotreba rýb rastúci trend, čo je zabezpečené produktmi akvakultúry (European Food Information Council, 2015).

Graf 4: Spotreba rýb na 1 obyvateľa v štátoch EÚ-27 v rokoch 2000, 2004, 2005, 2009

Graph 4: Fish consumption per capita in EU-27 member states in 2000, 2004, 2005, 2009

Zdroj: Európska komisia, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

K nárastu spotreby rýb na obyvateľov prispieva zvyšujúci sa podiel morských výrobkov v obchodoch, čo zvyšuje dostupnosť týchto výrobkov pre obyvateľov. Rastúci trend spotreby rýb v súčasnosti determinuje aj lepšia propagácia rybích produktov ako zdravej potravy.

Štáty EÚ-27 majú rozličnú úroveň spotreby rýb, pričom priemer predstavoval v roku 2012 približne 22 kg na 1 obyvateľa. Prímorské štáty sú väčšinou tradične orientované na vyššiu spotrebu morských rýb a rybích produktov, pokým čo vo vnútrozemských štátoch je konzumácia rýb na oveľa nižšej úrovni. Najviac rýb na 1 obyvateľa bolo v roku 2009 spotrebovaných v Portugalsku a to 61,1 kg. Rybné hospodárstvo má väčší podiel na národnom hospodárstve v prímorských krajinách nachádzajúcich sa na severe Európy, v Západnej a v Južnej Európe, čo sa odzrkadľuje aj na tradícii v konzumácii rýb. Napríklad v roku 2009 dosiahla v Španielsku spotreba rýb na 1 obyvateľa 42,9 kg. V Litve pripadlo v roku 2009 na 1 obyvateľa 40,8 kg rýb, vo Fínsku (36,7 kg), vo Francúzsku (33,7 kg) a vo Švédsku (32 kg). Vo všeobecnosti platí, že rast spotreby rýb na obyvateľov súvisí s rozvojom ekonomickej úrovne štátov a to hlavne v podmienkach štátov bývalého Východného bloku. Konzumácia rýb prechádza z tradičných sladkovodných druhov smerom k morským produktom. Zvyšuje sa rozmanitosť druhov predovšetkým o exotickéjšie druhy rýb (Failler, 2007). Medzi malých spotrebiteľov rýb patrí Bulharsko (so spotrebou na 1 obyvateľa 4,6 kg rýb), Maďarsko (so spotrebou 5,1 kg), Rumunsko (5,4 kg) a tiež Slovensko (so spotrebou 4,6 kg). Uvedené štáty patria medzi malých spotrebiteľov morských plodov kvôli nedostatku tradície v ich konzumácii (Failler, 2007).

Spracovanie rýb a výroba produktov z rýb

Spracovanie rýb je zložkou rybného hospodárstva a zároveň patrí medzi odvetvia potravinárstva. Spracovanie rýb charakterizujeme zdrojmi, ktoré sú

určené na spracovanie a samotnou výrobou v tomto odvetví. Výrobu produktov z rýb, ako aj zdroje v spracovaní rýb tvoria sladkovodné a morské ryby (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b).

Spomedzi všetkých odvetví potravinárstva SR má spracovanie rýb najnižší podiel na celkovej produkcii potravín. Činnosti spojené so spracovaním rýb vykonávajú jednotlivé spracovateľské prevádzky na Slovensku. Sladkovodné zdroje určené na výrobu produktov rýb tvorí najmä pstruh dúhový a kapor rybničný, pričom výraznejšie zastúpenie má pstruh.

Na Slovensku sa spracuje približne 395 ton sladkovodných rýb. Najviac rýb bolo spracovaných v roku 2008, kedy zdroje rýb na spracovanie dosiahli 399 ton. V roku 2010 bolo určených na spracovanie 313,9 ton rýb, čo je najmenej za obdobie rokov 2006 až 2011. Už uvedená dominancia pstruha dúhového v odvetví spracovania rýb korešponduje s jeho produkciou. Od roku 2007 sa postupne znižoval podiel tejto ryby na spracovaní sladkovodných rýb a to z 89,8% na 64,4% z roku 2011. To znamená, že sa posilňuje pozícia spracovaného kapra rybničného. Množstvo pstruha určeného na spracovanie sa zvýšilo z hodnoty 269,1 ton z roku 2006 na 337,2 ton v roku 2008. Do roku 2010 sa znížilo množstvo spracovaného pstruha na 230,2 ton. V roku 2011 bolo určených na spracovanie 254 ton pstruha dúhového. Vývoj množstva spracovaného kapra bol charakteristický rastom predovšetkým v období rokov 2007 až 2009, kedy sa zdroje zvýšili z 35,6 ton na 102,3 ton. Podiel na celkovom množstve spracovaných sladkovodných produktov rybolovu a akvakultúry sa zmenil z najnižšej hodnoty 9,9% v roku 2007 na 25,7%. Podiel kapra rybničného, ako zdroja spracovania rýb, sa zvýšil aj v roku 2011 a to na hodnotu 35,6% pri 140,6 tonách.

Tab. 5: Zdroje na spracovanie rýb a výroba produktov zo sladkovodných rýb v SR v období rokov 2006 – 2011

Table 5: Sources for fish processing and production of goods from freshwater fish in Slovakia (2006 – 2011)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011
zdroje - pstruh dúhový [t]	269,1	322,7	337,2	296,1	230,2	254,0
zdroje - kapor rybničný [t]	47,0	35,6	61,8	102,3	83,7	140,6
zdroje spolu [t]	316,0	359,3	399,0	398,4	313,9	394,6
výroba - pstruh dúhový [t]	245,3	303,7	278,0	220,9	187,4	225,8
výroba - kapor rybničný [t]	37,9	33,3	35,7	62,3	54,3	66,9
výroba spolu [t]	283,2	338,0	313,7	283,2	241,7	292,7

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

Výrobu produktov z rýb charakterizujeme ako výrobu rybích produktov zo pstruha dúhového a kapra rybničného. Množstvo vyrobených produktov je

v porovnaní s množstvom spracovaných rýb nižšie. Spolu sa vyrobilo v roku 2011 približne 293 ton produktov zo sladkovodných rýb, z čoho 225,8 ton tvorila výroba produktov zo pstruha dúhového a 66,9 ton z kapra rybníčného. V priebehu rokov 2006 až 2011 zaznamenávame zmeny v štruktúre výroby rýb. Podiel pstruha na výrobe klesol z 89,9% v roku 2007 na 77,1% v roku 2011. Najväčšia výroba rybných produktov zo pstruha bola zaznamenaná v roku 2007, konkrétne 303,7 ton. Rok 2010 je charakteristický najmenším množstvom produktov vyrobených zo pstruha a to 187,4 ton. Vo výrobe sladkovodných rýb sa v období rokov 2007 až 2011 zvýšil podiel kapra z 9,9% na 22,9%. To znamená, že sa v priebehu rokov 2007 až 2011 množstvo produktov vyrobených z kapra zvýšilo z 33,3 ton na 66,9 ton (tab. 5).

Spracovanie dovezených morských rýb je objemovo najvýznamnejšou aktivitou spracovateľských prevádzok. Dôvodom je cena výrobkov spracovaných z morských rýb, najmä z treskovitých rýb, ktorá je atraktívnejšia pre konzumentov. Napriek tomu množstvo spracovaných morských rýb a výroba produktov z tohto druhu rýb každoročne klesá. V roku 2006 bolo spracovaných 18 183 ton morských rýb. V nasledujúcom roku kleslo množstvo spracovaných rýb na 13 526 ton, v roku 2009 až na 4 950 ton. Do roku 2011 kleslo spracovanie morských produktov rybolovu a akvakultúry na zatiaľ najnižšiu hodnotu 4 247 ton (tab. 6, graf 6). Rastie predaj čerstvej produkcie priamo v odchovných zariadeniach, čím je pozícia spracovania sladkovodných rýb stabilnejšia ako pozícia týkajúca sa morských rýb. Výsledkom činnosti spracovateľských prevádzok je samotná výroba produktov z morských produktov rybolovu a akvakultúry. Vývoj v tejto oblasti je podobný vývoju v spracovaní morských rýb a taktiež má každoročnú klesajúcu tendenciu. V priebehu rokov 2006 až 2011 klesla výroba produktov z morských rýb z 11 085 ton na hodnotu 4 098 ton v roku 2011 (tab. 6).

Tab. 6: Spracovanie rýb a výroba produktov z morských rýb v SR v období rokov 2006 – 2011

Table 6: Fish processing and production of goods from saltwater fish in Slovakia (2006 – 2011)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011
zdroje - morské ryby [t]	18 183	13 526	6 421	4 950	4 813	4 247
výroba - morské ryby [t]	11 085	6 953	5 180	4 455	4 746	4 098

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

Spracovateľské prevádzky na Slovensku sú charakteristické dostatočnými kapacitami pre ryby a splňajú súčasné normy Európskej únie. Kapacita spracovania pre morské ryby je približne 18 500 ton, pričom sa ročne spracováva iba 4 000 ton morských rýb. Sladkovodné ryby sa spracovávajú v malých spracovateľských prevádzkach, ktorých kapacita je približne 999 ton, no napriek tomu sa ročne

spracuje menej ako 303 ton rýb. Kapacita spracovaní rýb teda prevyšuje potrebu na domácom trhu. Príčinou nízkeho využitia existujúcich spracovateľských kapacít je vyššia predajná cena produktov rybolovu a akvakultúry, ako aj malé množstvo ponúkaného sortimentu rýb (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b, 2014d).

Zamestnanosť v oblasti spracovania rýb

V oblasti spracovania rýb je zamestnaných viac obyvateľov ako v akvakultúre. Počet stálych zamestnancov zaoberajúcich sa spracovaním rýb bol v roku 2008 v SR 1 139 osôb. V priebehu rokov 2008 až 2012 sa znížilo množstvo zamestnaných, čo súvisí s poklesom množstva spracovaných morských rýb. V tomto období sa ale zvýšil podiel žien zamestnaných v tomto odvetví z 52,4% na 59,3%. V roku 2012 bolo v spracovateľských prevádzkach zamestnaných 646 osôb, z toho 383 žien. Počet sezónnych zamestnancov v spracovaní rýb mal kolísavý trend, pričom ich bolo najmenej zamestnaných v roku 2008, konkrétne 15. V roku 2010 sme zaznamenali 81 sezónnych pracovníkov, čo je najviac v priebehu rokov 2008 až 2012. Do roku 2012 pracovalo na čiastočný úväzok v spracovaní rýb iba 18 ľudí (tab. 7).

Tab. 7: Vývoj počtu zamestnancov v spracovaní rýb v SR v období rokov 2008 – 2012

Table 7: Development of the number of employees in fish processing in Slovakia (2008 – 2012)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Stáli zamestnanci	1 139	999	772	726	646
z toho ženy	597	567	474	434	383
Sezónni zamestnanci	15	71	81	60	18

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014b; spracovala Alica Krejčová, 2015

Záver

Slovensko ako vnútrozemský štát je zameraný iba na produkciu sladkovodných rýb. K tejto produkcii prispievajú bohaté zdroje povrchových vôd Slovenska. Pre Slovensko je charakteristická sladkovodná akvakultúra, tvorená studenododným rybárstvom, ktoré zabezpečuje chov lososovitých druhov rýb a akvakultúra tvorená teplododným rybárstvom, ktoré zabezpečuje chov nížinných druhov rýb. Chov lososovitých rýb, najmä chov pstruha je sústredený prevažne na severnom a strednom Slovensku. Chov nížinných druhov rýb, najmä chov kaprov si vyžaduje klimaticky priaznivejšie podmienky na juhu Slovenska. Chov rýb sa realizuje v rybochovných zariadeniach a rybníkoch, ktoré sú v súčasnosti v zlom

technickom stave. K roku 2012 bolo na Slovensku 7 820 rybochovných zariadení a 446 rybníkov. Stálych zamestnancov v akvakultúre je zhruba 200, sezónnych je 3 krát viac. Na Slovensku sa vyloví ročne v priemere 2 700 ton rýb. Prevláda produkcia nížinných druhov rýb ako lososových. Produkcia trhových rýb v akvakultúre predstavuje v priemere 978 ton rýb ročne. Viac vyprodukovujú športoví rybári, ročne priemerne 1 725 ton rýb. V sledovanom období rokov 2006 – 2011 sa zvyšuje najmä výlov kapra. Tiež zvýšenie zaznamenali i tržby z celkového výlovu rýb. Nedostatočná propagácia rybích produktov, spolu s úzkym sortimentom rýb a slabou tradíciou v konzumácii rýb, determinuje nízku spotrebu rýb na 1 obyvateľa Slovenska v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ-27. Spotreba rýb na 1 obyvateľa na Slovensku je veľmi nízka (4,8 kg ročne), priemerná spotreba v štátoch EÚ predstavuje 22 kg. Na Slovensku sa ročne spracuje zhruba 395 ton sladkovodných rýb, viac ako 60% tvorí spracovanie pstruha. Necelých 40% tvorí spracovanie kapra. Z toho vyplýva, že na Slovensku sa vyprodukuje viac produktov práve zo pstruha dúhového. Spomedzi všetkých odvetví potravinárskeho priemyslu SR má spracovanie rýb najnižší podiel na produkcii potravín. Spracovanie a výroba produktov z morských rýb sa na Slovensku znižuje, i napriek dostatočným spracovateľským kapacitám. Spracovaná sladkovodná produkcia sa na trhu nerealizuje v želanom objeme, pretože sú pre konzumenta cenovo výhodnejšie morské produkty. V oblasti spracovania rýb je vyššia zamestnanosť v porovnaní s akvakultúrou, i napriek poklesu stálych a sezónnych pracovníkov v spracovaní rýb. V oboch odvetviach rybného hospodárstva prevládajú ako zamestnanci muži. Slovensko má predpoklady v ďalšom rozvoji akvakultúry. Má viaceré príležitosti, ktoré súvisia s posilnením postavenia subjektov akvakultúry na trhu s vlastnou produkciou, prostredníctvom modernizácie, rozširovania a budovania nových rybochovných zariadení a rybníkov. Ďalej je nutné posilniť predaj čerstvých produktov priamo na farme v živom alebo upravenom stave. Rezervy sú i v zásobovaní trhu čerstvými rybami počas celého roka. Je tiež potrebná u spotrebiteľa podpora konzumácie rýb ako zdravej potraviny s vysokými nutričnými hodnotami, ako aj propagácia produktov akvakultúry a pod.

Literatúra

- BOLTIŽIAR, M. – DUBCOVÁ, A. – KRAMÁREKOVÁ, H. – KROGMANN, A. – NÉMETHOVÁ, J. – RAMPÁŠEKOVÁ, Z. – REPASKÁ, G. – ŠOLCOVÁ, L. – TREMBOŠOVÁ, M. – VALACH, M. – VESELOVSKÝ, J. – VILINOVÁ, K. – VOJTEK, M. – VOJTEKOVÁ, J. 2014. *Krajina a ľudia Nitrianskeho samosprávneho kraja*. 1. vyd. Nitra : UKF, 2014. 278 s. ISBN 978-80-558-0530-6
- DUBCOVÁ, A. – LAUKO, V. – TOLMÁČI, L. – CIMRA, J. – KRAMÁREKOVÁ, H. – KROGMANN, A. – NEMČIKOVÁ, M. – NÉMETHOVÁ, J. – OREMUSOVÁ, D. – GURNÁK, D. – KRIŽAN, F. 2008.

- Geografia Slovenska*. Nitra : UKF, 2008. 351 s. ISBN 978-80-8094-422-3
- DEMO, M. a kol. 2001. *Dejiny poľnohospodárstva na Slovensku*. 1. vyd. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2001. 662 s.
- ČEPANOVÁ, E. 2013. *Prevádzkarne na spracovanie rýb*. Osobná komunikácia 2013-04-03. e-mail: ceppanova@svps.sk
- ČISTÝ, M. 2005. *Rybníky a malé vodné nádrže II*. Bratislava : STU, Bratislava, 2005. 94 s. ISBN 80-227-2294-4
- EUROPEAN FOOD INFORMATION COUNCIL. 2015. *Oveľa viac rýb v mori?*. <http://www.eufic.org/article/sk/1/5/artid/Ovela-viac-ryb-mori/> (2015-02-24)
- EURÓPSKA KOMISIA. 2014. *European Atlas of the Seas*. http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/atlas/maritime_atlas/ (2014-12-12)
- EURÓPSKA KOMISIA. 2015a. *Spoločná rybárska politika*. http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/index_sk.htm (2015-01-16)
- EURÓPSKA KOMISIA. 2015b. *Čo je MPS*. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_sk.htm (2015-01-16)
- FAILLER, P. 2007. Future prospects for fish and fishery products. In *FAO Fisheries Circular*, vol. 972, 2007, no. 4, p. 219-235. ISSN 0429-9329
- GRÓFOVÁ, R. 2014. *Eutrofizácia*. <http://www.sazp.sk/slovak/periodika/sprava/pysrk/eutrofizacia/index.html> (2015-01-17)
- HOGGAN, D. 2002. Challenges, Strategies, and Tools for Research Scientists. In *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship* [online]. 2002, vol. 3, no. 3 [cit. 2013-01-10]. Dostupné na internete: <http://southernlibrarianship.icaap.org/content/v03n03/Hoggan_d01.htm>. ISSN 1525-321X.
- MÁTL, J. a kol. 1968. *Živočíšna výroba II*. Bratislava : SVPL, 1968. 362 s.
- MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJA VIDIEKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014a. Operačný program rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013. <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=263&navID2=263&sID=43&id=5426> (2014-12-05)
- MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJA VIDIEKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014b. *Operačný program rybné hospodárstvo SR 2014 – 2020*. <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=949&navID2=949&sID=43&id=8813> (2014-12-20)
- MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJA VIDIEKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014c. *SAPARD Plán rozvoja poľnohospodárstva a vidieka Slovenskej republiky*. <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=47&sID=34&navID2=226> (2014-12-12)
- MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJA VIDIEKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014d. *Legislatíva pre OPRH SR 2014 – 2020*. <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=1010&navID2=1010&sID=43&id=8506> (2014-12-15)
- MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJA VIDIEKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014e. *Viacročný národný strategický plán*

- rozvoja akvakultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020.<http://www.mpsr.sk/index.php?navID=47&sID=43&navID2=2> (2014-12-19)
- MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJA VIDIEKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014f. *Národný strategický plán rozvoja rybného hospodárstva 2007 - 2013*.<http://www.mpsr.sk/index.php?navID=263&navID2=263&sID=43&id=103> (2014-12-05)
- SEDLÁR, J. – SKÁCEL, L. 1963. Rybárstvo. Nitra : Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry v Bratislave, 1963. 211 s.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014. Pracovisko v Nitre : *Spotreba rýb na Slovensku*.<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=791> (2014-11-13)
- ZÁKON č. 139/2002 Z. z. o rybárstve. 2015. Zákon – úplné znenie. <http://www.vyvlasnenie.sk/predpisy/zakon-o-rybarstve/> (2015-01-15)
- ZÁKON č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 2015. Zákon – úplné znenie <http://www.vyvlasnenie.sk/predpisy/zakon-o-posudzovani-vplyvov-na-zivotne-prostredie/> (2014-12-16)

FISHERIES IN SLOVAKIA

Summary

Slovakia as a landlocked country is focused just on the production of freshwater fish, which is positively supported by abundant surface water resources. For Slovakia, a freshwater aquaculture is typical that is formed by the cold water fishing, which ensures farming of salmonid species of fish, and aquaculture formed by the warm water fishing that provides breeding of lowland species of fish. Farming of salmonid fish, especially trout, is located mainly in the northern and central parts of Slovakia. Breeding of lowland species of fish, especially carps, requires climatic more favourable conditions in south of Slovakia. Fish farming is realized in fish farming facilities and fishponds, which are not currently in good technical condition. In 2012, there were 7,820 fish farming facilities and 446 fishponds in Slovakia. Permanent staff in aquaculture is formed by approximately 200 employees, while there is a strong prediction that the number of seasonal workers may be three times more. The average number of catches of fish in Slovakia is 2,700 tons per year, while the production of lowland species prevails over salmonid fish. The production of market fish in aquaculture has reached annual average at the level of 978 tons. Larger production is typical for the sport fisherman (1,725 tons in average per year). During the reference period (2006 – 2011) was registered increase in the catches of carp. The raise was also recorded in the revenues from the overall catches of fish. Poor propagation of fish products along with the small range of these products and insufficient tradition in fish

consumption together determine just a small consumption of fish per capita in Slovakia in comparison with the other EU-27 member states. Fish consumption per capita in Slovakia is very low (4.8 kg per year), while average consumption in EU member states reached 22 kg. In Slovakia, the annual value of processing of freshwater fish is about 395 tons, while more than 60% consists from the processing of trout and less than 40% is formed by the processing of carp. It follows that the majority of products in Slovakia comes from a trout. Fish processing reached the lowest share in food production among the all sectors of food industry in Slovakia. Processing and production of goods from saltwater fish in Slovakia is on the decrease although satisfactory volume of capacities for their processing. The processed freshwater production is not realized in desired volume, because consumers prefer cheaper seafood products. The sector of fish processing reached higher employment than aquaculture, despite the fact of decline in the number of permanent staff as well as season workers. The both aforementioned sectors of fisheries are typical for predominance of men over women. In general, Slovakia has positive assumptions for further development of aquaculture. There are many opportunities related to the strengthening of position of subjects in aquaculture at the market with the own production, by way of modernization, spreading and forming of new fish farming facilities and fishponds. Very important fact is also to strengthen sale of fresh (live or modified) products at farms. There are also reserves in the market supply by fresh fish throughout the year. Among consumers there is important to support fish consumption as a healthy food with high nutritive value along with the support of products from aquaculture, etc.

RNDr. Jana Némethová, PhD.

Mgr. Alica Krejčová

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: jnemethova@ukf.sk

FORMOVANIE REZIDENČNEJ VÝSTAVBY V OBCI GOLIANOVO Z ASPEKTU SUBURBANIZÁCIE

Gabriela Repaská, Katarína Vilinová, Michaela Lagová

Abstract

Currently, we have the opportunity to see the gradual impact of suburbanization in Slovak towns and their surroundings. This phenomenon causes a change in the spatial structures of towns and rural municipalities as well as a change in the social structure of their inhabitants. The aim of this paper is to point to the impact of suburbanization of the Nitra Town and extension of the residential construction on an empirical example of the Golianovo municipality, which is one of its suburban municipalities.

Keywords: residential construction, Golianovo municipality, suburbanization, housing fund

Úvod

Oblasť bývania patrí k neustále riešenej problematike obyvateľstva, nakoľko je jeho súčasťou. Indikuje sociálny rozvoj spoločnosti, životnú úroveň obyvateľstva a s ňou súvisiacu kvalitu života. Zabezpečuje jednu zo základných životných potrieb každého jedinca – strechu nad hlavou, prístrešie. Je súčasťou sociálneho rozvoja, vychádza zo zaraďovania jedinca do spoločnosti. Domový a bytový fond je neodmysliteľnou súčasťou sídiel, patrí medzi najdôležitejšie koncepty funkčno-priestorovej štruktúry miest a vidieckych obcí. Poukazuje na sociálne vrstvy spoločnosti v kontexte s kvalitou bývania. Nízka kvalita bývania môže mať negatívny dopad na hygienu a zdravie spoločnosti.

V prvej polovici 90. rokov 20. storočia možno pozorovať prvé prejav rezidenčnej suburbanizácie na Slovensku, ktoré sú však nevýrazné. V tomto období začali vznikať nové stavebné spoločnosti zamerané na masovú výstavbu bývania, ktoré mali v nasledujúcich rokoch odlišný vývoj. Bolo zavedené stavebné sporenie, ktoré predstavuje kombináciu sporiaceho a úverového produktu. Finančná dostupnosť bývania pre domácnosti s nízkymi a strednými príjmami bola nedostačujúca. Hypotekárne úvery sa začali postupne dostávať do popredia až v 2. polovici 90. rokov. Na konci 90. rokov a začiatkom roku 2000 došlo aj vďaka nástupu developerských spoločností k postupnému suburbánnemu rozvoju.

V súčasnej dobe nastáva rozvoj výstavby na slovenskom vidieku. Táto výstavba so sebou prináša veľmi často nevhodné formy, nerešpektovanie tvaroslovných daností ako aj urbanistickej štruktúry. Novopostavené rodinné domy sú často ohradené múrmi na spôsob hradieb, čím dochádza k izolovanosti

obyvateľstva. Stavebný rozvoj sa sústredil do lokalít vzdialenejších od mesta. Boli pripravované nové projekty na výstavbu menších rodinných domov. Niektorí obyvatelia dostali aj podporu od štátu, hypotekárne úvery sa svojou úrokovou sadzbou stávajú dostupnejšími aj pre obyvateľov stredných vrstiev spoločnosti. Štátom poskytnuté hypotéky a lacnejšie pozemky na vidieku sa stali lákadlom pre mestských obyvateľov kúpiť si rodinný dom so záhradou. Možnosť bývania v rodinnom dome kontrastuje s bývaním v menej priestrannom panelákovom byte. Nastalo sťahovanie obyvateľstva na vidiek, čím došlo k ideálnemu prepojeniu miesta práce s miestom bývania v zázemí mesta. Cieľom príspevku je poukázať na vplyv suburbanizácie mesta Nitra a rozrastanie rezidenčnej výstavby na empirickom príklade obce Golianovo, ktorá je jednou z jej suburbánnych obcí.

Materiál a metódy

Otázka problematiky suburbanizácie je v slovenskej geografickej oblasti pomerne dobre rozpracovaná. K dispozícii je početné množstvo príspevkov, ktoré hodnotia jej vplyv v rôznych územiach väčších miest. V príspevkoch slovenských geografov je proces riešený prevažne do úrovne vidieckych obcí (napr. Repaská a kol., 2015, Slavík, Kurta, 2007, Šveda, 2009 a i.), menej početne do úrovne mestských častí (napr. Repaská, Bedrichová, 2013, Repaská, Masárová, 2014). Rozvoj domového a bytového fondu súvisí práve s procesom rezidenčnej suburbanizácie, ktorý bol sledovaný metódou terénneho výskumu.

Teoretické východiská

Jeden z najvýznamnejších procesov, ktorý sa v súčasnom období prejavuje v sídelnej štruktúre, je suburbánný proces. Pri jeho identifikácii zohráva významnú úlohu migrácia obyvateľstva z mesta na vidiek so svojimi pozitívnymi, ale aj negatívnymi dôsledkami.

Podľa Bezáka (2001) je migrácia najdôležitejšou zložkou populačnej dynamiky. Významnou charakteristikou je smer prevládajúcich migračných prúdov, čo súvisí s dosiahnutým stupňom demografického vývoja a so štádiom urbanizačného procesu. Na obyvateľstvo pôsobia dva druhy faktorov migrácie. Sú to push faktory, čiže faktory, ktoré sú zodpovedné za únik, odchod obyvateľstva. Ide prevažne o negatívne vplyvy, ako napr. nízka vybavenosť obcí, nedostatok pracovných príležitostí, narastajúca kriminalita, susedstvo s nízkym sociálnym statusom, nedostatok bytov, nedostatok voľných pozemkov, vysoké životné náklady a iné. Druhým faktorom sú tzv. pull faktory, čiže tie, ktoré obyvateľstvo lákajú do obcí. K týmto faktorom môžeme zaradiť napr. nové možnosti bývania, dobrú vybavenosť obcí, atraktívne prostredie, nižšie ceny pozemkov a pod. Výsledkom push a pull faktorov je diferenciácia regiónov.

S nedostatkom bytov v mestách, ich vysokou cenou, vyššími nákladmi na živobytie, ako aj s nevyriešenými problémami životného prostredia a dopravy v mestách, možno sledovať rýchlejšie procesy rezidenčnej suburbanizácie. Tento proces prebieha predovšetkým z dôvodu lacnejších pozemkov na vidieku, ako aj z dôvodu atraktívnejšieho a zdravšieho životného prostredia a pod.

Rezidenčná suburbanizácia prispieva k zmene tradičnej sociálno-priestorovej štruktúry prímestských zón a vidieka. Vidiecke obce dnes migráciou získavajú predovšetkým vzdelané a príjmovo silnejšie obyvateľstvo. Sociálny status novopristaňovaných obyvateľov a ich spôsob života ostro kontrastuje a pôvodným obyvateľstvom, čo vedie k oslabeniu ich sídelnej identity v dôsledku sociálnych (nevytvorenie vzťahu s prisaňovanými obyvateľmi), ekonomických (majetkové rozdiely pôvodného a novopristaňovaného obyvateľstva) ale aj environmentálnych (strata pôdy spôsobená novou výstavbou rodinných domov a bytov pre nové obyvateľstvo) vplyvov. Súčasťou rezidenčnej suburbanizácie je i revitalizácia (rekonštrukcia pôvodného domového fondu) (Repaská a kol., 2015).

Suburbánný vplyv sa odráža vo vidieckych obciach, do ktorých sa prenášajú mestské prvky životného štýlu a zároveň sa s nimi premiešavajú. Zvyšovanie štandardu bývania postavením nového bytu alebo domu zvyšuje životnú úroveň obyvateľstva.

Vymedzenie územia obce Golianovo

Z administratívneho hľadiska leží obec Golianovo v okrese Nitra v Nitrianskom samosprávnom kraji. Dopravné vzťahy sú podmienené dopravnými väzbami na okolitú sídelnú štruktúru, najmä na krajské mesto Nitra, od ktorého je obec vzdialená 8 km. Vlastná dopravná poloha riešeného územia sa nachádza na križovatke ciest III/05138 a III/05139 v dotyku s cestnou dopravnou trasou cesty I/51, ktorá tvorí základné cestné spojenie miest Nitra, Vráble a Levice. Intravilánom obce prechádzajú cesty III/05138 a III/05139, ktoré majú pre dopravnú obsluhu obce základný význam.

Podľa počtu obyvateľov patrí Golianovo do kategórie stredne veľkých obcí Slovenska. V roku 2013 žilo v obci 1502 obyvateľov. Z hľadiska prirodzeného pohybu je v obci prirodzený úbytok, bilanciu však vyrovnáva migračný pohyb obyvateľstva, ktorý je výrazne prírastkový (+35,3 ‰). V roku 2013 sa do obce prisťahovalo 69 obyvateľov (45,9 ‰), pričom sa z nej vysťahovalo len 16 obyvateľov (10,6 ‰).

Domový a bytový fond v obci Golianovo

Obec Golianovo patrí podľa Verešika (1980) do typu *hromadnej cestnej obce*, t. j. vznikla pozvoľnou neorganickou zástavbou okolo nepravidielne vyvinutých ciest, alebo vznikla postupnou premenou jednotlivých osád napr.

radových či návesných. Väčšinou sú v obci zastúpené rodinné domy z 50.-tych až 70.-tych rokov 20. storočia, kedy v obci prebehla najväčšia výstavba. Z tohto obdobia pochádza až 50 % rodinných domov obce, ich vek sa odhaduje od 45 do 70 rokov. Práve tieto domy sa v obci začínajú postupne revitalizovať. Sú to pozdĺžne domy so sedlovou strechou a tzv. „štvorcové domy“. Pri rekonštrukcii majiteľa k niektorým domom pristavili zádverie, ale typický pôdorys z týchto domov zostal nezmenený. Rodinné domy sú jednopodlažné a dvojpodlažné s vlastnými záhradami (dvormi).

V 80. rokoch výstavba rodinných domov nedosiahla až taký rozmach, ako to bolo v predchádzajúcom období. V obci bolo od roku 1980 do roku 2000 postavených len 53 rodinných domov. Výstavba bola výrazne pomalšia, proces suburbanizácie sa však po roku 2000 začal rozvíjať a hľadal si svoj priestor prostredníctvom developerov. V severozápadnej časti obce na úkor ornej pôdy budovali developeri hromadnú výstavbu rodinných domov vrátane ulíc. Celkovo dali do predaja 57 rodinných domov. Popri tejto hromadnej výstavbe sa v obci začínala budovať aj ulica s individuálnou výstavbou rodinných domov popri novej miestnej obecnej komunikácii. Na tejto ulici si výstavbu zadovážil sám majiteľ, alebo si dal rodinný dom vybudovať na kľúč. Podľa Repaskej (2012), Golianovo patrilo do suburbánnej zóny mesta Nitra od roku 2007, podiel prisťahovaných z mesta Nitra z celkového počtu prisťahovaných obce prevažoval nad podielom prisťahovaných z iných miest a vidieckych obcí a dosahoval viac ako 80 %. Z uvedeného možno konštatovať, že ide o jednu z najatraktívnejších obcí, do ktorej sa imigranti sťahujú práve z bytových dôvodov.

Za posledné decénium sa počet rodinných domov postupne zvyšoval, od roku 2003 do roku 2013 sa zvýšil o 16 %. Počet domov stúpal najmä od roku 2009, pre tento rok je v obci typické aj intenzívne sťahovanie obyvateľstva, nakoľko došlo k postupnému ukončeniu hromadnej výstavby rodinných domov (tab. 1).

Tab. 1: Celkový počet a prírastky rodinných domov v obci Golianovo v období rokov 2003 až 2012

Table 1: Overall number and increases of family houses in the municipality of Golianovo in 2003 and 2012

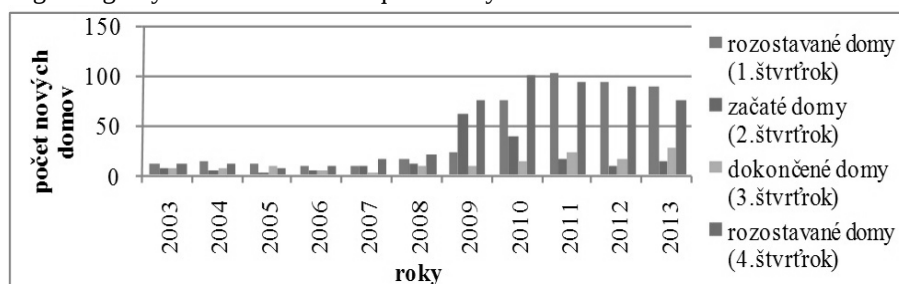
rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkový stav domov	416	423	429	433	434	440	448	459	481	496
Prírastok domov	6	7	8	5	2	8	9	14	23	16

Zdroj: ŠÚ SR, 2014

Priebeh výstavby nových domov v obci Golianovo malo v rokoch 2003 – 2013 rastúcu tendenciu. V roku 2003 bol celkový počet rozostavaných rodinných domov za prvý a druhý štvrťrok 18, z toho bolo v treťom štvrťroku dokončených 6, na konci roku ich zostalo 12 rozostavaných. V rokoch 2005 a 2006 bol v obci rovnaký počet rozostavaných domov (15). Od roku 2007 celkový počet rozostavaných rodinných domov stúpá, ich rapídny nárast bol zaevidovaný v roku 2009, kedy bolo v obci až 74 rozostavaných rodinných domov. K roku 2013 bolo zo 102 rozostavaných rodinných domov ukončených 28 (graf 1).

Graf 1: Výstavba nových rodinných domov v obci Golianovo od začiatku roka po koniec 4. štvrťroka v období rokov 2003 až 2013

Graph 1: Construction of new family houses in the municipality of Golianovo from beginning of year until end of 4th quarter of year in 2003 and 2013

Zdroj: www.statistics.sk, 2013

Priestorové rozmiestnenie rezidenčnej výstavby v obci Golianovo

Priestorové rozmiestnenie rezidenčnej výstavby v obci bolo rozdelené do štyroch územných zón.

Prvou zónou je centrum obce s obslužnou a kultúrnou funkciou (obecný úrad, pošta, kaderníctvo, zdravotné stredisko, pohostinstvo, obchod s potravinami, kostol, cintorín), ktorá sa premiešava s funkciou obytnou. Táto časť obce je charakteristická pôvodnou zástavbou, predstavuje pomerne početnú skupinu objektov vyžadujúcich rekonštrukciu. Väčšinou sa jedná o jednoduché domy so sedlovou strechou a podkroviím. Druhú zónu predstavujú rodinné domy tzv. „štvorcové“ s plochou strechou. Značná časť týchto domov je podpiwničená. Táto územná zóna je v obci pomerne revitalizovaná a zachováva si vidiecky charakter zástavby. Nachádzajú sa tu aj dve novovzniknuté ulice, kde sú 4 rozostavané a dva ukončené domy.

V prvej a druhej zóne sa nová individuálna výstavba rodinných domov realizuje na voľných parcelách v rámci existujúcej zástavby. Túto rezidenčnú výstavbu možno charakterizovať ako adičnú, t. j. rezidenčné lokality nie sú

samostatne oddelené, ale vyplňajú voľné parcely absentujúceho domového fondu pôvodnej zástavby. Pod vplyvom súčasnej hromadnej výstavby rodinných domov na okraji obce a záujmu mestských obyvateľov o bývanie v obci došlo k revitalizácii viacerých objektov v centrálnej časti, ale aj k výstavbe nového dvojpodlažného bytového domu so 14 bytmi, ktoré sú v predaji.

Tretiu a štvrtú zónu predstavujú novovzniknuté ulice s novopostavenými domami, v rámci ktorých dominujú nízkoenergetické bungalovy, ako jeden z najrozšírenejších foriem výstavby. Ide o kompaktnú výstavbu, kde jednotlivé domy vytvárajú celistvú výstavbu rodinných domov. Vo štvrtjej zóne sa možno stretnúť s 2 lokalitami výstavby (mapa 1).

Prvá lokalita na severozápade obce je charakteristická hromadnou výstavbou rodinných domov zadováženou prostredníctvom developerov, ale aj individuálnou výstavbou rodinných domov, ktoré si zaobstaral sám majiteľ. Hromadná výstavba rodinných domov riešená prostredníctvom developerov je zastúpená štvorárovými pozemkami a menšími domami. V prípade tejto výstavby sa vytráca tradičný charakter vidieckej zástavby, domy sú usporiadané husto vedľa seba, disponujú okrasnými záhradkami, sú ohraničené nepriehľadnými vysokými plotmi. V tejto zóne bola vybudovaná ešte ďalšia ulica, ktorá nie je pod správou developerskej spoločnosti. Domy na tejto ulici disponujú s cca 8 – 16 árovými pozemkami. Z hľadiska foriem výstavby tiež prevažujú bungalovy, ktoré sú však od seba pomerne vzdialené. Boli budované svojpomocne, alebo si ich majiteľ dal vybudovať na kľúč. Tento typ výstavby umožňuje aj hospodárske využívanie záhrad.

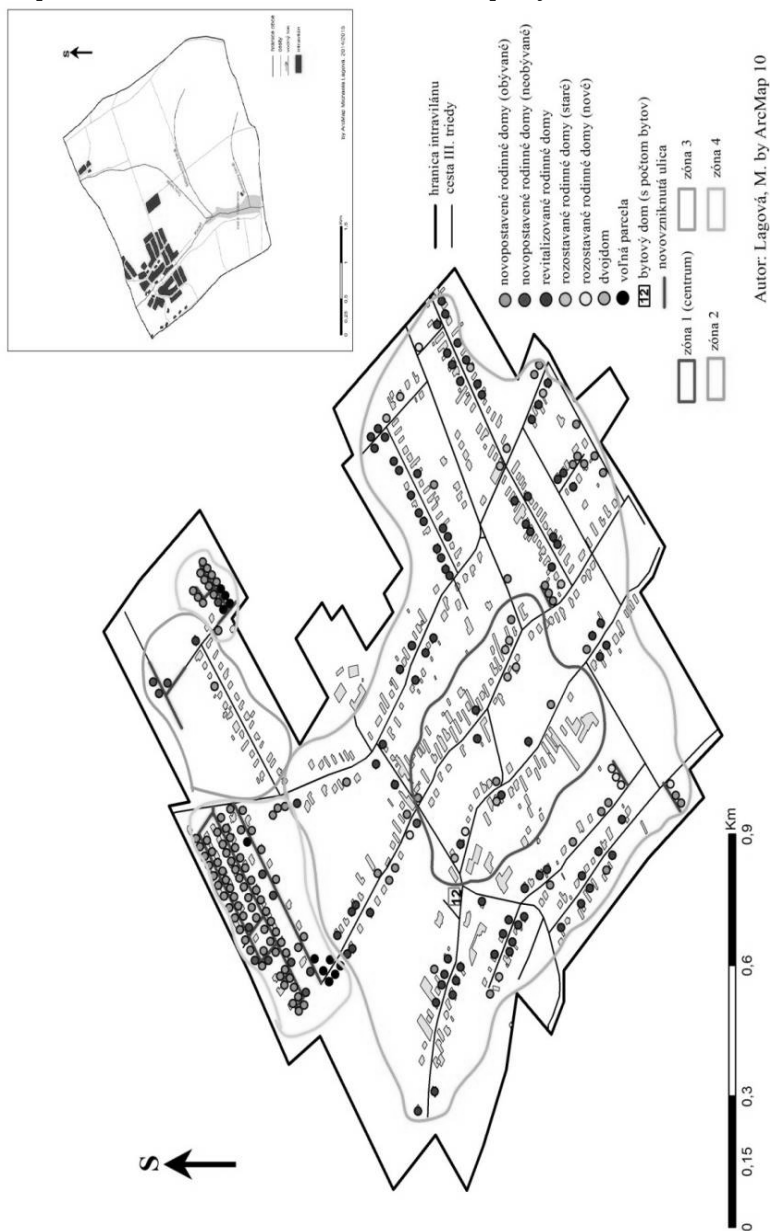
Druhá lokalita v tejto zóne sa vyskytuje na severovýchode obce Golianovo. Momentálne je vo výstavbe, 10 domov je už obývaných.

Záver

Výstavba jednotlivých rezidenčných jednotiek v obci Golianovo sa realizovala postupne. V severozápadnej časti obce je v súčasnosti vybudovaná lokalita s hromadnou výstavbou nových rodinných domov, do ktorej nastalo výrazné sťahovanie v roku 2009. V tomto roku sa do obce prisťahovalo 20 obyvateľov z mesta Nitra. Výrazná vlna sťahovania z Nitry prebehla v roku 2011, kedy sa do obce prisťahovalo až 64 obyvateľov. Toto sťahovanie trvá do súčasnosti, v roku 2012 bolo evidovaných ďalších 20 imigrantov z Nitry. V súčasnosti je predpoklad nárastu intenzity sťahovania do obce, nakoľko obec plánuje vybudovať ďalšie dve lokality individuálnej výstavby rodinných domov. Jedna lokalita bude vybudovaná na severozápade obce, druhá lokalita bude dopĺňať intravilán.

Mapa 1: Reziidenčná zástavba v obci Golianovo

Map 1: Residential construction in the municipality of Golianovo

Pod'akovanie

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu UGA VII/24/2014 Suburbánne procesy v mestských častiach mesta Nitra.

Literatúra

- BEZÁK, A. 2005. Dynamika interregionálnych migrácií na Slovensku v rokoch 1984 – 1998. In *Geografické aspekty stredoevropského priestoru*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. s. 11-16. ISBN 80-210-2664-2.
- REPASKÁ, G. 2012. *Rezidenčná suburbanizácia miest Nitrianskeho samosprávneho kraja (empirický príklad mesta Nitra)*. Nitra: UKF, 2012. 127 s. ISBN 978-80-558-0057-8.
- REPASKÁ, G. – BEDRICHOVÁ, K. 2013. Prejavy rezidenčnej suburbanizácie v mestských častiach Nitry – Klokočina a Kynek. In *Geografické informácie*. ISSN 1337-9453, 2013, roč. 17, č. 1, s. 75-92.
- REPASKÁ, G. – VILINOVÁ, K. – DUBCOVÁ, A. – KRAMÁREKOVÁ, H. 2015. Sídlna identita ako fenomén v kontexte suburbanizácie (prípadová štúdia suburbia mesta Nitra). In *Geografický časopis*. ISSN 0016-7193, 2015, roč. 67, č. 2, s. 107-126.
- REPASKÁ, G. – MASÁROVÁ, R. 2014. Vplyv rezidenčnej suburbanizácie na rozvoj mestských častí Nitry – Čermán a Párovské Háje. In *21. stredoevropská geografická konferencia – Výzkum a výuka v geografickém vzdělávání : sborník příspěvků*, 2014. s. 18-33. ISBN 978-80-210-6881-0.
- SLAVÍK, V. – KURTA, T. 2007. Rezidenčná suburbanizácia v zázemí Bratislavy – nový trend v migrácii obyvateľstva. In *Forum Staticum Slovacaum*. ISSN 1336-7420, 2007, roč. 3, č. 3, s. 201-207.
- ŠVEDA, M. 2011. Časové a priestorové aspekty bytovej výstavby v zázemí Bratislavy v kontexte suburbanizácie. In *Urbanismus a územní rozvoj*. ISSN 1212-0855, 2011, roč. 14, č. 3, s. 13-22.

FORMING OF RESIDENTIAL CONSTRUCTION IN THE MUNICIPALITY OF GOLIANOVO FROM THE ASPECT OF SUBURBANIZATION

Summary

The municipality of Golianovo belongs to the suburban zone of the Nitra Town and it disposes with high influx of immigrants. The proportion of immigrants from the Nitra Town out of the total number of immigrants in the municipality reached more than 80%. Besides the lack of houses in towns, their high cost, higher cost of living as well as unresolved problems of environment and

transport in towns, we can see faster processes of residential suburbanization. This process occurs mainly because of the cheaper land parcels in rural areas, free housing fund as well as more attractive and healthier environment, etc.

Construction of residential units in the municipality of Golianovo was carried out gradually. In the northwestern part of the municipality, there is currently a constructed location with collective construction of new houses to which the collective migration began in 2009. In this year, 20 inhabitants from the town of Nitra migrated to the municipality. Significant wave of migration from the Nitra Town took place in 2011 when 64 people migrated to the municipality. This migration continues and in 2012 another 20 immigrants from the Nitra Town were registered there. As for the construction, the low-energy bungalows dominate which create a compact construction.

Currently, there is a presupposition of an increase in the intensity of migration to the municipality since the municipality plans to build two more locations of individual construction of houses. One location will be built also in the northwest of the municipality, the other one will complement the urban area.

RNDr. Gabriela Repaská, PhD.

RNDr. Katarína Viliňová, PhD.

Mgr. Michaela Lagová

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: grepaska@ukf.sk, kvilinova@ukf.sk

ANALÝZA SOCIÁLNEJ INFRAŠTRUKTÚRY OKRESU NITRA

Miroslava Trembošová, Judita Rotíková

Abstract

Subject of our research was the analysis of objects of social infrastructure in the interaction with the analysis of population settlements of the district Nitra. The aim of our thesis was to compare and evaluate the state of social infrastructure equipments in the district of Nitra, in 2001, 2009 and 2011. At the same time and its comprehensive evaluation methodology Kaminski index of centrality and social perception of service quality infrastructure that reflects our level of satisfaction of residents in the study area. The final part of the work represented enrichment of projects to support and improve the quality of social infrastructure. Through this work we show the development of social infrastructure in the district of Nitra.

Keywords: social infrastructure, equipment, index of centrality, synthetic evaluation, perception of quality of social infrastructure

Úvod

S rastúcim životným štandardom obyvateľov sa čoraz viac dostáva do popredia sektor služieb. Objektom nášho výskumu sú zariadenia, ktoré zabezpečujú optimálne podmienky pre život obyvateľov trvalo bývajúcich ako i turistov okresu Nitra, konkrétne zariadenia vzdelávacie, zariadenia zdravotníckej a sociálnej starostlivosti, ubytovacie, stravovacie, maloobchodné, zariadenia služieb, kultúrne a športové zariadenia a zariadenia verejnej správy. Cieľom nášho príspevku je zhodnotenie ich stavu v rokoch 2001, 2009 a 2011, a vyhodnotenie spokojnosti so službami poskytovanými týmito zariadeniami sociálnej infraštruktúry.

Teoreticko-metodické východiská

Perspektívny vývin pojmu „infraštruktúra“ nás podnietil vzhliadnuť do knižných publikácií rôznych autorov od Ivaničku (1983), Ul'janova a Chvatova (1971), Očovského (1988), Popjakovej (1997) a Ištoka a kol. (1999). Členenie zariadení sociálnej infraštruktúry sme zostavili na základe práce Pulpitlovej (2000). Pri zadefinovaní jednotlivých zariadení sme vychádzali z prác od rôznych autorov: pri maloobchodných zariadeniach sme vychádzali z Trembošovej (2010), práca Rendoša a kol. (1984), nám bola nápomocná v podkapitolách kultúrne a športové zariadenia, diferencovaný systém verejnej správy bol rozdelený na základe

knížnych publikácií v zmysle autorov Gašpara (1993) ako i Prusáka (2001).

Na syntetické hodnotenie zariadení tvoriacich sociálnu infraštruktúru, sme použili Kamiňského index centrality, ktorý je podrobne rozanalyzovaný v zborníku referátov od Slavíka (1981) a v práci Pulpitlovej (2000).

Kapitolu týkajúcu sa percepcie kvality sociálnej infraštruktúry hodnotenú obyvateľmi okresu Nitra sme vypracovali na základe dotazníkového prieskumu. Pri zostavovaní dotazníka sme sa inšpirovali autormi Kollára a Spišiaka (1995) a Pulpitlovej (2000). Opierali sme sa aj o príspevky Andráška (2004, 2005, 2006, 2008) z geografických časopisov a zborníkov zverejnených na internetovej stránke www.sav.sk.

Vymedzenie územia okresu Nitra

Okres Nitra sa nachádza v juhozápadnej časti Slovenska. Podľa administratívneho členenia NUTS III leží v západnej až centrálnej časti Nitrianskeho kraja v rámci ktorého okresné mesto Nitra predstavuje jeho správne centrum.

V rámci územnosprávneho usporiadania Nitrianskeho kraja, má okres spoločné hranice na severe s okresom Topoľčany. Od severovýchodu na východ susedí s okresom Zlaté Moravce. Jeho juhovýchodná časť tvorí hranicu s najväčším susedným okresom Levice. Na juhu hraničí s okresom Nové Zámky a na jeho juhozápade s veľkostne najmenším okresom Šaľa. Celá dĺžka západnej časti okresu predstavuje hraničnú polohu s Trnavským krajom, v rámci neho s okresom Hlohovec a Galanta (mapa 1).

Študované územie okresu Nitra s rozlohou 870,7 km² pozostáva zo 62 sídiel, z ktorých dve majú štatút mesta, a to Nitra a Vráble.

Na základe geomorfologického členenia študované územie leží na styku dvoch oblastí Podunajskej nížiny a Fatransko-tatranskej oblasti. Jeho väčšia územná časť prináleží celku Podunajská pahorkatina, v rámci Podunajskej nížiny, čiže nížinný charakter reliéfu predurčuje jej klimatické vlastnosti, s teplou a mierne suchou klímou. Oblasť Podunajskej nížiny tvorí súčasť subprovincie Malá dunajská kotlina. Ostatná severná časť okresu zasahuje do stredohorského reliéfu jadrového pohoria Tribeč, ktorý je súčasťou Fatransko-tatranskej oblasti. Nadmorská výška okresu Nitra sa pohybuje v rozmedzí 124 – 617 m. n. m., ktorá klesá v smere zo severu na juh. Obec Vinodol reprezentovaná najnižšou nadmorskou výškou je obcou, kde rieka Nitra opúšťa okres. Naopak najvyššie položené miesto vrch Žibrica (617 m.n.m) patrí obci Žirany. Súčasťou okresu je časť CHKO Ponitrie (Tribeč), maloplošné chránené územia Zoborská lesostep, Lupka, Žibrica, takisto pätnásť chránených areálov, medzi nimi najznámejšia Jelenská gaštanica a prírodná pamiatka Nitriansky dolomitový lom. Z hydrogeografického hľadiska je osou sledovaného územia rieka Nitra so svojím ľavostranným prítokom rieky Žitava a pravostranným prítokom riečky Radošinka.

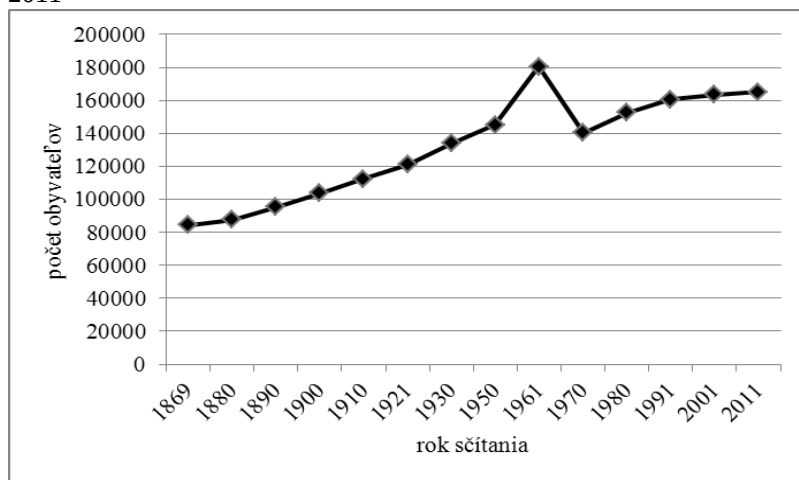
Okres Nitra v rámci všetkých okresov Nitrianskeho kraja sa radí svojou rozlohou (870,7 km²) na štvrté miesto po okrese Levice, Nové Zámky a Komárno a počtom 165 201 obyv. (k 30. júnu 2011), sa zaraďuje na dominantné prvé miesto. Z hľadiska hustoty obyvateľstva patrí okres Nitra s 189,52 obyv./km² v porovnaní so slovenským priemerom (110,8 obyv./km²) k nadpriemerne zaťaženým okresom SR.

Jednou z priorít regiónu je dopravná poloha okresu. Najvýznamnejšou komunikáciou je cestný ťah „E 571“ ako súčasť európskych ciest radený do siete rýchlostných ciest R1, ktorá spája mestá Tmava, Nitra, Žarnovica, Žiar nad Hronom, Zvolen a Banská Bystrica (www.nitralive.sk). Jeho súčasť tvoria cesty I. triedy I/51 a I/65 (I/51 – Tmava – Nitra – Levice, I/65 – Nitra – Žiar nad Hronom – Martin). Severo – južné prepojenie okresu zabezpečuje komunikácia I/64 (Komárno – Nové Zámky – Nitra – Topoľčany – Prievidza – Žilina). Okres Nitra so svojou slabo rozvinutou železničnou dopravou zaostáva v tomto druhu dopravy za ostatnými okresmi (chýbajúce priame železničné spojenie z Nitry do hlavného mesta SR, www.cp.sk). Zefektívnenie a zrýchlenie viacerých železničných tratí, napr. prepojenie Nitry na trať č. 130 v priestore mesta Šaľa, elektrifikácia trate v úseku medzi mestami Nové Zámky a Nitra by prispelo k rozvoju tohto druhu dopravy (www.unsk.sk). Leteckú dopravu, poskytujúcu služby colnej a pasovej kontroly pre medzinárodné prílety zastupuje „regionálne letisko s rozvojovými možnosťami“ v Janíkovciach, s medzinárodným štatútom udelené Štátnou leteckou inšpekciou SR o prevádzkovej schopnosti letiska (www.unsk.sk, www.airportnitra.sk). V sledovanom území je absencia riečnej dopravy napriek významnej rieke Nitra.

Demogeografická charakteristika okresu Nitra

V roku prvého sčítania obyvateľstva na našom území (r.1869) mal okres Nitra 84 506 obyvateľov. Do roku 1961 sa každým oficiálnym sčítaním obyvateľstva počet obyvateľov zvyšoval. V rokoch 1951 -1961 nastal enormný vzrast až o 35 000 osôb (20 %), spôsobený procesom urbanizácie. V nasledujúcom období 1961-1971 došlo k úbytku počtu obyvateľov o 28 % (graf 1), zapríčinený novým územnosprávnym členením. Odvtedy sa eviduje v okrese Nitra opäť mierny nárast obyvateľstva. V roku 2011, kedy sa uskutočnilo posledné oficiálne sčítanie obyvateľstva, domov a bytov, žilo v okrese Nitra 165 201 obyvateľov.

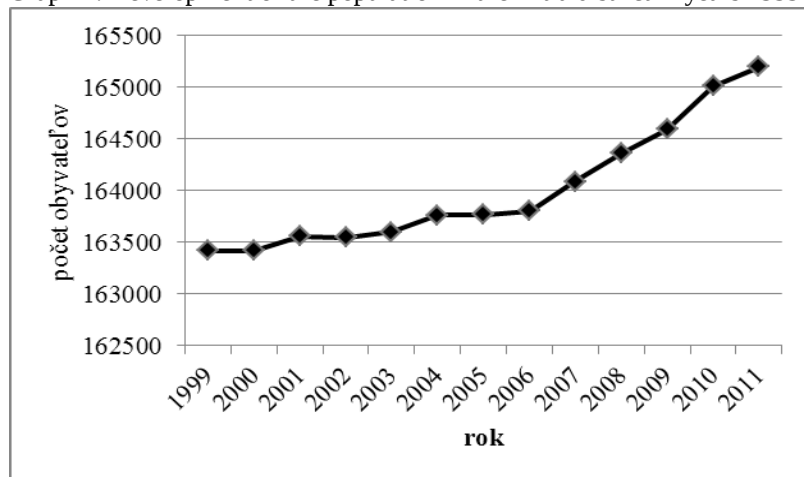
Graf 1: Retrospektívny vývoj počtu obyvateľom okresu Nitra v rokoch 1869-2011
 Graph 1: Retrospective development of population in Nitra district in years 1869-2011

Zdroj: ŠÚ SR, 2011

Vývoj počtu obyvateľov v rokoch 1999 – 2011 vykazuje postupné zvyšovanie počtu obyvateľov (graf 2).

Graf 2: Vývoj počtu obyvateľov okresu Nitra v rokoch 1999-2011
 Graph 2: Development of the population in the Nitra district in years 1999-2011

Zdroj: ŠÚ SR, 2011

Priemerná hustota obyvateľstva Slovenskej republiky je 110,8 obyv./km². Na úrovni krajov – NUTS III dosahuje Nitriansky kraj hustotu osídlenia 111,1 obyv./km², z neho okres Nitra v roku 2010 dosiahol najvyššiu hodnotu (189,5 obyv./km²). Zaľudnenosť okresu sa pohybuje v rozmedzí od 21 obyv./km² (r. 2001), 23 obyv./km² (r. 2008), 24 obyv./km² (r. 2010) v obci Štefanovičová do 809 obyv./km² (r. 2001), 837 obyv./km² (r. 2008), 830 obyv./km² (r. 2010) v meste Nitra.

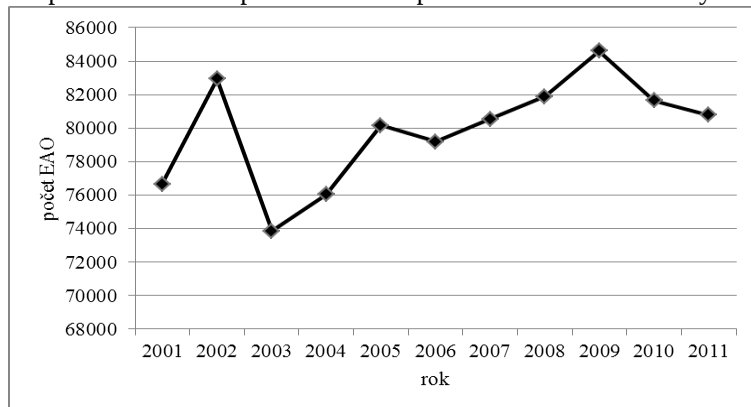
Najnižšie hodnoty vo všetkých sledovaných rokoch vykazujú obce Štefanovičová (24 obyv./km² v r. 2010), Paňa (29 obyv./km² v r. 2010), Tajná (34 obyv./km² v r. 2010) a iné.

V roku posledného sčítania r. 2011, bolo v okrese Nitra ekonomicky aktívnych osôb (EAO) 80 775 (48,9 % z celkového počtu obyvateľov). Percentuálne muži reprezentujú hodnotu 56 % a ženy 44 %, čo znázorňuje graf 3. Ekonomicky aktívnych pracujúcich bolo evidovaných 63 255, t.j. 76 % z celkového počtu EAO. Pracujúcich - so stálym pracoviskom v rámci bydliska predstavovalo 37 301 osôb a mimo bydliska spolu 23 043 osôb.

V roku 2001 počet EAO predstavoval 76 668 osôb (graf 3). Ďalším rokom tento počet vzrástol o 6 263 osôb na 82 931. V roku 2003 nastal rapidný pokles hodnoty EAO, medziročne sa znížil až o 11 %. S výnimkou roku 2006 do roku 2009 evidujeme nárast EAO až na 84 606 osôb. V súčasnosti EAO klesla na úroveň 80 775 osôb.

Graf 3: Vývoj EAO v obciach okresu Nitra v rokoch 2001-2011

Graph 3: EAO development in municipalities of Nitra district in years 2001-2011

Zdroj: ŠÚ SR, 2011

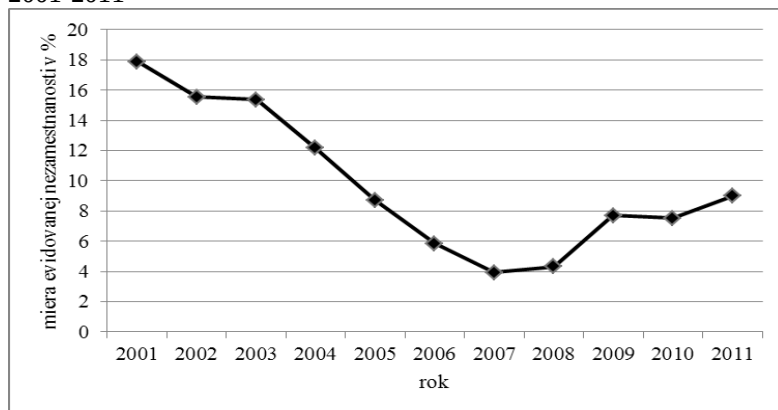
Pre ciele nášho príspevku sú dôležité údaje o príslušnosti ekonomicky aktívneho obyvateľstva k jednotlivým odvetviam hospodárstva. V okrese Nitra v roku 2001 pracovalo v priemysle 16 944 obyv. (23% z celkového počtu EAO), čo

predstavuje najväčší podiel zo všetkých odvetví hospodárstva. Pomerne vysoké percento oproti ostatným sektorom hospodárstva predstavujú odvetvia: veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov 13 501 obyv. (19%), vzdelávanie 6 897 obyv. (10%) a stavebníctvo 6 517 obyv. (9%). Z evidovaných údajov v roku 2001 sa pripisujú iba 3% (2 475 osôb) zamestnaných v primárnom sektore. Posledné miesta zo zistených je zamestnanosť v terciárnom – technické činnosti (2%), ubytovacie a stravovacie služby (2%), činnosť v oblasti nehnuteľností (1%) a iné, i kvartérnom sektore – informácie a komunikácie (1%).

Na základe údajov SODB v roku 2001 bol celkový počet nezamestnaných v sledovanom území 15 004 osôb, z toho evidovaných 8 362 mužov (56 %) a 44% žien (6 642). Pokým v roku 2001 figuruje na grafe 4 hodnota 17,89 %, v roku 2007 už len 3,94 %. Od tohto roku nastáva tendencia zvyšovania miery evidovanej nezamestnanosti po súčasnosť o 5,06 %. V roku 2011 hodnota tohto ukazovateľa vrástla na 9%.

Graf 4: Vývoj evidovanej nezamestnanosti v okrese Nitra v rokoch 2001-2011

Graph 4: Development of registered unemployment in the Nitra district in years 2001-2011

Zdroj: ÚPSVaR, Nitra, 2011

Aktuálna rozloha okresu Nitra predstavuje 870,7 km², z ktorého okresné mesto zaberá 12,4% (108 km²). Vidiecke sídlo Cabaj – Čápor (3 442 ha) predstavuje obec s najväčšou rozlohou a naopak obec Ľudovítová so svojimi 187 ha má najmenšiu plochu okresu. K 30.6.2011 mal okres Nitra 165 201 obyvateľov, z toho 43,9 % (72 577 osôb) tvorilo vidiecke obyvateľstvo a 56,1 % (92 624 osôb) mestské obyvateľstvo.

Prehľad veľkostných skupín obcí podľa počtu obyvateľov je v tab. 1. Prvú veľkostnú skupinu počtu od 0 do 250 obyvateľov reprezentujú obce Kapince a Ľudovítová s počtom 437 osôb, t.j. 0,6 % z celkového počtu obyvateľov

vidieckych sídiel. V intervale 251 - 500 obyvateľov sa nachádza 12 obcí s počtom 4 199 bývajúcich ľudí, t.j. 5,8 %. Vysoký podiel počtu obcí (9) má tretia veľkostná skupina 501 - 750 obyvateľov, kde žije spolu 5 508 osôb (7,6 %). V obciach Čab, Čeladice, Horné Lefantovce, Lúčnica nad Žitavou, Rumanová, z veľkostnej skupiny 751 - 1 000 obyv. sa koncentruje 6 % vidieckeho obyvateľstva. V poradí piatom intervale (1 001 – 1 250 obyv.) sa zoskupuje 9 sídiel s počtom 10 034 osôb, 13,8 % obyv. Spolu 6 obcí s počtom 8 096 obyvateľov (11,2%) v hierarchickom poradí predstavuje šiestu veľkostnú kategóriu obcí 1251 – 1500 osôb. Patria sem sídla Golianovo, Klasov, Nová Ves nad Žitavou, Nové Sady, Svätoplukovo a Žirany.

Spolu 12 741 obyvateľov žije v obciach, ktoré sú zaradené do veľkostného intervalu 1501 až 2000 osôb. Tento interval so svojím podielom 17,6 % obyvateľov zahŕňa aj aglomerované sídla, napr. Nitrianske Hrnčiarovce, Lužianky. Sídla Branč, Ivanka pri Nitre, Jelenec, Rišňovce, Výčapy – Opatovce a Zbehy, ktoré sú zastúpené s počtom obyvateľov 13 308, t.j. 18,3 %, sú predstavitelia intervalu 2000 – 2500 obyv. Tieto obce sa rozprestierajú prevažne v okrajových častiach okresu.

Obce Lužianky a Mojmírovce vyskytujúce sa v intervale od 2501 do 3000 osôb majú spolu 5 707 evidovaných obyvateľov, čo predstavuje 7,9 % obyvateľov žijúcich na dedinách. V poradí predposledná veľkostná skupina, do ktorej spadá len jedno sídlo okresu Nitra, Cabaj – Čápor má 3 917 občanov (5,4 % vidieckeho obyvateľstva). Veľká sídelná jednotka Veľké Zálužie s počtom 4259 obyvateľov má 5,9 % z celkového počtu obyvateľov vidieckych sídiel a je najväčšou vidieckou obcou okresu Nitra.

Tab. 1: Veľkosť obcí okresu Nitra podľa počtu obyvateľov (k 30.6.2011)

Table 1: Size of municipalities in the Nitra district by population (30.6.2011)

Veľkostná skupina počtu obyvateľov	Počet obcí	Obce	Celkový počet obyvateľov	
			abs.	%
0 - 250	2	Kapince, Ľudovítová	437	0,6
251 - 500	12	Bádice, Host'ová, Malé Chyndice, Malé Zálužie, Malý Cetín, Melek, Paňa, Štefanovičová, Tajná, Telince, Veľké Chyndice, Žitavce	4 199	5,8
501 - 750	9	Babindol, Číľare, Dolné Lefantovce, Hruboňovo, Malý Lapáš, Poľný Kesov, Štitáre, Šurianky, Veľká Dolina	5 508	7,6
751 – 1 000	5	Čab, Čeladice, Horné Lefantovce, Lúčnica nad Žitavou, Rumanová	4 371	6,0

1 001 – 1 250	9	Báb, Čakajovce, Čechynce, Dolné Obdokovce, Jelšovce, Lukáčovce, Podhorany, Pohranice, Veľký Lapáš	10 034	13,8
1 251 – 1 500	6	Golianovo, Klasov, Nová Ves nad Žitavou, Nové Sady, Svätoplukovo, Žirany	8 096	11,2
1 501 – 2 000	7	Alekšince, Jarok, Kolíňany, Lehota, Nitrianske Hrnčiarovce, Veľký Cetín, Vinodol	12 741	17,6
2 001 – 2 500	6	Branč, Ivanka pri Nitre, Jelenec, Rišňovce, Výčapy-Opatovce, Zbehy	13 308	18,3
2 501 – 3 000	2	Lužianky, Mojmirovce	5 707	7,9
3 001 – 4 000	1	Cabaj – Čápor	3 917	5,4
4 001 – 5 000	1	Veľké Zálužie	4 259	5,9
SPOLU	60		72 577	100,0

Zdroj: SODB, 2011

Syntetické hodnotenie sociálnej infraštruktúry okresu Nitra

Sociálna infraštruktúra predstavuje jeden z hodnotiacich prvkov hierarchizácie sídiel.

Pri syntetickom hodnotení sociálnej infraštruktúry sme použili komplexný ukazovateľ stupňa vybavenosti sídiel zariadeniami sociálnej infraštruktúry. Jednou z možností jej komplexného hodnotenia predstavuje metodika Kamiňského (Slavík, 1981).

Táto metodika založená na druhovej skladbe zariadení občianskej vybavenosti, ktorá nám umožňuje komplexne vyjadriť kvalitu sídla z hľadiska obslužnej ponuky, teda vypočítať index centrality (Slavík, 1981, 1993). Index centrality s označením W_c nám vykazuje stupeň vybavenosti sídiel (Pulpitlová, 2000).

$$W_c = \frac{\sum_{j=1}^k w_j}{\sum_{j=1}^n w_j} \cdot c$$

k - počet druhov zariadení v príslušnej obci

n - počet všetkých druhov zariadení v skúmanej oblasti

c - index 100

W_c - index centrality

Vo všeobecnosti je platné, čím stupeň indexu centrality vykazuje vyššiu hodnotu daného druhu zariadenia, tým je jeho priestorový výskyt v menšom rozsahu. Na základe tejto závislosti sa jeho hodnota blíži k hodnote 100. Samotný index centrality zariadení sociálnej infraštruktúry každého či už mestského alebo vidieckeho sídla sledovaného územia vieme následne vypočítať z hodnôt bodových váh (Slavík, 1981).

Predtým je však ešte nevyhnutné vypočítať ukazovateľ disperzie (W_d) a bodovú váhu (W_j). Rozpätie ukazovateľa disperzie sa pohybuje v rozsahu od 0 po 10 (tab. 2). Z nasledovného vyplýva, čím viac sa stupeň disperzie približuje k hodnote 10, tým je rozptýlenosť daného typu zariadenia vyššia (Rotíková, 2010).

$$W_d = \frac{P}{C}$$

P - počet obcí so zariadením s daným (j - tého) druhom zariadení

C - celkový počet obcí

Bodová váha (W_j), ktorá predstavuje medzisúčet pre výpočet indexu centrality sa vypočíta podľa vzoru : $W_j = 100 - W_d$, (Slavík, 1981).

Tab. 2: Ukazovateľ disperzie (W_d) a bodovej váhy (W_j) jednotlivých zariadení sociálnej infraštruktúry sídel okresu Nitra v roku 2009 a 2011

Table 2: Indicator of dispersion (W_d) and spot weight (W_j) of individual social infrastructure settlements in the Nitra district in 2009 and 2011

Typ zariadenia	2009		2011	
	W_d	W_j	W_d	W_j
Vzdelávacie zariadenia	1,90	98,10	1,81	98,19
Zariadenia zdravotnej a sociálnej starostlivosti	0,74	99,26	0,87	99,13
Ubytovacie zariadenie	0,23	99,77	0,32	99,68
Stravovacie zariadenia	1,52	98,48	1,66	98,34
Maloobchodné zariadenia	1,69	98,31	1,69	98,31
Zariadenia služieb	3,26	96,74	3,58	96,42
Kultúrne zariadenia	5,06	94,94	4,73	95,27
Športové zariadenia	1,63	98,37	1,61	98,39
Zariadenia verejnej správy	1,85	98,15	1,89	98,11

Zdroj: výskum a prepočty Trembošová, M. a Rotíková, J. 2010

Kultúrne zariadenia dosiahli v území najvyššou hodnotou disperzie. Ukazovateľ disperzie v roku 2009 predstavoval hodnotu 5,06 v roku 2010 nižšiu, a to hodnotu 4,73, znázornené v tab. 2. V prípade rozptylu kultúrnych zariadení je to zapríčinené vysokým percentom veriaceho obyvateľstva prítomnosťou najmä cirkevných zariadení v každej obci. V prípade zdravotníckych a ubytovacích zariadení, pri ktorých figurujú najnižšie hodnoty disperzie v oboch sledovaných rokoch, je príčinou náročnosť na výstavbu, vybavenie a ich prevádzku, a najmä ich koncentrácia do jedného centra. Nižšie hodnoty rozptylu v porovnaní s ostatnými zariadeniami sa odrážajú v slabej atraktivite sledovanej oblasti.

Výsledkom skúmania hierarchickej štruktúry obcí okresu Nitra podľa stupňa vybavenosti sociálnej infraštruktúry, bola klasifikácia obcí do štyroch hierarchických stupňov (tab. 3).

Tab. 3: Hierarchické stupne obcí okresu Nitra

Table 3: Hierarchies levels of municipalities of the Nitra district

Hierarchický stupeň	Index centrality	Počet sídel (2009)	Počet sídel (2011)	Sídlo (2009)	Sídlo (2011)
I.	76 - 100	1	1	Nitra	Nitra
II.	51 - 75	1	1	Vráble	Vráble
III.	26 - 50	1	3	Veľké Zálužie	Veľké Zálužie, Cabaj – Čápor, Mojmirovce
IV.	0 - 25	59	57	Mojmirovce, Cabaj – Čápor, Lužianky, Jelenec, Zbehy, Ivanka pri Nitre, Výčapy – Opatovce, Poľný Kesov, Golianovo, Rišňovce, Horné Lefantovce, Lehota, Branč, Nové Sady, Veľký Cetín, Žirany, Báb, Pohranice, Veľký Lapáš, Svätoplukovo, Nová Ves nad Žitavou, Alekšince, Vinodol, Klasov, Jarok, Jelšovce, Podhorany, Lúčnica nad Žitavou, Čechynce, Koliňany, Lukáčovce, Čakajovce, Rumanová, Nitrianske Hrnčiarovce, Hruboňovo, Šurianky, Dolné Obdokovce, Dolné Lefantovce, Čab, Host'ová, Čefadice, Malý Lapáš, Babindol, Melek, Veľká Dolina, Čífare, Štitáre, Kapince, Malé Chyndice, Tajná, Žitavce, Veľké Chyndice, Paňa, Malé Zálužie, Štefanovičová, Telince, Malý Cetín, Bádice, Ľudovítová	Lužianky, Jelenec, Ivanka pri Nitre, Zbehy, Výčapy – Opatovce, Lehota, Branč, Poľný Kesov, Báb, Rišňovce, Nové Sady, Pohranice, Vinodol, Svätoplukovo, Nová Ves nad Žitavou, Veľký Cetín, Alekšince, Golianovo, Veľký Lapáš, Žirany, Jarok, Horné Lefantovce, Jelšovce, Koliňany, Lúčnica nad Žitavou, Podhorany, Rumanová, Klasov, Lukáčovce, Čechynce, Čakajovce, Nitrianske Hrnčiarovce, Dolné Lefantovce, Hruboňovo, Malý Lapáš, Dolné Obdokovce, Čab, Tajná, Čefadice, Šurianky, Host'ová, Štitáre, Žitavce, Babindol, Veľká Dolina, Čífare, Melek, Kapince, Malý Cetín, Malé Chyndice, Paňa, Veľké Chyndice, Malé Zálužie, Štefanovičová, Bádice, Telince, Ľudovítová

Zdroj: výskum a prepočty Trembošová, M. a Rotiková, J. 2011

I stupeň - Nitra

Prvý hierarchický stupeň tvorí sídlo s hodnotou indexu centrality najviac sa približujúcou k hodnote 100, ktorý značne predstihuje ostatné sídla okresu Nitra. Predstavuje ho najväčšie mestské sídlo okresu. V Nitre sú zastúpené všetky typy zariadení sociálnej infraštruktúry, čo značí jeho najväčšiu sústredenosť na tomto území v roku 2009 a 2011 (mapa 2 a mapa 3).

II stupeň - Vráble

V roku 2009 a 2011 sa do druhého hierarchického stupňa patrilo v poradí ďalšie sídlo mestského typu - mesto Vráble, kde je sústredenosť zariadení občianskej vybavenosti vyššia v dôsledku spádového územia pre okolité obce situované v okrajovej juhovýchodnej časti okresu. Pokým v roku 2009 index centrality predstavoval hodnotu 55,56, v roku 2011 už 58,55, zaznamenaný nárast o 5,1 %.

III stupeň - Veľké Zálužie (28,6) v roku 2009

- Veľké Zálužie (31,76), Cabaj – Čápor (29,27), Mojmirovce (27,59) v roku 2011

Tretí hierarchický stupeň v roku 2009 zastupovalo jediné vidiecke sídlo, Veľké Zálužie. Ale v roku 2011 k nemu pribudli dve sídla vidieckeho typu, a to Cabaj – Čápor a Mojmirovce. Prítomnosť vyššej hodnoty indexu centrality spomedzi všetkých obcí je odôvodnená narastajúcim počtom obyvateľov a s nimi spojenou nutnosťou stavby zariadení pre ich existenciu. Na základe tohto faktu ich index centrality nadobúda postupom času väčšie hodnoty. Tieto obce predstavujú uzly lokalizácie vzdelávacích, kultúrnych zariadení a zariadení nevýrobných, výrobných a opravárenských služieb. V komparácii s typom mestského sídla, je ich počet zariadení omnoho nižší z dôvodu veľkej koncentrácie zariadení sociálnej infraštruktúry v mestách s dobrou dopravnou polohou a nadväzujúcou dostupnosťou.

IV stupeň - Lužianky, Jelenec, Ivanka pri Nitre, Zbehy, Výčapy – Opatovce, Lehota, Branč, Báb, Poľný Kesov, Rišňovce, Nové Sady, Pohranice, Vinodol, Svätoplukovo, Nová Ves nad Žitavou, Veľký Cetín, Alekšince, Golianovo, Veľký Lapáš, Žirany, Jarok, Horné Lefantovce, Jelšovce, Koliňany, Lučnica nad Žitavou, Podhorany, Rumanová, Klasov, Lukáčovce, Čechynce, Čakajovce, Nitrianske Hrnčiarovce, Dolné Lefantovce, Hruboňovo, Malý Lapáš, Dolné Obdokovce, Čab, Tajná, Čeladice, Šurianky, Host'ová, Štitáre, Žitavce, Babindol, Veľká Dolina, Čifáre, Melek, Kapince, Malý Cetín, Malé Chyndice, Paňa, Veľké Chyndice, Malé Zálužie, Štefanovičová, Bádice, Telince, Ľudovítová (rok 2011)

Do hierarchicky najnižšej a poslednej kategórie patrí 57 obcí. Z dôvodu nízkej koncentrácie obyvateľov sa tu lokalizujú len základné druhy zariadení sociálnej infraštruktúry nevyhnutné pre spoločenské bytie občanov. Na základe nízkeho objemu finančných prostriedkov v rozpočte obcí je z nich väčšina

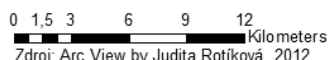
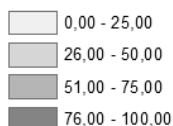
konkurencie neschopných a z perspektívy obyvateľov z iných regiónov s vyššími nárokmi sa stávajú neatraktívne. V roku 2009 patrili do tejto skupiny aj Mojmirovce a Cabaj – Čápor.

Mapa 2: Index centrality obcí okresu Nitra v roku 2009

Map 2: Index of centrality of municipalities in the Nitra district in 2009

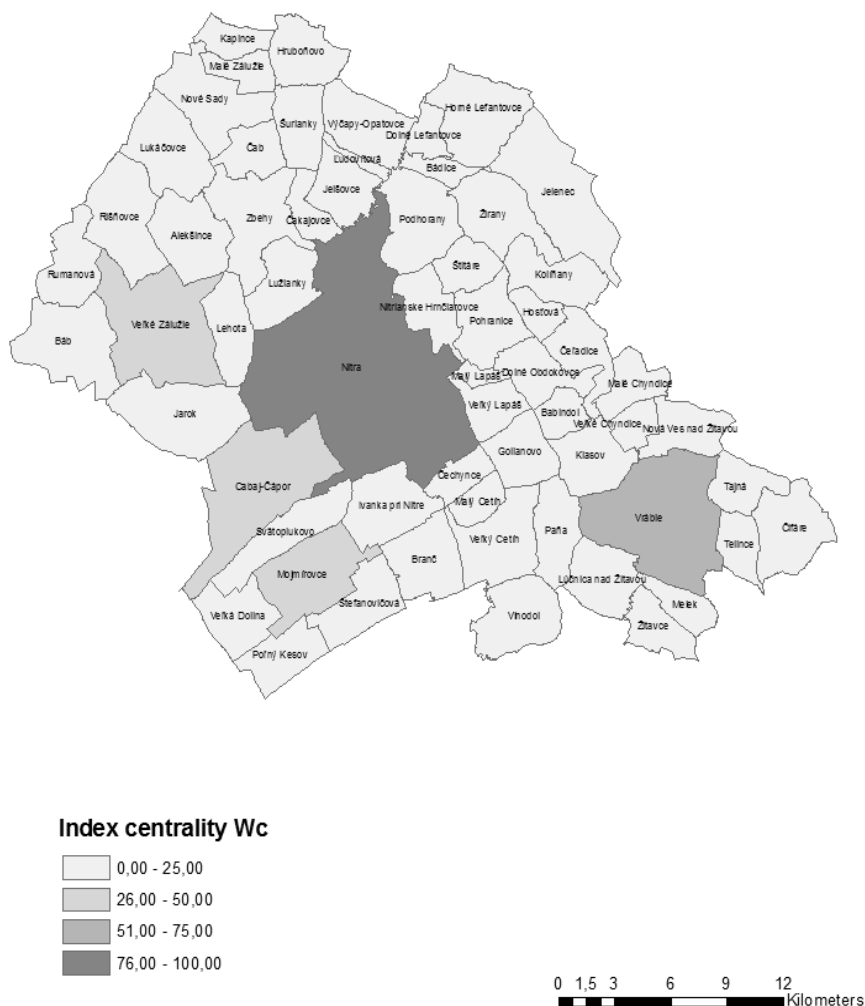

Index centrality Wc

Mapa 3: Index centrality obcí okresu Nitra v roku 2011

Map 3: Index of centrality of municipalities in the Nitra district in 2011

Percepcia kvality sociálnej infraštruktúry

Behaviorálny výskum zameraný na riešenie problematiky kvality života sa stáva čoraz viac populárnejší. Jedným zo základných problémov, s ktorým sa výskum stretáva, je výber ukazovateľov. Ako jedna z najlepších možností riešenia

tohto problému sa javí výskum preferencií a percepcií faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života ľudí prostredníctvom aplikácie dotazníkového prieskumu (Andráško, 2005). Indikátory, ktoré pri anketovaní respondentov museli byť splnené, sú zatriedenie obyvateľstva podľa vekovej štruktúry do kategórie produktívneho veku a miesto trvalého bydliska v monitorovanom sídle. Úsudok, ktorý sme praktizovali pri voľbe produktívnej vekovej skupiny sa opiera o fakt, že práve obyvateľstvo v sledovanom vekovom rozmedzí najviac využíva zariadenia občianskej vybavenosti a má vplyv na ich rozmiestnenie a druhovú rozmanitosť.

Pri zachovaní stanovených pravidiel v procese dotazníkového prieskumu sme vychádzali z odpovedí celkovo 621 respondentov. Vzhľadom na nízky počet respondentov oproti celkovému počtu obyvateľov, nie je možné tento prieskum pokladať za reprezentatívny ale iba skôr za orientačný. Keďže v mnohých obciach je kontakt v elektronickej podobe neprístupný, nakoľko niektoré obecne úrady nemajú zriadené emailové adresy, sme skúmanie prostredníctvom online dotazníka nemohli uskutočniť. Po tejto forme prieskumu sme sa priklonili k anketovaniu respondentov priamo v teréne.

V mnohých vedeckých prácach sa dokázalo, že človek ako individuálny tvor reaguje subjektívne na rôzne podnety okolia, na základe ktorých si vytvára odlišné názory na problémy, ktoré sa ho dotýkajú. Podľa úvah autorov Kollára a Spišiaka (1995), podobný proces existuje aj vo vzťahu človeku ku vlastnej obci a k územiu, v ktorom žije, teda reakcie na tú istú lokalitu nadobúdajú rôzny aspekt. Vek, pohlavie, vzdelanie a kategória činnosti spadajú pod znaky, prostredníctvom ktorých vieme vysvetliť odlišnosti v spôsoboch správania populácie (Pulpitlová, 2000).

Anketový lístok spočíval z dvoch častí, v prvej časti sme otázky upriamili na získanie základnej charakteristiky respondenta – vekovú, pohlavnú, vzdelanostnú štruktúru a kategóriu činnosti. Druhú časť anketového lístka tvorili otázky týkajúce sa zisťovania názorov obyvateľa na kvalitu služieb poskytované zariadeniami sociálnej infraštruktúry. Zisťovaná miera spokojnosti, týkajúca sa vybavenosti zariadení sociálnej infraštruktúry v mieste bydliska a poskytovania príslušných služieb pre opýtaných respondentov, bola zhodnotená do päťstupňovej škály od veľmi nespokojný, nespokojný, cez ani spokojný ani nespokojný, spokojný až po veľmi spokojný. Odpovede boli pre potreby vyhodnocovania číselne kódované od 1 po 5, pričom vyššia hodnota predstavovala väčšiu spokojnosť (Andráško, 2008).

V okrese Nitra v roku 2011 žilo 104 360 EAO. Výskumnú vzorku tvorili obyvatelia v produktívnom veku (od 15 do 60 rokov) s trvalým pobytom v okrese Nitra. Podľa pohlavia bolo oslovených 285 respondentov (45,9 %) mužského a 336 (54,1 %) ženského pohlavia. Ochota oslovených respondentov ženského pohlavia počas anketového prieskumu v teréne bola omnoho výraznejšia ako u opačného pohlavia.

Podľa veku bolo z opýtaných v prvom intervale od 15 do 20 rokov spolu 76 respondentov, t.j. 12,2 %. Tento interval disponoval najmenším počtom

anketujúcich ľudí. V kategórii 21 - 30 rokov bolo oslovených 193 respondentov, ktorí s hodnotou 31,1 % zo všetkých oslovených zaznamenali najvyššie percento spomedzi piatich skupín vekovej štruktúry. Spolu 166 oslovených prináležalo do vekovej štruktúry 31 – 40 rokov, tvoriac druhú najvyššiu početnosť, t.j. 26,7 % všetkých respondentov. V rámci zastúpenia anketujúcich vo veku od 41 do 50 rokov bolo 99 osôb (16 %). Poslednú skupinu reprezentovali respondenti vo veku 51 – 60. Ich počet tvorilo 87 osôb, čo je 14 % z opýtaných respondentov.

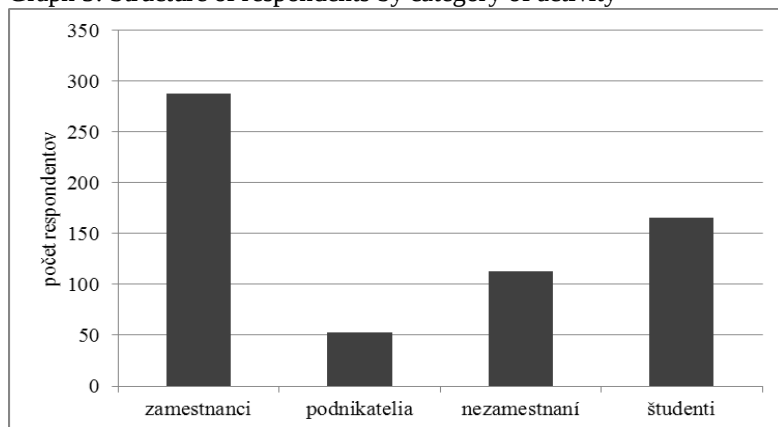
Z hľadiska postojov respondentov môžeme konštatovať, že mladiství vo veku od 15 do 30 rokov prejavujú menší záujem o dianie vo svojej obci. Je to spôsobené najmä ich zdržiavaním sa mimo miesta bydliska počas pracovných dní v dôvodu študijných a pracovných povinností. Staršie vekové skupiny, ktoré majú vybudované zázemie v mieste bydliska, sú menej ochotné odchádzať za lepšou ponukou pracovných príležitostí. Z tohto dôvodu zotrávajú v obci, teda ich záujem o zvyšovanie kvality existenčnej úrovne v mieste svojho bydliska je evidentne vyšší.

Rovnako ako v predošlom členení obyvateľstva podľa vekovej štruktúry, tak i vzdelanostná štruktúra sa členila do piatich skupín. V prípade ukončeného vzdelania na úrovni primárneho stupňa zo 621 respondentov tvorilo 73 (11,7 %). Najmenej dominantnú skupinu zastupuje 49 opýtaných (7,9 %) s dovŕšeným učňovským vzdelaním. Stredoškolské vzdelanie bez maturity dosiahlo 75 anketovaných respondentov, t.j. 12,1 % oslovených. 249 osôb dotazníkového prieskumu (40,1 %), ukončilo stredoškolské vzdelanie s maturitou. Vysokoškolské vzdelanie malo ukončených 175 opýtaných, čo predstavuje 28,2 % respondentov.

V zmysle autorov Kollára a Spišiaka (1995), vzdelanie človeka v komparácií s ostatnými znakmi v humánno-geografickej oblasti, má najvýraznejší vplyv na prejav odlišného správania a postojov obyvateľstva. Všeobecne platí, že obyvatelia s vyšším dosiahnutým vzdelaním intenzívnejšie vnímajú niektoré nevýhody bývania vo vlastnej obci, predovšetkým menšie možnosti sebarealizácie a potreby zvýšenej dochádzky do miest za niektorými službami (Pulpitlová, 2000)

V štruktúre respondentov podľa kategórie činnosti, vykazovala najvyššie hodnoty skupina zamestnancov. Do anketového výskumu sa zapojilo 288 zamestnaných respondentov, t.j. 46,4 % celkového počtu opýtaných. Spolu 166 študentov z množstva 621 oslovených ľudí javilo pozitívny záujem v zapájaní sa do prieskumu. Vzhľadom na zvyšujúcu sa tendenciu miery nezamestnanosti v okrese za posledné roky, až 18,2 % (113 osôb) z celkového množstva respondentov figurovalo so statusom „nezamestnaný“. Podnikatelia ako poslední v rámci štruktúry podľa kategórie činnosti tvorili malú časť oslovených, 53 respondentov, t.j. 8,6 % (graf 5).

Graf 5: Štruktúra respondentov podľa kategórie činnosti
Graph 5: Structure of respondents by category of activity

Zdroj: výskum a prepočty J. Rotiková, 2011

Z hľadiska demografických charakteristík možno konštatovať, že subjektívny pocit lepšej informovanosti v rámci diania vo svojej obci alebo v meste prevláda u starších obyvateľov a u obyvateľov s vyšším dosiahnutým vzdelaním (Andraško, 2004).

V rámci druhej časti dotazníkového výskumu sme sa zamerali na percepciu kvality sociálnej infraštruktúry hodnotenú obyvateľmi okresu Nitra, ktorá bola následne spracovaná do tabuliek a máp. Štruktúra tejto časti dotazníka pozostávala z deviatich uzavretých otázok. Respondent si vyberal z vopred definovaných odpovedí. Posledná otázka mala formu otvorenej odpovede, kde bola respondentovi poskytnutá možnosť širšieho vyjadrenia sa k danej problematike.

Odpovede zhodnotenia prvej otázky týkajúcej sa **„spokojnosti s možnosťami nákupu potravín vo Vašej obci“** boli pozitívneho charakter. Spolu 194 opýtaných vyjadrilo kladný postoj k možnostiam nákupu v obci a 19 oslovených nadpriemernú spokojnosť. Respondenti s nadpriemernou spokojnosťou nakupovania pochádzali z obcí Babindol, Čakajovce, Ivanka pri Nitre, Nová ves nad Žitavou, Vrábce a iné. Naopak svoj negatívny postoj vyslovilo 190 občanov. Vysoko nespokojní sú obyvatelia vidieckych obcí Tajná, Telince, Ľudovítová, Malé Zálužie, Paňa. V obciach s nízkym počtom obyvateľstva chýbajú najviac maloobchodné zariadenia potravinového druhu.

Respondenti žijúci v obciach Babindol, Hruboňovo, Vinodol ale aj v meste Nitra prejavili pozitívnu **„spokojnosť s možnosťami nákupu drogistického tovaru“**. Pomerne vysoké percento (45,7 %) obyvateľstva v anketovom prieskume vyjadrilo negatívny prístup ku kvalitám služieb zariadení s drogistickým tovarom. Najviac sa to prejavovalo v obciach Čechynce, Dolné Obdokovce, Lúčnica nad

Žitavou, Malý Cetín, Štefanovičová, Veľká Dolina a i. V rámci výsledkov prieskumu môžeme vyzdvihnúť fakt, že respondenti s nerozhodnou spokojnosťou tvoria najvyššie percento (34,3 %, t.j. 213 opýtaných) spomedzi päť škálovej stupnice.

Pri analýze ďalšej otázky týkajúcej sa **„spokojnosti s možnosťou nákupu priemyselného tovaru“** sme dospeli k záveru, že v okrese prevláda vysoká nespokojnosť respondentov. Najvyššia miera nespokojnosti je dominantná v 36 obciach sledovaného územia. Najviac anketujúcich s negatívnym postojom bolo evidovaných v Bádiciach, Dolných Lefantovciach, Golianove, Pani, Veľkých Chyndiciach, Štefanovičovej, Tajnej, Svätoplukove, Telinciach, Veľkej Dolina a Žitavciach. V celo okresnom meradle bolo s možnosťami nákupu v zariadeniach s priemyselným tovarom 32,4 % nespokojných (201 osôb), 14 % spokojných (87 osôb) a 36,4 % nerozhodných oslovených respondentov (226 osôb).

Zatiaľ čo počet nespokojných obyvateľov **„s možnosťou využívania služieb“** je v 52 sídlach, naopak kladné postoje boli evidované v 28 obciach. Nerozhodnosťou na danú otázku reagovalo 223 respondentov, t.j. 35,9 % všetkých anketujúcich. Výrazná nespokojnosť využívaných služieb bola identifikovaná v obciach Telince, Čifáre, Tajná, Lukáčovce, Jarok, Malé Chyndice, Veľké Chyndice. Veľmi kladné reakcie vo výsledkoch online dotazníka sme zaregistrovali u respondentov vo Veľkom Cetíne (3), Branči (2), Ivanke pri Nitre (1) a Nitre (1). Oslovenému obyvateľstvu okresu Nitra najviac absentujú služby kaderníctva, kozmetické služby, masážne služby, z opravárenských služieb, napr. oprava obuvi a autoservis, čistiareň, bankomat a i.

Vyjadrenia občanov na otázku **„spokojnosti so zariadeniami a úrovňou lekárskej starostlivosti“** sú odrazom celoslovenskej situácie v tomto sektore. Z výsledkov tejto otázky nás zaujal najmä fakt, že až 197 respondentov prejavuje nespokojný postoj ku kvalite lekárskeho služieb. Vysoká absencia zdravotných zariadení sa odzrkadlila aj v maximálnej nespokojnosti, kedy až 179 respondentov v Bádiciach, Čeladiciach, Čabe, Lúčnici nad Žitavou, Malom Lapáši, Telinciach, Veľkej Doline, Veľkých Chyndiciach, Žiranoch a iných obciach uviedlo najvyššiu nespokojnosť. Relatívne vyššiu mieru spokojnosti sme zaznamenali v odpovediach respondentov v okresnom meste ako aj vo vidieckych sídlach, napr. Cabaj – Čápor, Golianovo, Ivanka pri Nitre, Jelenec, Klasov, Poľný Kesov, Tajná, Veľký Cetín, Veľké Zálužie, Zbehy. Z celkového množstva oslovených v okrese Nitra bolo 22,4 % spokojných a 17,2 % nerozhodných.

Pri vyjadrení názorov obyvateľov skúmaného územia ohľadne **„spokojnosti so zariadeniami a úrovňou školskej starostlivosti“**, bola odpoveď prevažne kladná. Vyššiu mieru spokojnosti prejavilo spolu 59,7 % opýtaných v obciach Babindol, Bádice, Branč, Čakajovce, Dolné Lefantovce, Golianovo, Horné Lefantovce, Jelenec, Klasov, Koliňany, Lehota, Lukáčovce, Lúčnica nad Žitavou, Malé Chyndice, Malý Lapáš, Nová Ves nad Žitavou, Podhorany, Pohranice, Poľný Kesov, Rumanová, Svätoplukovo, Šurianky, Veľké Chyndice, Veľké Zálužie,

Veľký Cetín, Veľký Lapáš, Výčapy – Opatovce, Zbehy. Zaujímavosťou je, že respondenti mestských sídel svoju spokojnosť vo veľkej miere nevyjadrili. Pomerne negatívne je vnímaná v Čechynciach, Čefadiciach, Hruboňove, Kapinciach, Ľudovítovej, Malom Záluží, Malom Cetíne, Štefanovičovej, Štitároch, Telinciach a v poslednom rade v Žitavciach. Je to zapríčinené chýbajúcimi vzdelávacími zariadeniami a v mnohých obciach aj zlými dopravnými spojmi do spádových centier školstva. Výsledky tejto časti výskumu predstavujú 7,7 % veľmi nespokojných respondentov, 14,7 % nespokojných, 17,9 % anketových respondentov s nerozhodnou odpoveďou, 39,8 % spokojných oslovených a v konečnom rade 19,9 % opýtaných s veľmi spokojnou odpoveďou. Pri otázke **„spokojnosti so zariadeniami a možnosťami pre kultúrne využitie“** v rámci dotazníkového prieskumu sme zaznamenali pozitívne hodnotenia u 41,2 % respondentov. Dôvodom kladného výsledku je prítomnosť kultúrnych domov takmer v každom vidieckom sídle, kde sa organizujú rôzne zábavno-spoločenské podujatia. Napriek tomu, že sa v okresnom meste koncentruje najväčšie množstvo kultúrnych zariadení, bola spokojnosť všetkých oslovených nízka. Dôvodom môže byť slabá propagácia existujúcich a pripravovaných podujatí. Negatívny postoj ku kultúrnym zariadeniam a ich službám dali najavo oslovení z obcí Alekšince, Čechynce, Jarok, Štitáre. Na danú otázku z celého okresu reagovalo 19,8 % respondentov záporne a 39 % anketujúcich nejednotnou odpoveďou.

V rámci samostatného hodnotenia **„spokojnosti s možnosťami športového využitia“** odpovedalo 45,7 % všetkých opýtaných pozitívne. Prevažne ich tvorili respondenti mladšieho veku, ktorí tento druh zariadenia využívajú počas voľného času. Vysoko pozitívnym hodnotením boli označené športové možnosti obcí Rumanová a Šurianky. Svoju spokojnosť nevyjadrili občania Bádíc, Jarku, Jelšovce, Malého Zálužia, Teliniec a Veľkých Chyndíc. Uvedené obce majú veľmi zanedbané športové zariadenia alebo nedisponujú ani jedným typom. Z analýzy tejto otázky vyplynulo, že až 19,5 % bolo nespokojných a 34,9 % občanov nerozhodných.

Respondenti skúmaného územia vyjadrili v prieskume prostredníctvom ankety prevažne negatívnu **„spokojnosť s rekreačnými zariadeniami a možnosťami vo vlastnej obci“**. Táto odpoveď odznela spolu u 261 opýtaných, t.j. 42 % všetkých anketujúcich v obciach Čab, Čakajovce, Jarok, Malý Lapáš, Štefanovičová, Telince, Veľké Zálužie ale aj v Nitre, tiež vo Vrábľoch a ďalších iných sídlach. Pozitívny a spokojný pohľad na ponuku rekreačných možností v obci sme zaregistrovali u 74 respondentoch (12 %). Vyššie hodnoty spokojnosti s rekreačným využitím evidujeme v obciach Báb, Branč, Hruboňovo, Poľný Kesov, Nitrianske Hrnčiarovce. Zo všetkých oslovených nám 286 osôb (46 %) zaujalo v tejto otázke nerozhodný postoj.

Pri analýze ďalšej otázky **„Myslíte si, že rozvojom voľného podnikateľského prostredia sa zlepšila úroveň služieb vo Vašej obci?“** bolo odpoveďou respondenta áno, nie alebo neviem. Z celkového počtu respondentov

odpovedalo 30,1 % áno, 29 % negatívne a najviac odpovedí bolo typu neviem od 40,9 % opýtaných. Tento výsledok naznačuje, že pôsobenie podnikateľského prostredia v obciach okresu Nitra je nevýrazné. Ľudí ich práca výrazne neoslovila. Najviac kladných odpovedí padlo v sídlach Babindol (9), Cabaj – Čápor, Jarok, (8), Čakajovce, Pohranice, Poľný Kesov, Veľké Zálužie, Vráble (7), a i. Protikladnú odpoveď v najvyššom počte získali Malý Cetín (9), Melek, Telince (8), Čeladice, Malé Zálužie a Žirany (7) a ďalšie.

Súčasťou už viackrát zmieňovaného dotazníkového prieskumu bola posledná otázka v znení: **„Aká služba Vám v obci najviac chýba?“** V obciach ako Bádice, Kapince, Malé Zálužie, Malý Cetín, Rumanová, Štefanovičová, kde sa nenachádzajú vzdelávacie zariadenia a zariadenia zdravotných služieb, boli odpoveďou respondentov - lekár, lekárne a škola. Vo sfére sociálnych služieb pre uspokojenie potrieb obyvateľstva je v mnohých obciach potrebné vybudovať príslušné zariadenia. Absenciou sociálnej starostlivosti sú postihované najmä obce Čakajovce, Jelenec, Lužianky, Telince, Veľké Chyndice, Veľké Zálužie a Zbehy, kde je vysoký počet senilných ľudí odkázaných na pomoc a starostlivosť iných. Potreba kultúrno-spoločenského vyžitia pre mladých a seniorov dominovala v Dolných Obdokovciach, Jarku, Poľnom Kesove, Šuriankach, vo Výčapoch – Opatovciach a vo Vrábl'och. Najčastejšou odpoveďou chýbajúcej služby v dotazníkovom prieskume bol bankomat. Z dôvodu ich neprítomnosti v dedinách sú ľudia nútení cestovať za „výber hotovosti“ aj väčšie vzdialenosti do najbližších miest.

V prezentovanej ankete zrealizovanej vo všetkých sídlach okresu Nitra, sme sa venovali postoju obyvateľstva k jednotlivým zložkám sociálnej infraštruktúry. Otázky ankety boli zostavené v tejto forme na základe metodiky podľa Kollára a Spišiaka (1995) tak, aby boli zrozumiteľné pre širokú verejnosť (Pulpitlová, 2000).

Vyhodnotenie spokojnosti s vybranými službami poskytovanými zariadeniami sociálnej infraštruktúry uvádzame v tab. 4 a grafe 6.

Podľa výsledkov výskumu, respondenti označili najvyšším možným stupňom spokojnosti - „*veľmi spokojný*“ zariadenia školskej starostlivosti a ich úroveň poskytovaných služieb. Tomuto ohodnoteniu zodpovedá 37 obcí v okrese Nitra, t.j. 59,7 % všetkých sídiel. Najmenej spokojných odpovedí sme zaregistrovali v oblasti rekreačné možnosti, kde len v troch obciach uviedli úplnú a najvyššiu spokojnosť. Najvyššie možné ohodnotenie rekreačných možností predstavujú podľa respondentov len 3 obce (4,8 %). Protikladným hodnotením v rámci päťstupňovej škály je známka „*veľmi nespokojný*“. Touto známkou disponovalo nadpolovičný počet obcí – spolu 37, predstavujúc 59,7 %, v kategórii zariadení lekárskej starostlivosti. Najnižšia početnosť spomínanej známky bola evidovaná v triede športových možností (8 obcí, resp. 12,9 % všetkých obcí skúmaného územia).

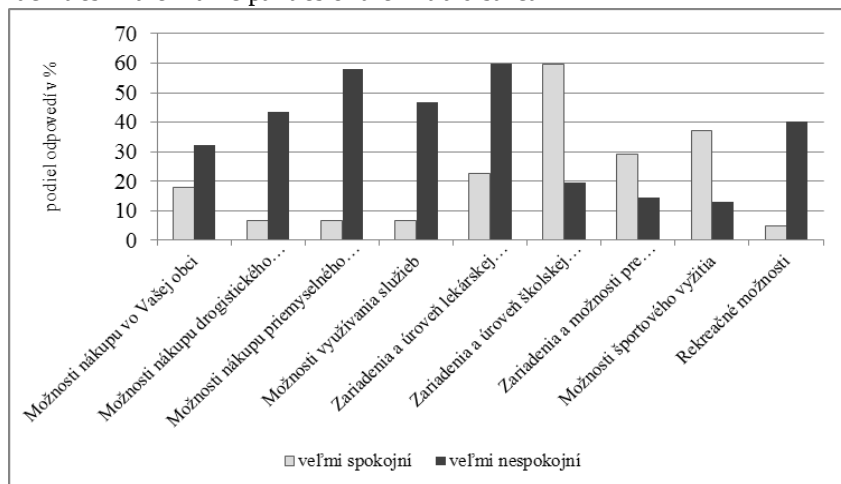
Tab. 4: Podiel obcí s veľmi spokojnými a veľmi nespokojnými respondentmi s úrovňou sociálnej infraštruktúry z celkového počtu obcí okresu Nitra v roku 2011
 Table 4: The share of municipalities with very satisfied a very dissatisfied respondents with the level of social infrastructure of the total number of municipalities in the Nitra district in 2011

Hodnotená spokojnosť	Veľmi spokojný		Veľmi nespokojný	
	Počet obcí	%	Počet obcí	%
Možnosti nákupu vo Vašej obci	11	17,7	20	32,3
Možnosti nákupu drogistického tovaru	4	6,5	27	43,5
Možnosti nákupu priemyselného tovaru	4	6,5	36	58,1
Možnosti využívania služieb	4	6,5	29	46,8
Zariadenia a úroveň lekárskej starostlivosti	14	22,6	37	59,7
Zariadenia a úroveň školskej starostlivosti	37	59,7	12	19,4
Zariadenia a možnosti pre kultúrne vyžitie	18	29,0	9	14,5
Možnosti športového vyžitia	23	37,1	8	12,9
Rekreačné možnosti	3	4,8	25	40,3
Spolu všetky odpovede	62	100,0	62	100,0

Zdroj: výskum a prepočty J. Rotiková, 2011

Graf 6: Hodnotenie vybraných služieb poskytovaných zariadeniami sociálnej infraštruktúry v obciach okresu Nitra

Graph 6: Assessment of selected services provided by social infrastructure facilities in the municipalities of the Nitra district

Zdroj: výskum a prepočty J. Rotiková, 2011

Na základe výsledných údajov z anketového prieskumu o percepcii kvality sociálnej infraštruktúry hodnotenej obyvateľmi okresu Nitra môžeme vyvodiť súhrnný záver. Koncentrácia najvyšších hodnôt spokojnosti respondentov sa sústreďuje na školské zariadenia napriek tomu, že je rozsah ich používateľov vekovo obmedzený. Naopak najväčšou nespokojnosťou disponujú zariadenia lekárskej starostlivosti, pričom ich rozsah používateľov nie je ani obmedzený a je omnoho viac rozsiahlejší. Relatívne najvyššou mierou celkovej nespokojnosti na základe odpovedí respondentov disponujú obce Bádice, Čechynce, Jarok, Malé Zálužie, Veľká Dolina a iné. Naopak s najväčšou mierou celkovej spokojnosti reprezentujú obce Veľký Cetín, Nová Ves nad Žitavou, Hruboňovo, Branč, Ivanka pri Nitre, Cabaj – Čápor a ďalšie.

Záver

Pre rozvoj regiónu je podstatná prítomnosť zariadení infraštruktúry, ktoré zabezpečujú optimálne podmienky pre existenciu obyvateľstva a podmienky nevyhnutné pre hospodársky rozvoj územia kde žijú.

Jedným zo stanovených cieľov našej diplomovej práce bolo zmapovanie aktuálneho stavu a rozmiestnenie zariadení sociálnej infraštruktúry sídiel okresu Nitra, prostredníctvom terénneho výskumu.

Po podrobnej charakteristike sociálnej infraštruktúry a analýze sledovaných zariadení sociálnej infraštruktúry, medzi ktoré radíme vzdelávacie zariadenia, zariadenia zdravotníckej a sociálnej starostlivosti, ubytovacie a stravovacie zariadenia, maloobchodné zariadenia, zariadenia služieb (nevýrobné, výrobné a opravárenské), kultúrne a športové zariadenia a tiež verejnej správy sme pristúpili k syntetickému hodnoteniu sociálnej infraštruktúry. Kamiňského metodika indexu centrality predstavuje jeden z ukazovateľov komplexného hodnotenia vybavenosti sídiel. Na základe analýzy zariadení sociálnej infraštruktúry a indexu centrality W_c sme zistili, že najmenší rozptyl majú zdravotnícke a ubytovacie zariadenia. V rámci disperzie dosahujú najvyššie hodnoty kultúrne zariadenia.

Podľa výsledkov indexu centrality sme zhotovili grafické výstupy hodnotiace hierarchickú štruktúru sídiel okresu Nitra. Dominantné postavenie v hierarchickej štruktúre sídiel predstavuje okresné mesto, kde je rozptýlených všetkých druhov zariadení sociálnej infraštruktúry najvyšší. Následne za Nitrou sa nachádza mesto Vrábľe. Priemernou vybavenosťou zariadení sociálnej infraštruktúry disponujú obce Cabaj – Čápor, Mojmírovce a Veľké Zálužie. Naopak podpriemernou vybavenosťou disponujú napr. obce Štefanovičová, Bádice, Ľudovítová.

Percepcia kvality sociálnej infraštruktúry hodnotená obyvateľmi okresu Nitra tvorila behaviorálnu časť práce, ktorú sme zisťovali dotazníkovým prieskumom. Individuálna reakcia na rôzne podnety okolia, na základe ktorých si človek vytvára odlišné názory na problémy, vyvolali rôznu, miestami až

protichodnú spokojnosť na kvalitu vybraných zariadení sociálnej infraštruktúry. Respondenti označili najvyšším možným stupňom spokojnosti zariadenia a úroveň školskej starostlivosti. Známkou „*veľmi nespokojný*“ disponovalo nadpolovičný počet obcí v kategórii zariadení lekárskej starostlivosti.

Na základe výsledkov odpovedí respondentov je zrejmé, že v obciach s nízkym počtom obyvateľstva najviac absentujú maloobchodné zariadenia potravinového druhu a služby kaderníctva, kozmetické služby, masážne služby, z opravárenských služieb, napr. oprava obuvi a autoservis, čistiareň, bankomat a i. Pôsobenie podnikateľského prostredia v obciach okresu Nitra je nevýrazná, resp. dotazovaných respondentov ich práca výrazne neoslovila.

Literatúra

- ANDRÁŠKO, I. 2005. Dve dimenzie kvality života v kontexte percepcie obyvateľov miest a vidieckych obcí. In *Geografická organizace Česka a Slovenska v současném období*. Brno: Ústav geoniky Akademie věd ČR, 2005. ISBN 80-86407-05-5, s. 6-13.
- ANDRÁŠKO, I. 2004. Percepcia činností samosprávy a vybraných aspektov kvality života (na príklade výskumu medzi obyvateľmi Považskej Bystrice). In *Časovo priestorové aspekty transformačných procesov v Českej republike a v Slovenskej republike*. Bratislava: Geografický ústav SAV, 2004. ISBN 80-968365-6-0, s. 45-51.
- ANDRÁŠKO, I. 2006. Percepcia kvality života v mestských častiach Bratislavy. In *Geografická revue*. ISSN 1336-7072, 2006, roč. 2, č. 2, s. 227-240.
- ANDRÁŠKO, I. 2008. Hlavné komponenty spokojnosti s kvalitou životných podmienok v mestských štvrtiach Bratislavy. In *Změny regionálních struktur ČR a SR*. Brno: Ústav geoniky AV ČR, Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-86407-33-3, s. 74-79.
- GAŠPAR, M. 1993. *Moderná verejná správa*. Bratislava: Procom, 1993. 128 s. ISBN 80-85717-01-8.
- CHALUPA, P. 1992. *Socioekonomická geografie*. 1. vyd. Brno: PF MU, 1992. 124 s.
- IŠTOK, R. a kol. 1999. *Geografia verejnej správy*. 1. vyd. Prešov: PU, 1999. 258 s. ISBN 80-88885-655.
- IVANIČKA, K. 1983. *Základy teórie a metodológie socioeconomickej geografie*. Bratislava: SPN, 1983. 448 s.
- KOLLÁR, D. – SPIŠIAK, P. 1995. *Vzťah obyvateľstva ku vlastnej obci a ku skúmanému okoliu*. Trenčín: STUŽ, 1995. 34 s.
- OČOVSKÝ, Š. 1988. Geographical studing social infrastructure. In *Geografický časopis*. ISSN 1335-1257, 1988, roč. 40, č. 1-2, s. 83-92.
- POPJAKOVÁ, D. 1997. *Základné kapitoly z geografie priemyslu*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, 1997. 141 s.

ISBN 80-7097-350-1.

- PRUSÁK, J. 2001. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001. 331 s. ISBN 80-7160-146-2.
- PULPITLOVÁ, M. 2000. *Sociálna infraštruktúra regiónu Zlaté Moravce* : rigorózna práca. Bratislava: Univerzita Komenského, 2000. 121 s.
- RENDOŠ, L. a kol. 1984. *Ekonomika služieb*. Bratislava: SPN, 1984. 396 s.
- RIEDLOVÁ, M. a kol. 1983. *Obecná ekonomická geografie*. 1. Vyd. Praha: SPN, 1983. 267 s.
- ROTÍKOVÁ, J. 2010. *Hodnotenie sociálnej infraštruktúry okresu Nitra* : bakalárska práca. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2010. 94 s.
- SLAVÍK, V. 1981. K problematike komplexného ukazovateľa občianskej vybavenosti sídiel. In *Geografie oblužní sféry a územně plánovací praxe*: Sborník referátu 5. Semináře.
- SLAVÍK, V. 1993. Sídelná štruktúra. In *Geografické štruktúry socioekonomických aktivít*. Bratislava: UK, 1993. s. 124-144. ISBN 80-223-0483-2.
- TREMOŠOVÁ, M. 2010. Vybrané aspekty transformácie maloobchodu v meste Nitra v rokoch 1992 – 2008. In *Geografický časopis*. ISSN 1335-1257, 2010, roč. 62, č. 1, s. 49-73.
- ULJANOV, A. D. – CHVATOV, S. I. 1971. *Social'naja infrastrukturna i problema planirovanija urovňa žizni*. Regionalnoje razvitije i geografičeskaja sreda. Moskva: AN SSSR, 1971.

ANALYSIS OF SOCIAL INFRASTRUCTURE OF THE NITRA DISTRICT

Summary

For the development of the region is the presence of significant infrastructure facilities that provide optimal conditions for the existence of the population and the conditions necessary for economic development of the area where they live. One of the stated goals of our thesis was to map the current state and the social infrastructure, settlements district Nitra, through field research. After a detailed characterization of the social infrastructure and analyzing the monitored social infrastructure facilities, which advised educational facilities, health facilities and social care, accommodation and catering facilities, retail facilities, equipment services (non-production, production and repair), cultural and sports facilities, as well as public administration we came to the synthetic evaluation of social infrastructure. Kamiński centrality index methodology is one indicator of a comprehensive evaluation amenities settlements. Based on the analysis of social infrastructure facilities and centrality index W_c , we found that the smallest variance have medical and accommodation facilities. Within the dispersion reaches the highest value cultural facilities. According to the results of the index of centrality are they made graphical reports evaluating the hierarchical

structure of the seats of the district Nitra. Dominant position in the hierarchical structure of settlements is a district where the variance of all kinds of social infrastructure facilities is highest. Subsequently, from Nitra is a town of Vráble. Average amenities social infrastructure facilities available to municipalities Cabaj – Čápor. Conversely, municipalities have below-average amenities Štefanovičová, Bádice, Ľudovítová and more. Perception of quality social infrastructure assessed population of the district Nitra behavioral formed part of the work we have investigated the questionnaire survey. Individual response to various stimuli temperature, whereby a person creates different views on the issues raised different, slightly to the conflicting satisfaction on quality equipment. Respondents identified with the highest possible degree of satisfaction of school facilities and the level of care. Mark "very dissatisfied" possessed more than half of the municipalities in the category of medical care. Based on the results of respondents' answers, we found that the municipalities with low population missing most retail establishments and at most food producing species absent salon services, beauty services, massage services, from repair services, for example . shoe repair and car service, dry cleaning, ATM and others. Exposure to the business environment in the villages of the district Nitra is weak. People fail to reach their work significantly and hence unlikely to services provided by entrepreneurs are poorly advertised and "poor quality". The last chapter of our work dealt with programs promoting the social infrastructure of the district Nitra.

RNDr. Miroslava Trembošová, PhD.

Mgr. Judita Rotíková

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: mtrembosova@ukf.sk

ZMENY PRIESTOROVEJ DIFERENCIÁCIE MALOOBCHODNEJ SIETE MESTA NITRA V ROKOCH 1992 AŽ 2011

Miroslava Trembošová, Peter Tremboš

Abstract

The presented analysis of the spatial structure of retail trade is the continuing work on major retail center in Nitra during the years 1992-2011. Based on the temporal, spatial and functional analysis of selected indicators of retail network, the analysis aims to identify in the city of Nitra the development stage and the patterns of spatial and functional differentiation.

Keywords: spatial differentiation, retail network, area parameter, Nitra town

Úvod

Maloobchodná sieť predstavuje vysoko variabilný subsystém kultúrnej krajiny, ktorý je tradične úzko prepojený so sídelnou štruktúrou. Citlivo reaguje na zmeny v sociálnej a ekonomickej situácii. Preto sa javí ako veľmi dobrý indikátor vývoja systému osídlenia i vnútornej štruktúry jednotlivých sídiel.

V tomto príspevku sme sa zamerali na hodnotenie zmien priestorovej diferenciácie maloobchodnej siete mesta Nitra v rokoch 1992 až 2011 na základe vývoja tzv. plošného parametra, ktorý bol vyhodnotený za jednotlivé mestské časti. Tento parameter vyjadruje veľkosť predajnej plochy v m² na 1000 obyvateľov.

Naším cieľom bolo na základe priestorovej analýzy vybraných ukazovateľov maloobchodnej siete identifikovať v meste Nitra zákonitosti jej priestorovej diferenciácie.

Metodické východiská

Problemátike maloobchodnej siete sa v poslednom období v našej i zahraničnej literatúre venuje celý rad autorov. Ako príklad možno spomenúť práce Kurose-Hagishima (1995), Beluszského (1999), Olšovej, (2001), Lauka (2004a, 2004b, 2006), Lauka, Tolmáčiho a Križana (2005 a 2008), Szczyrbu (1999, 2000, 2002), Pulpitlovej (2002, 2005), Fertaľovej (2005), Fertaľovej a Klamára (2006), Fertaľovej a Vargu (2008) a Mitříkovej (2008).

Detailným hodnotením zmien v priestorovej diferenciácii maloobchodnej siete je však venovaný relatívne malý počet odborných publikácií (napr. Bednář, 2005, Szczyrba, 1998, 2001, Muliček, 2004). Z tých, ktorí pri tejto analýze využívajú metódu hodnotenia plošného parametra možno spomenúť napr.

Szczyrbu (2002). Vzhľadom na vysokú náročnosť získavania takýchto údajov ide skôr o ojedinelé práce.

Metodický postup

Plošný parameter (m^2 na 1000 obyvateľov resp. $\text{m}^2/1$ obyvateľa) je medzinárodne uznávaným maloobchodným sekundárnym ukazovateľom, poukazujúcim na veľkosť predajnej plochy bez skladových priestorov. Je vhodný indikátor priestorových zmien v maloobchode využívaný urbanistami, architektmi, územnými plánovačmi a samozrejme geografmi.

Vývoj plošného parametra bol hodnotený počas sledovaných rokov 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011. Matematickými metódami sme sa snažili identifikovať priestorovú konfiguráciu a dynamiku zmien plošného parametra. Súbežne s tým sme si všímali niektoré významné sily a procesy maloobchodnej siete, ktoré sa rozhodujúcim spôsobom podieľajú na modelovaní priestorovej štruktúry mesta.

Na základe postulátov zahraničných odborníkov sme analýzu prispôbili overeniu hypotéz: vznik polycentrického modelu MO siete, lokalizovanie a výstavba významných MO prevádzok najmä na okraji mesta a stieranie rozdielov medzi mestskými časťami.

Analýzu priestorových zmien sme spracovali dvoma odlišnými postupmi. V prvom spôsobe sme zisťovali priemerné medziročné veľkosti zmien plošného parametra v percentách, kde hodnota celomestského priemeru vstupovala do zisťovania ako 100 %. Výsledkom prvého postupu sú dve vlastnosti priestorovej diferenciacie:

1. stanovenie predpokladanej hierarchickej úrovne mestských častí podľa absolútnej veľkosti plošného parametra (*miestna, mestská, regionálna a nadregionálna*),
2. stanovenie stupňov vybavenosti mestských častí predajnou plochou podľa relatívnej veľkosti plošného parametra (*extrémne nízka, veľmi nízka, nízka, priemerná, vysoká, veľmi vysoká a extrémne vysoká*).

Výsledkom druhého postupu je intenzita zmien priestorovej štruktúry plošného parametra, ktorý vychádza z poznania teórie geometrických priemerov. Podľa Bartscha (1987), ak nie je možné zistiť jednotlivé hodnoty pozorovania (hodnoty javu každý rok, resp. mesiac, deň), ale len ich dielčie súbory (v našom prípade bolo PP na úrovni mestských častí určené len v roky 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011), tak dynamickosť sledovaného javu počas jednotlivých etáp (1992-2002, 2002-2005, 2005-2008 a 1992-2011), vyjadríme cez priemerné tempo rastu, teda:

$$W = ({}^{n-1}\sqrt{x_n/x_1}) \cdot 100(\%),$$

kde „n“ je počet rokov v sledovanom období
 x_n - posledný meraný údaj v sledovanom období

x_1 - prvý meraný údaj v sledovanom období

Bartsch (1987) ďalej uvádza, že ak je výsledok W vyšší ako 100 ide o rastúce priemerné tempo rastu, ak je W menšie ako 100 ide o klesajúce priemerné tempo rastu. Čím viac sa hodnota W vzdďaľuje od 100, tým je priemerné tempo sledovaného obdobia buď rýchlejšie ($W > 100$), alebo pomalšie ($W < 100$). Rovnakú metodiku výpočtu použitú za rovnakých podmienok nachádzame i v prácach Cipru (1990) a Novákovej (2008).

V prvom medziobdobí 1992-2002 sa podiely hodnôt plošných parametrov odmocnili na 9, ($^9\sqrt{}$, pretože ide o obdobie 10 rokov a $n-1$) v období 2002-2005 a rovnako 2005-2008 sa odmocnili na 2 ($\sqrt{}$ - obdobie 3 rokov), v rokoch 2008-2011 išlo o výpočet odmocniny na 2 ($\sqrt{}$ - obdobie 3 rokov) a v období rokov 1992-2011 sme podiely hodnôt plošných parametrov odmocnili na 18 ($^{18}\sqrt{}$, obdobie 19 rokov).

Dynamika plošného parametra

Zhromaždením dát o predajných plochách a aplikáciou výpočtu plošného parametra (PP) na úrovni mestských častí v sledovaných rokoch sme identifikovali pozíciu mestských častí.

Prvý variant analýzy spočíval v identifikácii predpokladanej hierarchickej úrovne mestských častí podľa absolútnej veľkosti plošného parametra. Získané hodnoty sa pohybovali v rozmedzí 85 m²/1000 obyv. po 12 775 m²/1000 obyvateľov (tab. 1).

Porovnaním rôznych modelácií bola najvhodnejšia štvorstupňová hierarchizácia mestských častí (**miestna: do 250 m²/1000 obyv., mestská: 251-1500 m²/1000 obyv., regionálna: 1501-10 000 m²/1000 obyv. a nadregionálna hierarchická úroveň: 10 001 a viac m²/1000 obyv.**), ktorá v postačujúcej miere interpretovala postavenie všetkých mestských častí v priestorovej štruktúre maloobchodnej siete).

Je však nutné podotknúť, že rozvoj maloobchodnej siete v niektorých častiach mesta bol taký rýchly a intenzívny, že nebolo možné stanoviť hierarchizáciu uplatnenú počas celého obdobia od roku 1992, kedy sme identifikovali len regionálnu, mestskú a miestnu úroveň (od 85 - 3366 m²/1000 obyv. (tab. 1). Výsledky prieskumu a ich kalkulácia potvrdili, že príchodom veľkoformátovej predajne Cash&Carry Metro do priestoru mestskej časti Kynek vyzdvihli túto periférnu mestskú časť Nitry z mestskej do nadregionálnej úrovne. Kým v roku 1992 regionálnu úroveň dosiahli dve mestské časti, centrálné Staré Mesto s tradičným obchodným „geniom loci“ a Mlynárce, v roku 2008 ju evidujeme už v štyroch mestských častiach. Rozmiestnenie regionálnej úrovne pozoruhodne vytvára priestorovú kompaktnosť, ktorej východným bodom bolo Staré Mesto, odkiaľ sa „regionalita“ maloobchodnej siete rozšírila do okolitých mestských častí pozdĺž hlavných dopravných koridorov v smere západ, juh a východ (mapa 1).

Tab. 1: Veľkosť zmeny plošného parametra v rokoch 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011 (v %)

Table 1: Size of area parameter change in years 1992, 2002, 2005, 2008 and 2011 (in %)

Mestské časti	1992	2002	2005	2008	2011	1992-2002*	2002-2005*	2005-2008*	2008-2011*	1992-2011*
Čermáň	366	343	414	478	787	-6,28	20,69	15,46	64,4	115
Diely	121	57	43	65	54	-52,9	-24,56	51,16	-16,9	-55,4
Dolné Krškany	213	606	310	458	773	185	-48,84	47,74	68,8	262,9
Dražovce	162	242	117	115	115	49,4	-51,65	-1,71	0	-29
Horné Krškany	297	996	5317	4871	7491	235	433,83	-8,39	53,8	2422,9
Chrenová	469	650	1057	3922	3915	38,6	62,62	271,1	-0,18	734,8
Janíkovce	85	125	86	81	35	47,1	-31,2	-5,81	-56,8	-58,8
Klokočina	133	241	271	541	548	81,2	12,45	99,63	1,29	312
Kynek	724	12775	10552	10387	9416	1664,5	-17,4	-1,56	-9,35	1200,6
Lužianky	601	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mlynárce	3366	2344	2398	4533	7101	-30,4	2,3	89,03	56,65	110,96
Párovské Háje	454	262	105	103	-	-42,3	-59,92	-1,91	-	-
Staré Mesto	1602	2298	3192	4447	5684	43,5	38,90	39,32	27,82	254,81
Štitáre	145	177	-	-	-	22,07	-	-	-	-
Zobor	274	259	91	85	106	-5,47	-64,86	-6,59	24,71	-61,31
NITRA	565	824	1004	1933	2223	45,8	21,8	92,53	15	293,45

*hodnota predchádzajúceho zisťovania (roku) vstupovala ako 100 %

Výpočty: M. Trembošová, 2014

Miestna úroveň v priebehu všetkých štyroch sledovaných rokov je príznačná pre mestské časti Diely, Dražovce a Janíkovce. K poklesu z mestskej na miestnu úrovnňovú pozíciu došlo v mestských častiach Zobor a Párovské Háje na základe zvýšenia počtu obyvateľov a zániku predajní. Postúpenie z miestnej na mestskú úroveň bolo zistené v Dolných Krškanoch a na Klokočine.

Nezmenená pozícia kopírujúca hierarchické postavenie z roku 1992 bola determinovaná v mestskej časti Staré Mesto, Mlynárce a Čermáň.

Aj vývoj počtu úrovní je postupný. Kým v roku 1992 sme nezaznamenali žiadnu nadregionálnu maloobchodnú mestskú časť, príchodom Metra Cash&Carry do Kyneku sa situácia výrazne mení. Kynek sa stáva jedinou zónou s nadregionálnym významom, pričom si uvedenú pozíciu zachoval takmer 10 rokov od roku 1999.

Regionálna maloobchodná úroveň bola zistená v Starom Meste a Mlynárčiach. Ide o najstaršiu centrálnu časť mesta, ktorá bola charakteristická pre rozvoj maloobchodu. V prípade Mlynárieč sa jedná o mestskú časť s dlhodobou orientáciou na obslužnú funkčnú zónu, s nižším počtom trvale bývajúcich osôb. Regionálnu pozíciu zaznamenávajú aj Horné Krškany, ktorých vývoj bol podporený najmä novou alokáciou automobilových predajní, predajní so stavebným a nábytkárskym tovarom. Regionálnu úroveň dosiahla i čiastočne „gentrifikujuca“ mestská časť Chrenová príchodom obchodných centier (OC Centro Nitra a ZOC Max) a hobby-marketom Baumax, priamo naviazaných na najvýznamnejšie mestské komunikácie.

V Čermáni zostala zachovaná mestská úroveň vybavenosti, Klokočina a Dolné Krškany túto úroveň v priebehu sledovaných rokov dosiahli. To sa podarilo aj vďaka rozsiahlym adaptáciám, lokalizácii špecializovaných a veľkoplošných predajní. Znižovanie hierarchickej úrovne z mestskej na miestnu bolo potvrdené v časti Párovské Háje a Zobor. V oboch prípadoch ide o periférne mestské časti s prevažujúcou obytnou funkciou, trvale posilňované procesmi suburbanizácie, s úzko vybudovanou maloobchodnou sieťou. Zároveň sa v týchto mestských častiach rušili maloobchodné predajne. V Párovských Hájoch boli v roku 2008 jediné potraviny prepojené s miestnym pohostinstvom, kde pracovala jedna osoba v oboch subjektoch. Prieskumom v roku 2011 tento stav nebol potvrdený a Párovské Háje ako jediná mestská časť v Nitre už neposkytuje maloobchodné služby (mapa 1), hoci počet obyvateľov sa zvýšil z 388 v roku 2008 na 406 v roku 2011.

Stav hierarchizácie mestských častí podľa plošného parametra z roku 1992 do troch úrovní je identifikovaný opäť v roku 2011. Kynek stráca nadregionálne postavenie a s hodnotou 9416 m²/1000 obyv. (najvyšší parameter v meste Nitra) mierne klesol pod hranicu nadregionálnej úrovne (10 000 m²/1000 obyv.). Tento pokles o jeden hierarchický stupeň v Kyneku vznikol zvýšením počtu trvalo bývajúcего obyvateľstva, ten sa za dva roky zvýšil z 543 na 599 obyvateľov, pretože podľa terénneho prieskumu stav v maloobchodných predajniach bol voči roku 2008 nezmenený. Z databázy sa vytrácajú i Párovské Háje zrušením jedinej prevádzky. Pre obe dotknuté mestské časti je charakteristický narastajúci počet obyvateľov súvisiaci so spustením suburbanizačnej špirály v meste Nitra.

Priemerná hodnota plošného parametra posúva pozíciu mesta Nitra počas sledovaného obdobia z mestskej (565 m²/1000 obyv.) na regionálnu maloobchodnú úroveň (2223 m²/1000 obyv.). Výsledkom analýzy vývoja plošného parametra podľa absolútnych hodnôt na úrovni mestských častí mesta Nitra je zmena monocentrického modelu mesta v roku 1992 (mapa 1), kde najvyššiu regionálnu maloobchodnú úroveň dosiahla centrálna MČ Staré Mesto, na **polycentrický typ** v roku 2011, kde Staré Mesto zaostáva za okolitými mestskými časťami s regionálnou MO úrovňou (Mlynárce, Chrenová, Horné Krškany), dokonca MČ Kynek na západnom okraji dosahuje nadregionálnu maloobchodnú rovinu.

Vybavenosť mestských častí predajnou plochou

Druhým hodnotiacim kritériom analýzy zmien PP, indikujúcim priestorovú štruktúru maloobchodnej siete, je **vybavenosť mestských častí predajnou plochou** podľa relatívnej veľkosti plošného parametra (tab. 2).

Tab. 2: Veľkosť plošného parametra v rokoch 1992 až 2011

Table 2: Size of area parameter in years 1992-2011

Mestské časti	Absolútna veľkosť (m ² na 1000 obyvateľov)					Relatívna veľkosť (v % priemeru)				
	1992	2002	2005	2008	2011	1992	2002	2005	2008	2011
Čermáň	366	343	414	478	787	65	42	41	25	35
Diely	121	57	43	65	54	21	7	4	3	3
Dolné Krškany	213	606	310	458	773	38	74	31	24	35
Dražovce	162	242	117	115	115	29	29	12	6	5
Horné Krškany	297	996	5317	4871	7493	53	121	530	252	337
Chrenová	469	650	1057	3922	3915	83	79	105	203	176
Janíkovce	85	125	86	81	35	15	15	9	4	2
Klokočina	133	241	271	541	548	24	29	27	28	25
Kynek	724	12775	10552	10387	9416	128	1550	1051	537	424
Lužianky	601	-	-	-	-	106	-	-	-	-
Mlynárce	3366	2344	2398	4533	7101	596	284	239	235	319
Párovské Háje	454	262	105	103	-	80	32	10	5	-
Staré Mesto	1602	2298	3192	4447	5684	407	279	318	230	256
Štítare	145	177	-	-	-	26	21	-	-	-
Zobor	274	259	91	85	106	48	31	9	4	5
NITRA	565	824	1004	1933	2223	100	100	100	100	100

Výpočty: M. Trembošová, 2014

Potvrdili sme, že najvhodnejšou stupnicou je variant sedemúrovňovej hierarchizácie: **extrémne nízka: do 10 %; veľmi nízka: 11-25 %; nízka: 26-50 %; priemerná: 51-150 %; vysoká: 151-250 %; veľmi vysoká: 251-350 %; extrémne vysoká: 351 a viac %** (mapa 2).

Temporálna analýza rokov 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011 indikovala zvyšovanie počtu úrovní a teda segmentáciu v MO vybavenosti mestských častí. Jednoznačne sme identifikovali zmenu v každej mestskej časti, čo potvrdzuje vysokú dynamickosť v maloobchodnej vybavenosti mestských častí Nitry. Kým

v roku 1992 sme zaznamenali štyri úrovne a šesť mestských častí sa približovalo k priemernej vybavenosti, v roku 2011 pozorujeme šesťstupňovú úrovňovú segmentáciu, kedy priemernú hodnotu plošného parametra mesta Nitra (2223 m²/1000 obyv.) nedosahuje ani jedna mestská časť a mestské časti sa diferencujú do silných protipólových úrovní.

Najvýraznejšie pozitívne tempo rastu maloobchodnej vybavenosti bolo v Kyneku (až o 1422 % v období rokov 1992-2002) a Horných Krškanoch (o 409 % v rokoch 2002-2005). V oboch vybavenosť z priemernej úrovne postúpila na najvyššiu extrémne vysokú, i keď v sledovanom období 2005-2008 Horné Krškany klesli o 278 %. Napriek tomu si doteraz zachovávajú veľmi vysokú úroveň vybavenosti. Pozitívnu zmenu vo vybavenosti zaznamenala Chrenová a Klokočina.

Kým Chrenová z priemernej úrovne postúpila do úrovne vysokej zvýšením vybavenosti o 120 %, Klokočina z veľmi nízkej roviny postúpila na nízku (len 5 % v rokoch 1992-2002). V ostatných mestských častiach z hľadiska vybavenosti sledujeme relatívny pokles predajných plôch. Najdôležitejší je pokles v centre mesta časti Staré Mesto v rokoch 1992-2008, kedy z extrémne vysokej úrovne plynule zostúpila na vysokú úroveň, teda vybavenosť meraná relatívnou veľkosťou plošného parametra sa znížila o 177 %. V ostatných dvoch rokoch ľahko stúpila v rámci vysokej úrovňovej hladiny vybavenosti o 26 %.

Rovnako Mlynárce, extrémne vysoko vybavené v roku 1992, klesli o dve úrovne, ale už v prvom období 1992-2005. Dramatický úpadok z priemernej na veľmi nízku hladinu sme zaznamenali v Čermáni (-40 %) a v Párovských Hájoch dokonca z priemernej na extrémne nízku (-75 %) pozíciu s úplným zrušením maloobchodu v roku 2011. Pokles z nízkej na extrémne nízku rovinu bol aj v mestskej časti Zobor (-44 %), s dramatickejšim rázom poklesu v období 2002-2005 a Dražovce (-23 %), ale s miernejším, pozvoľným rázom poklesu. Úpadok z nízkej na extrémne nízku rovinu bol zaznamenaný v Dieloch (o 18 %) a Janíkovciach (o 13 %). Dolné Krškany mali osobitý vývoj, pretože v prvom období (1992-2002) zvýšili svoje postavenie z nízkej na priemernú rovinu o 36 % a následne v období 2002-2011 pozvoľne klesli na tú istú úroveň ako v roku 1992.

Kým v roku 1992 sa relatívna hodnota PP pohybovala v 3 intervaloch od veľmi nízkej po priemernú, v roku 2011 nadobudla hodnoty 6 intervalov od extrémne nízkej po extrémne vysokú, pričom priemerná úroveň maloobchodnej vybavenosti nebola dosiahnutá v žiadnej mestskej časti.

Konkrétne hodnoty priemerného ročného tempa rastu plošného parametra mestských častí Nitry v sledovaných obdobiach uvádzame v (tab. 3). V prvom medziobdobí 1992-2002 sa hodnoty priemerného tempa rastu plošného parametra pohybovali v rozmedzí relatívnych hodnôt 91,98 % v Dieloch až po 137,57 % v Kyneku (mapa 2). Dynamické zmeny registrujeme v Horných a Dolných Krškanoch, nasleduje Klokočina, Dražovce a Janíkovce. Staré Mesto s priemernou medziročnou zmenou 104,09 % zaznamenalo nižšie tempo rastu ako už uvedené periférne časti mesta.

Tab. 3: Priemerné ročné tempo rastu plošného parametra v %

Table 3: The average annual growth rate of the area parameter in %

Mestské časti	1992-2002	2002-2005	2005-2008	2008-2011	1992-2011
Čermáň	99,28	109,86	107,45	164,64	104,61
Diely	91,98	86,86	122,95	83,08	95,36
Dolné Krškany	112,32	71,53	121,55	168,78	107,88
Dražovce	104,56	69,53	99,14	100	98,01
Horné Krškany	114,39	231,05	95,71	153,79	120,91
Chrenová	103,69	192,63	192,63	99,82	113,31
Janíkovce	104,38	82,95	97,05	43,2	99,72
Klokočina	106,83	106,04	100,65	101,29	108,60
Kynek	137,57	90,88	99,22	90,65	116,96
Mlynárce	96,06	101,15	137,49	156,65	101,77
Párovské Háje	94,08	63,31	99,04	-	-
Staré Mesto	104,09	117,86	118,03	127,82	106,13
Zobor	99,38	59,27	96,65	124,71	93,35
NITRA	104,28	110,39	138,76	115,00	108,39

napr. Čermáň₁₉₉₂₋₂₀₀₂ ($\sqrt[3]{343/366}$). 100 = 99%,

Výpočty: M. Trembošová, 2014

Výraznejší nárast tempa plošného parametra, zaznamenala Chrenová (192,63 %) a Staré Mesto (117,86 %), pozvoľnejší nárast Čermáň (109,86 %) a Klokočina (106,04 %), naopak periférne časti mesta zaznamenali spomalenie tempa rastu, najmä Zobor (59,27 %), Párovské Háje (63,31 %), Dražovce (69,53 %), Dolné Krškany (71,53 %), Janíkovce (82,95 %), Diely (86,86 %) a Kynek (90,88 %). Pozitívna dynamika rastu sa presunula do vnútorného mesta a na hranicu s vonkajším mestom, periféria zaznamenáva útlm v porovnaní s predchádzajúcim vývojom.

Intenzita zmien plošného parametra v treťom medzi období 2005-2008 sa pohybovala v rozmedzí relatívnych hodnôt 192,63 % až 95,71 %. Pozitívna dynamika bola zaznamenaná v Chrenovej (192,63 %), Mlynárčiach (137,49 %), Dieloch (122,95 %), Dolných Krškanoch (121,55 %), v Starom Meste (118,03 %) a na Klokočine (100,65 %).

Klesajúce medziročné tempo plošného parametra sme zaregistrovali v Horných Krškanoch (95,71 %), Zobore (96,65 %), Janíkovciach (97,05 %), Párovských Hájoch (99,04 %), Dražovciach (99,14 %) aj v Kyneku (99,22 %). Pozitívna dynamika zmien sa sústredila do najľudnatejších sídlisk Chrenovej,

Klokočiny a Dielov, ďalej do Mlynárieč a Starého Mesta ako tradičných maloobchodných zón.

Rozmer medziročných zmien z mapy 3 identifikovaný pre obdobie rokov 2008-2011 nadobudol u šiestich mestských častí rastúce tempo, Dolné Krškany 168,78 %, Čermán 164,64 %, Mlynárce 156,65 %, Horné Krškany 153,79 %, ako aj Staré mesto 127,71 % i Zobor 124,71 %. Počas dvoch rokov sa pozitívne vyvíjalo aj tempo rastu PP celého mesta (o 28 % oproti predchádzajúcemu obdobiu), teda recesia v maloobchodnom sektore mesto Nitra v rokoch 2008-2011 nepostihla, práve naopak maloobchod posilnil.

Dynamiku celého sledovaného obdobia 1992-2011 prezentuje mapa 3. Hodnoty sa pohybujú v rozmedzí 120,91 % až 93,35 %. Najdynamickejšie priemerné ročné tempo rastu plošného parametra bolo zaznamenané v mestskej časti Horné Krškany a dvoch okrajových mestských častiach Kynek a Chrenová. Priemerné hodnoty v dynamike sme identifikovali v Klokočine a Starom Meste, a taktiež v južnej satelitnej časti Dolné Krškany. Najvýraznejší medziročný pokles rastu plošného parametra dosiahol Zobor (93,35 %), Janíkovce (99,72 %) a Diely (95,36 %). Najnižšie medziročné výkyvy, teda pomerne stálu stabilitu ukazovateľa plošného parametra sme identifikovali v Čermáni a Mlynárčiach, pričom sa pohybovali v rozmedzí relatívnych zmien na úrovni 1 až 4 %. Párovské Háje od roku 2011 boli bez maloobchodnej siete.

Výsledky za mesto Nitra dokumentujú narastajúce tempo medziročných zmien plošného parametra počas všetkých riešených období, keďže tempo rastu vždy vystúpilo nad 100 %, dokonca v rokoch 2005-2008 až na 138,76 %. Obdobie najpriaznivejšieho rozvoja maloobchodu v meste Nitra spadá do rokov 2005-2008.

Posledný variant hodnotenia PP poukázal **na medziročnú dynamickosť plošného parametra** vyjadreného **priemerným tempom rastu**, či už narastajúceho alebo klesajúceho a potvrdil predpoklad o maloobchode, ako o veľmi dynamickom segmente hospodárstva.

Mapa 1: Pozícia mestských častí Nitry v priestorovej štruktúre maloobchodnej siete v roku 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011

Map 1: Position of urban parts of Nitra town in spatial structure of the retail network in years 1992, 2002, 2005, 2008 and 2011

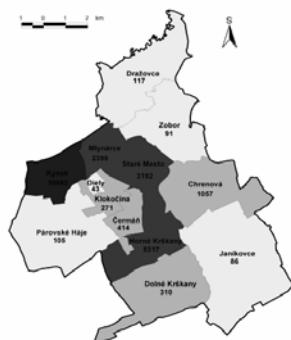
1992

2002

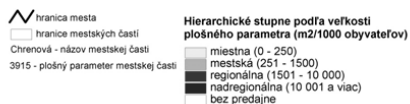
2005

2008

2011

Mapa 2: Vybavenosť mestských častí Nitry predajnou plochou v roku 1992, 2002, 2005 2008 a 2011

Map 2: Facilities of urban parts of Nitra town by sales area in years 1992, 2002, 2005, 2008 and 2011

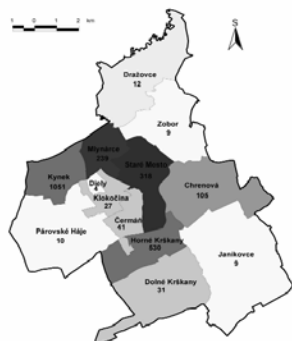
1992

2002

2005

2008

2011

Vybavenosť mestských častí predajnou plochou podľa relatívnej veľkosti plošného parametra

- extrémne nízka (do 10 %)
- veľmi nízka (11 až 25 %)
- nízka (26 až 50 %)
- príemerná (51 až 150 %)
- vysoká (151 až 250 %)
- veľmi vysoká (251 až 350 %)
- extrémne vysoká (351 % a viac)

Mapa 3: Priemerná medziročná veľkosť zmeny plošného parametra mestských častí Nitrý v rokoch 1992-2002, 2002-2005, 2005-2008, 2008-2011 a 1992-2011

Map 3: Average annual size of area parameter change in urban parts of Nitra town in years 1992-2002, 2002-2005, 2005-2008, 2008-2011 and 1992-2011

1992-2002

2002-2005

2005-2008

2008-2011

1992-2011

hranica mesta
hranice mestských častí
Chrenová - názov mestskej časti

Priemerné ročné tempo rastu
plošného parametra v %

do 95
95.01 až 100
100.01 až 105
105.01 až 110
110.01 a viac
od r. 2010 bez maloobchodnej siete

Záver

Na základe získaných výsledkov možno konštatovať, že vývoj priestorovej štruktúry maloobchodnej siete mesta Nitra, hodnotený na základe plošného parametra je silne ovplyvnený počtom obyvateľov spádovej oblasti. Za tú sme so značnou dávkou zjednodušenia považovali jednotlivé mestské časti. Zároveň možno počas sledovaného obdobia pozorovať nárast rozdielov vo veľkosti plošného parametra medzi jednotlivými mestskými časťami. Dochádza k výraznej koncentrácii do malého počtu mestských častí, pričom zvyšok hodnoteného územia má túto hodnotu veľmi nízku. Domnievame sa, že takýto vývoj maloobchodnej siete nie je špecifický len pre mesto Nitra, ale v hrubých rysoch ho bude možné identifikovať aj v iných slovenských mestách.

Predpokladáme, že vyššie uvedené zmeny v maloobchodnej sieti sa zákonite prejavujú aj v zmene dopravných tokov, postupnej transformácii urbanistických štruktúr a v neposlednej miere i v nákupnom správaní sa obyvateľov s dosahom aj na iné, najmä voľno-časové aktivity. Preto považujeme takéto hodnotenie maloobchodnej siete za dôležitú súčasť socioekonomických analýz. Získané výsledky môžu mať nielen vedecko-poznávacie ale často aj rýdzo praktické využitie a to nielen v komunálnej politike a územnom manažmente ale i v podnikateľskej sfére.

PodĎakovanie

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0799/14 „Geografické aspekty maloobchodnej siete veľkých miest v nových trhových podmienkach“.

Literatúra

- BEDNÁŘ, P. 2005. Geografie transformace maloobchodní sítě v polycentrickém městě. *AFRNUC, Geographica*, No.3, Bratislava, 2005, s. 30-43.
- BELUSZKY, P. 1999. The Hungarian Urban Network an the End of the Second Millenium. In. *Discussion papers. Centre for regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences*. No. 44, 1999, s. 39 ISSN 0238-2008.
- FERTAĽOVÁ, J. 2005. Regionálnogeografické aspekty hodnotenia vývoja maloobchodu na Slovensku po roku 1989. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis*, Folia geographica 8, Prírodné vedy, Prešov, 2005, č. XLIII., s. 5-12. ISSN 1336-6157.
- FERTAĽOVÁ, J. – VARGA, P. 2008. The Huff's Probability Model and its Application on Selected Large-area Retail Units in Košice. In *Folia geographica* 12, Prírodné vedy, Prešov, 2008, s. 77-81. ISSN 1336-6149.
- FERTAĽOVÁ, J. – KLAMÁR, R. 2006. Hodnotenie návštevnosti vybraných

- veľkoplošných predajní. In *Folia geographica* 10, Prírodné vedy, Prešov, 2006, s. 140-155. ISSN 1336-6157.
- KUROSE, S. – HAGISHIMA, S. 1995. A method for identityfying accessibility properties of pedestrian shopping networks. In *Journal of Retailing and Consumer Services*, Vol. 2, No. 2, 1995, s.111-118.
- LAUKO, V. 2004A. Transformácia siete služieb v zázemí Bratislavy – okres Malacky. In *Geografické informácie 8: Stredoeurópsky priestor*, Nitra: UKF, 2004, s. 502-507 ISBN 80-8050-542-X.
- LAUKO, V. 2004B. Transformácia siete maloobchodných zariadení vo vidieckom zázemí Bratislavy po roku 1990. In *Geografické štúdie* Nr. 12, Banská Bystrica: Fakulta prírodných vied UMB, 2004, s. 110-116. ISSN 1336-7072
- LAUKO, V. 2006. Transformácia zariadení obchodu a služieb vo vidieckom zázemí Bratislavy. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, No. 47, Bratislava: UK, 2006, s. 109-121. ISBN 978-80-223-2447-2.
- LAUKO, V. – TOLMÁČI, L. – KRIŽAN, F. 2008. Potravinársky maloobchod na Slovensku: rurálne prostredie, čas a miesto nákupu. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, No. 51, Bratislava. Univerzita Komenského v Bratislave, 2008. s.41-55. ISBN 978-80-223-2447-2.
- MITRÍKOVÁ, J. 2008. *Geografické aspekty transformácie maloobchodu a nákupného správania sa na Slovensku (prípadové štúdie z miest Prešova Košice)*. Katedra geografie a regionálneho rozvoja FHPV PU, Prešov, ISBN 978-80-8068-922-3, 2008, p.213.
- MULÍČEK, O. 2004. *Město Brno v období transformace*. Disertační práce. Brno : Přírodovědecká fakulta MU, Geografický ústav. 2004, 129 s.
- OLŠOVÁ, I. 2001. Obchod a město – stav maloobchodní sítě města Brna v roce 2000. In *Geografické aspekty středoevropského prostoru : Předpoklady vstupu ČR a SR do Evropské unie*. Brno : Masarykova Univerzita, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, 2001, s. 138-142. ISBN 80-210-2664-2.
- PULPITLOVÁ (TREMBOŠOVÁ), M. 2002. Dimenzie maloobchodnej siete v meste Nitra. In *Evropská integrace regionální rozvoj - regionalizace. Ústí nad Labem* : Univerzita J. E. Purkyne, 2002, s.111-120. ISBN 80-7044-409-6.
- PULPITLOVÁ (TREMBOŠOVÁ), M. 2005. Retail network of Nitra in the 1992, 2002, 2005. In *Geographical aspects of Central European Space*. Brno: Masaryk University in Brno, Faculty of Education, 2005. s. 38. ISBN 80-210-3759-8.
- SZCZYRBA, Z. 1998. Spatilally-structural Changes in Retail in the Czech republic (on the Example of the city Olomouc). In *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis*, Geographica 35, Olomouc, 1998, s. 47-49.
- SZCZYRBA, Z. 1999. Regional aspects of creating the retail network as the basic part of territory public facilities. In *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae*, Geographica Supplementum No. 2/II, Bratislava, 1999, s. 341-346 ISBN 978-80-223-2447-2.

- SZCZYRBA, Z. 2000. Základní rysy geografické struktury obchodní sítě měst. In *Urbánne a krajinné štúdie, Nr.3*. Prešov : Prešovská Univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, Inštitút turizmu a hotelového manažmentu, 2000. s. 128-134. ISBN 80-88885-80-9.
- SZCZYRBA, Z. 2001. Několik poznámek k výstavbě velkoplošných obchodných zařízení na území města Olomouce (a jeho zázemí). In *Zaostreno na hypermarkety*, Brno, NESEHNUTÍ, Brno, 2001, s. 35-39, ISBN 80-238-6832-2.
- SZCZYRBA, Z. 2002. *Současný stav maloobchodní sítě v Olomouci*. Analytická studie a výzkumná práce, Magistrát města Olomouce, Olomouc. 2002, s. 18.
- TOLMÁČI, L. – LAUKO, V. – KRIŽAN, F. 2005. Development of the network of super and hypermarkets in Slovakia after 1990 and its accessibility. In *Sammelband (Hsg. Zsilincsar): Neue Einzelhandelstrukturen am Rande von Kleinstädten*, Tagung Forschungssechseck Hartberg 15.-16. 10.2004. Institut für Geographie und Raumforschung Karl-Franzes-Universität Graz. 2005, s. 29-44, ISBN 3-901236-02-3.
- TREMOŠOVÁ, M. 2009. *Maloobchodná sieť mesta Nitra v rokoch 1992-2008*. Dizertačná práca, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, 2009, 111 s.

CHANGES IN SPATIAL DIFFERENTIATION OF RETAIL NETWORK IN NITRA TOWN DURING 1992-2011

Summary

Based on these results it can be concluded that the development of the spatial structure of the retail network of the city of Nitra, evaluated on the basis of surface parameter is strongly influenced by population catchment area. For that we are having a good deal of simplification considered different areas. We also possible during the period observed growth differences in the size of the planar parameter between neighborhoods. There is a significant concentration in a few urban areas, with the remainder reporting this area has a very low value. We believe that such a development of the retail network is not unique to the city of Nitra, but in broad terms it will be identified in other Slovak cities. We assume that the above changes in the retail sector are inevitably also reflected in the change of traffic flows, the gradual transformation of urban structures, not least in the shopping behavior of the population, extending to the other, especially leisure time activities. Therefore, we consider this assessment retail network as an important part of SEAs. The results may not only scientific cognition but often purely practical use not only in local politics and territorial management but also businesses.

RNDr. Miroslava Trembošová, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku, 949 74 Nitra

E-mail: mtrembosova@ukf.sk

RNDr. Peter Tremboš, PhD.

GEOINFO Piešťany

E-mail: peter.trembos@gmail.com

ÚZEMNÁ SPOLUPRÁCA NITRIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA (PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA)

Ján Výbošťok, Hilda Kramáreková

Abstract

Territorial co-operation of the European countries is extremely important for their social, economic and territorial development and it is also a driving force of the EU enlargements. Realization of euroregions influences the implementation of European Territorial Co-operation programs but, in the last few years, there are new territorial cooperation supporting instruments coming to fore – the European Groupings of Territorial Co-operation. These are the first instruments supporting the territorial cooperation covered by the European legislature. The aim of this paper is to evaluate current activities of these instruments at local and regional levels in the Slovak Republic focusing on Nitra Self-governing region.

Keywords: European Territorial Co-operation, euroregion, European Grouping of Territorial Co-operation, Nitra Self-governing Region

Úvod

Európska územná spolupráca vznikla v roku 1990 ako komunitárna iniciatíva Európskeho spoločenstva. Postupne si zvyšovala svoju prestíž až sa z nej v programovom období 2007 – 2013 stal samostatný cieľ politiky súdržnosti EÚ. Tento status platí aj v súčasnom programovom období 2014 – 2020, pričom Európska komisia naň vyčlenila celkovo 10 mld. EUR, čo je cca 2,8 % rozpočtu regionálnej politiky na roky 2014 – 2020.

V príspevku však venujeme svoju pozornosť nástrojom na podporu územnej spolupráce na lokálnej a regionálnej úrovni – euroregiónom a európskym zoskupeniam územnej spolupráce. Problematika euroregiónov (ER) sa na Slovensku dostáva do popredia po roku 1989. Dokazujú to aj prvé euroregióny s účasťou Slovenska – Karpatský ER, ktorý bol založený v roku 1993 a ER Tatry, ktorý vznikol v roku 1994. Práve tieto dva euroregióny sú aj v súčasnosti spomedzi slovenských najaktívnejšie. V súčasnosti funguje na území SR celkovo 18 euroregiónov (de facto len 16), ktoré sú viac, či menej aktívne v oblasti spolupráce a sociálneho, hospodárskeho a územného rozvoja. Od roku 2008 na Slovensku vznikajú nové nástroje územnej spolupráce - Európske zoskupenia územnej spolupráce (EZÚS). Prvým zoskupením sa stalo EZÚS Ister-Granum, postupne ich bolo založených už celkovo 17, čo dokazuje význam týchto nástrojov, ktorých fungovanie podporujú európske orgány aj európska legislatíva.

Zvláštnu pozornosť venujeme euroregiónom a EZÚS na území Nitrianskeho

samosprávneho kraja. V súčasnosti územne zasahujú na jeho územie zhodne po tri euroregióny (ER Ister-Granum, Ipel'ský ER a ER Váh-Dunaj) a tri EZÚS (EZÚS Ister-Granum, EZÚS Pons Danubii a EZÚS PONTIBUS). Vo všeobecnosti platí, čím viac sa približujeme k štátnym hraniciam, tým hustejšie zastúpenie majú združenia územnej spolupráce. Platí to aj v tomto prípade, kedy všetky euroregióny aj EZÚS v NSK územne pokrývajú regióny v blízkosti slovensko-maďarských hraníc. Osobitne možno sledovať Euroregión Váh-Dunaj a EZÚS PONTIBUS, ktorých členom je Nitriansky samosprávny kraj. Obe združenia tak pokrývajú celé jeho územie.

K pojmom európska územná spolupráca, EZÚS, euroregión

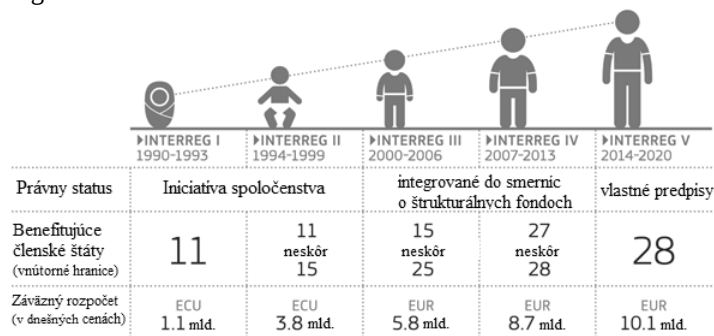
Európska územná spolupráca (príp. INTERREG) predstavuje základ pre tvorbu európskeho priestoru a je základným stavebným prvkom európskej integrácie (Európska komisia – Info regio, 2015). História európskej územnej spolupráce siaha až do 50. rokov 20. storočia, kedy zástupcovia pohraničných území volali po potrebe odstránenia hraničných bariér a rozvoji vzájomnej spolupráce v týchto regiónoch. Prvé úspechy pohraničnej spolupráce Európy boli zaznamenané na hraniciach Nemecka s Holandskom a Francúzskom, kde boli založené tzv. regionálne (komunálne) zväzy. Významným míľnikom pre cezhraničnú spoluprácu bol rok 1971, kedy bolo založené pracovné Združenie európskych pohraničných regiónov.

INTERREG bol založený v roku 1990 ako iniciatíva spoločenstva s rozpočtom len 1,1 mld. EUR (obr. 1) a zastrešoval iba cezhraničnú spoluprácu, neskôr pribudla aj nadnárodná a medziregionálna kooperácia. INTERREG mal významnú úlohu pri budovaní integrujúcej sa Európy a predstavoval dôležitý prvok zvyšovania stability vďaka prehĺbeniu vzájomnej dôvery, porozumenia a demokracie (Rajčáková, 2009).

INTERREG je v aktuálnom programovom období jedným z dvoch cieľov kohéznej politiky EÚ s rozpočtom 10 mld. EUR a predstavuje rámec pre implementáciu spoločných aktivít a politík medzi národnými, regionálnymi a lokálnymi aktérmi rôznych členských štátov. Postupom času sa INTERREG stal kľúčovým nástrojom EÚ na podporu spolupráce partnerov cez hranice štátov. Programy INTERREG-u sú financované z ERDF – Európskeho fondu regionálneho rozvoja (u niektorých programov aj z Nástroja predvstupovej pomoci – IPA a/alebo Nástroja európskeho susedstva – ENI) a majú podporiť harmonický rozvoj jednotlivých teritórií EÚ na rôznych hierarchických úrovniach (Európska komisia – Info regio, 2015).

Obr. 1: Evolúcia INTERREG-u v rokoch 1990 – 2020

Figure 1: Evolution of INTERREG 1990 – 2020

Zdroj: Európska komisia – Inforegio, 2015

Samotná spolupráca je aktuálne rozdelená do troch kategórií programu:

1. cezhraničná spolupráca (INTERREG A) funguje v období 2014 – 2020 prostredníctvom 60 programov cezhraničnej spolupráce na vnútorných hraniciach EÚ. Programy sú podporené z ERDF. Ďalších 16 programov bude podporených z nástroja IPA. Tieto programy sú určené pre kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny. Okrem toho sem patrí aj 16 programov nástroja ENI určených pre partnerské krajiny EÚ. Slovensko je zapojené do 5 programov (SK-AT, SK-CZ, SK-HU, SK-PL a programu ENI HU-SK-RO-UA);
2. nadnárodná spolupráca (INTERREG B) je určená pre 15 programov nadnárodnej spolupráce väčších oblastí (tzv. makroregiónov). Slovensko je súčasťou dvoch programov (Stredná Európa 2014 – 2020 a Dunajský nadnárodný program);
3. medziregionálna spolupráca (INTERREG C) je určená všetkým členským štátom EÚ, Švajčiarsku a Nórsku. Pre program ESPON 2020, ktorý slúži na podporu vedy a výskumu, sú spôsobilé aj Lichtenštajnsko a Island. Ďalej sem patria aj programy INTERREG EUROPE slúžiaci na odovzdávanie skúseností, INTERACT III ako program technickej pomoci pre programy INTERREG-u a URBACT III podporujúci mestský rozvoj.

Euroregión (ER) je podľa Rajčákovej (2009) definovaný ako územie spájajúce pohraničné územné celky organického charakteru medzi dvoma alebo viacerými štátmi, sú prepojené vzájomnými vzťahmi rozličného charakteru a ich priestorové vymedzenie sa nestotožňuje so štátnymi hranicami. Podľa Falt'ana, ed. (2004) sa euroregióny v postkomunistickom prostredí objavili a začali presadzovať v 90-tych rokoch 20. storočia ako prirodzený dôsledok sociálno-politických zmien, a to najmä v tých krajinách, ktoré boli v najužšom kontakte s krajinami západnými.

V roku 1965 v Bazileji prišlo k myšlienke vytvoriť združenie prihraničných regiónov a v roku 1971 sa vytvoril stály výbor európskych pohraničných regiónov – Euroregio. Spolupráca bola podporená Európskou rámcovou dohodou o cezhraničnej spolupráci v roku 1980 v Madride a v roku 1994 bol skoncipovaná Európska charta pohraničných a cezhraničných regiónov. Na začiatku 90-tych rokov sa cezhraničné kontakty začali vytvárať aj v postkomunistických krajinách, najmä pozdĺž bývalej „železnej opony“. Na Slovensku funguje v súčasnosti 16 euroregiónov, ktoré spoločne pokrývajú takmer celé územie krajiny (tab. 1).

Tab. 1: Zoznam euroregiónov so zastúpením Slovenska k 31.3.2016

Table 1: List of euroregions with the representation of Slovakia (31/03/2016)

P. č.	Euroregión (spolupracujúca krajina)	Sídlo (SK)	Vznik	Funkčnosť
1.	Karpatský ER (HU, PL, RO, UA)	Košice	1993	áno
2.	ER Tatry (PL)	Kežmarok	1994	áno
3.	ER Pomoravie (AT, CZ)	Holič	1999	áno
4.	Ipeľský ER (HU)	Šahy	1999	áno
5.	ER Beskydy (CZ, PL)	Žilina	2000	áno
6.	ER Neogradensis (HU)	Lučenec	2000	áno
7.	ER Bílé-Biele Karpaty (CZ)	Trenčín	2000	áno
8.	ER Slaná-Rimava (HU)	Rožňava	2000	áno
9.	ER Košice-Miškolc (HU)	Košice	2000	áno
10.	ER Podunajského Trojspolku (HU)	Dunajská Streda	2001	áno
11.	ER Kras (HU)	Hrušov	2001	nie
12.	ER Ister-Granum (HU)	Štúrovo	2003	áno
13.	ER Zemplín (HU)	Kráľovský Chlmec	2004	áno
14.	ER Uh-Tisa-Túr (HU)	Vojany	2005	nie
15.	ER Západné Karpaty	Valča	2006	áno
16.	ER Váh-Dunaj (HU)	Iža	2010	áno
17.	Stredoeurópsky ER	Necpaly	2010	áno
18.	ER dunajskej iniciatívy (HU)	Bratislava	2011	áno

Zdroj: Rajčáková, 2009; Ministerstvo vnútra SR, 2016; osobná komunikácia, 2016

Európske zoskupenie územnej spolupráce (EZÚS) slúži podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 o EZÚS na podporu a uľahčenie územnej spolupráce medzi svojimi členmi, ktorými môžu byť členské štáty, regionálne a miestne orgány, alebo subjekty, ktoré sa riadia verejným právom, pričom EZÚS je tvorené z členov, ktorí sa nachádzajú na území aspoň dvoch členských štátov. Za účelom zjednodušenia zakladania EZÚS sa toto nariadenie upravuje nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1302/2013.

Táto legislatíva určuje hlavný rozdiel oproti euroregiónu, a to, že EZÚS je prvým zoskupením územnej spolupráce, ktoré je vymedzené európskym právom. Ďalším rozdielom je to, že na rozdiel od euroregiónov, ktoré slúžia „iba“ na cezhraničnú spoluprácu, EZÚS sú určené aj na spoluprácu nadnárodnú. Na národnej úrovni sú EZÚS legislatívne zabezpečené zákonom č. 31/2015 Z. z.,

ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 90/2008 Z. z. o EZÚS. Zákon upravuje založenie, vznik, postavenie, hospodárenie, zrušenie a zánik EZÚS. Problematické je poňatie pojmu EZÚS – otázka znie, či zoskupenie vytvára inštitucionálny rámec alebo územný rámec. Zákon o EZÚS, ani nariadenie EP a Rady túto otázku nezodpovedajú. Podľa vyjadrení EZÚS PONTIBUS ide skôr o inštitucionálny rámec, nakoľko Nitriansky samosprávny kraj (NSK) ako člen zoskupenia má kompetenciu projektovo zasahovať len do svojich inštitúcií, a to len vo vymedzených prioritných oblastiach. No vzhľadom na túto skutočnosť majú obce, mestá a iní partneri, ktorí sa nachádzajú na území NSK, právo zapájať sa do projektov prostredníctvom EZÚS a majú tak viac možností získať dotáciu na vybraný projekt v tom prípade, ak to výzva umožní.

Prvý EZÚS bol založený 22.1.2008 v Lille vo Francúzsku. Prvým takýmto zoskupením, ktoré zasahovalo aj na územie SR, bolo EZÚS Ister-Granum so sídlom v Ostrihome v Maďarsku založené 12.11.2008 a prvým, ktoré sídli na území Slovenska, sa stalo EZÚS Kras-Bodva v Turni nad Bodvou 11.2.2009. K 16.3.2016 je v rámci EÚ funkčných (a registrovaných) 61 takýchto zoskupení, pričom Slovensko sa podieľa na 17, z ktorých 4 sídli na Slovensku. Väčšina týchto zoskupení, až 14, bola vytvorená v spolupráci s Maďarskom, okrem toho má Slovensko účasť na EZÚS aj s ČR a PL (Výbor regiónov EÚ, 2016; tab. 2).

Tab. 2: Zoznam EZÚS so zastúpením Slovenska k 16.3.2016

Table 2: List of EGTCs with the representation of Slovakia (16/03/2016)

P. č.	EZÚS (spolupracujúca krajina)	Sídlo	Vznik
1.	EZÚS Ister-Granum (HU)	Ostrihom, HU	2008
2.	EZÚS Uh-Tisa-Túr-Slaná (HU)	Miškovec, HU	2009
3.	EZÚS Kras-Bodva (HU)	<i>Turná nad Bodvou, SR</i>	2009
4.	EZÚS Abov v Above (HU)	Miškovec, HU	2010
5.	EZÚS Pons Danubii (HU)	<i>Komárno, SR</i>	2010
6.	EZÚS Arrabona (HU)	Győr, HU	2011
7.	EZÚS Rába-Dunaj-Váh (HU)	Tatabánya, HU	2011
8.	EZÚS Novohrad-Nógrád (HU)	Salgótarján, HU	2011
9.	EZÚS Medzibodrožie (HU)	Miškovec, HU	2012
10.	EZÚS TRITIA (PL, CZ)	Cieszyn, PL	2013
11.	EZÚS Slaná-Rimava (HU)	Putnok, HU	2013
12.	EZÚS Spoločný región (CZ)	<i>Senica, SR</i>	2013
13.	EZÚS Via Carpatia (HU)	<i>Košice, SR</i>	2013
14.	EZÚS Tatry (PL)	Nowy Targ, PL	2013
15.	EZÚS Torysa (HU)	Sárazsadány, HU	2013
16.	EZÚS Svinka (HU)	Tolcsa, HU	2013
17.	EZÚS PONTIBUS (HU)	Budapešť, HU	2015

Zdroj: Výbor regiónov EÚ, 2016

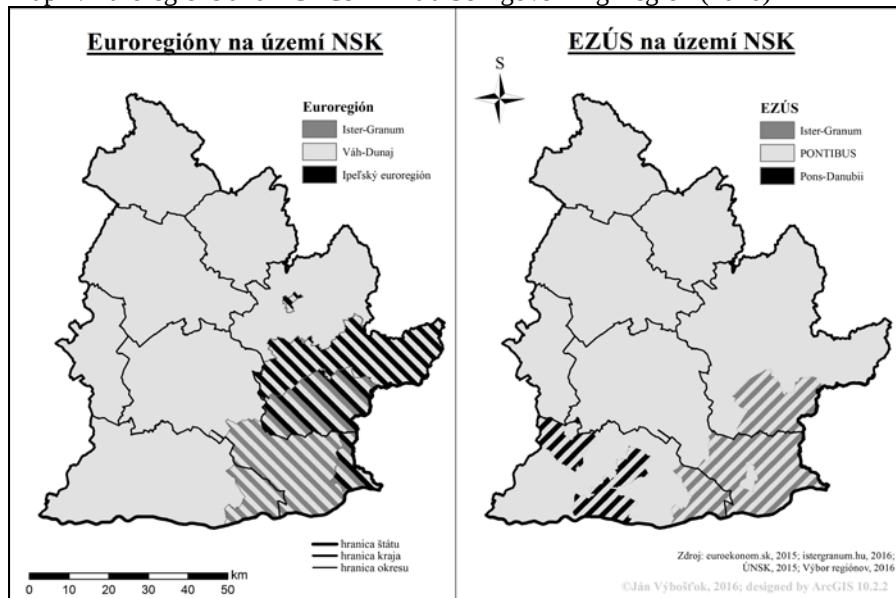
Transformácia územnej spolupráce v Nitrianskom samosprávnom kraji

Na juhu hraničí Nitriansky samosprávny kraj s Maďarskom a ich spoločná cezhraničná spolupráca má bohatú históriu. Slovensko a Maďarsko mali v rokoch 1999 – 2003 možnosť čerpať finančné prostriedky z fondov EÚ prostredníctvom programu predvstupovej pomoci PHARE (Hakszer, 2013). Vzájomná spolupráca sa tak mohla zlepšovať vďaka spoločným projektom, ako napr. bola obnova Mostu Márie Valérie medzi Štúrovom a Ostrihomom. Od roku 2004 bol program PHARE postupne nahradený ďalšími programami cezhraničnej spolupráce, pričom v súčasnosti sa implementuje program INTERREG V-A Maďarsko – SR na roky 2014 – 2020 s rozpočtom viac ako 180 mil. EUR.

Územná podpora euroregiónov a EZÚS pokrýva celé územie NSK, pretože samotný samosprávny kraj je členom ako Euroregiónu Váh-Dunaj, tak aj EZÚS PONTIBUS. Na území sa nachádzajú aj ďalšie združenia územnej spolupráce - a to ER Ister-Granum a Ipeľský ER ako aj EZÚS Ister-Granum a EZÚS Pons Danubii (mapa 1).

Mapa 1: Euroregióny a EZÚS v Nitrianskom samosprávnom kraji (2016)

Map 1: Euroregions and EGTCs in Nitra Self-governing Region (2016)

1. Euroregióny v Nitrianskom samosprávnom kraji

V roku 1999 vznikli na území NSK prvé dve združenia územnej spolupráce. Euroregión Váh – Dunaj – Ipel' vznikol podpísaním Zmluvy o spolupráci 3. júla 1999 v obci Nészmély v Maďarsku. Podpísali ju zástupcovia samospráv žúp Komárom - Esztergom a Pest a prednosta Krajského úradu v Nitre v pevnom presvedčení, že upevnenie a rozšírenie obojstrannej spolupráce Nitrianskeho regiónu so župami Komárom-Esztergom a Pest je predpokladom pre obojstranne prospešný ekonomický, sociálny i kultúrny rozvoj dotknutých území. Reprezentantom euroregiónu na Slovensku sa stalo Regionálne združenie Váh – Dunaj – Ipel' (Ekonomická encyklopédia, 2015a).

V roku 2010 vzniklo v Tatabányi ďalšie euroregionálne združenie na základe pôvodných zmlúv o spolupráci z roku 1999 a to Euroregión Váh-Dunaj. Zakladajúcimi členmi euroregiónu boli Samospráva Komárňansko-ostrihomskej župy (SKOŽ) a Regionálne združenie Váh-Dunaj-Ipel' (RZ VDI), ktorí si vytýčili pri založení zoskupenia 11 cieľov zameraných na zvýšenie príťažlivosti regiónu, zosúladienie hospodárskeho rozvoja a cestovného ruchu, spoluprácu v oblasti ochrany prírody, životného prostredia, ako aj v iných kľúčových oblastiach miestneho, regionálneho a cezhraničného významu v NSK a Komárňansko-Ostrihomskej župe (Asociácia európskych pohraničných regiónov, 2016). V roku 2014 sa slovenské sídlo euroregiónu z Nitry presťahovalo na Obecný úrad v Iži v okrese Komárno.

Euroregión je riadený predsedníctvom, ktoré je volené na 4-ročné obdobie. Jeho predseda sa mení každoročne a môže ním byť predseda RZ VDI alebo predseda župného zhromaždenia SKOŽ (v súčasnosti je ním György Popovics). Pre rok 2016 je predsedom euroregiónu predseda RZ VDI a súčasne starosta obce Iža István Domin. Celkovo je predsedníctvo zastúpené 6 členmi a zasadá najmenej raz ročne. Odbornú činnosť združenia vykonávajú pracovné komisie, ktoré sú zložené zo znalcov, zástupcov spoločenských a hospodárskych organizácií a orgánov štátnej správy. Zvolanie komisií a plynulý chod spolupráce má zabezpečovať sekretariát. Jeho úlohy zabezpečujú dvaja tajomníci, ktorí sú stálymi pozvanými na zasadnutia predsedníctva a majú na starosti organizáciu zasadnutí pracovných komisií. Posledným orgánom združenia sú ad hoc komisie, príp. znalci. Ad hoc komisie sú zriadené a znalci prizvaní pre konkrétne vypracovanie, posúdenie, rozvoj, koordináciu projektov a programov v rámci euroregiónu.

Združenie si každoročne stanovuje rozpočet, ktorý následne do 1.3. daného roku schvaľuje predsedníctvo. Činnosť združenia je financovaná predovšetkým z členských príspevkov, pričom na zasadnutí valného zhromaždenia v októbri 2015 boli schválené úpravy v členských príspevkoch, ktoré stanovujú samosprávnemu kraju platiť každoročne poplatok vo výške 6 650 EUR. Všetky výdavky použité na činnosť spolupráce musia byť do 15.2. zúčtované (ER Váh-Dunaj, 2010; RZ VDI, 2015). Medzi súčasných členov RZ VDI patria okrem Úradu NSK aj Združenie

obcí Most priateľstva, mestá Nové Zámky a Komárno a obce Imeľ, Iža, Mojmirovce, Nesvady, Nitrianske Hrnčiarovce, Svätý Peter a Štitáre.

Mohlo by sa zdať, že euroregión upadá do zabudnutia, dokazuje to nefungujúca webová stránka www.euroregion-vdi.sk, no opak je pravdou a euroregión je stále veľmi aktívny a podieľa sa na množstve projektov. Z nich možno spomenúť Vypracovanie projektových dokumentácií pre úseky Čičov – Komárno a Kravany nad Dunajom – Štúrovo medzinárodnej cyklotrasy EUROVELO 6, na ktorý združenie získalo príspevok 40 000 EUR z Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR (MDVRR) v roku 2014 a projekt, ktorý mal na cyklotrasu napojiť aj mestá Šaľa a Nové Zámky v roku 2015, pričom združenie získalo z MDVRR opäť 40 000 EUR (MDVRR, 2015).

Druhým združením územnej spolupráce na území NSK je Ipeľský ER. Záujmové združenie právnických osôb, Ipeľský Euroregión, bol založený 6. augusta 1999 z iniciatívy 6 samospráv a 6 mimovládnych organizácií. Jeho územná pôsobnosť bola: z okresu Levice Šahy a okolie, Želiezovce a okolie, Levice a okolie; časť územia okresu Nové Zámky obce pri rieke Ipeľ; západná časť okresu Rimavská Sobota; ďalej okresy Krupina, Lučenec, Veľký Krtíš a Banská Štiavnica. Jeho pôvodným sídlom boli Šahy, aktuálne je to Obecný úrad vo Vinici v okrese Veľký Krtíš.

Euroregión sa zameriava na podporu spolupráce, ochrany životného prostredia a kultúrneho dedičstva, vedy a výskumu, ochrany zdravia, kultúrnu činnosť, prácu s národnostnými menšinami a etnickými skupinami a pod. Za roky svojej spolupráce sa podieľal na mnohých projektoch, ktorých cieľom bolo zjednodušenie cezhraničnej spolupráce a pomáhať obyvateľom Poipolia pri ich sebarealizácii a pri riešení iných ich problémov. V rámci projektu bolo založené a vybudované informačné centrum určené pre vzťahy euroregiónu s verejnosťou. Podľa vyjadrení Bélu Hrubíka, starostu obce Vinica, však euroregión v posledných 5 rokoch značne upadá, chýba mu internetová stránka a získať informácie o fungovaní je veľmi náročné. Euroregión má už niekoľko rokov záujem o založenie EZUS, zatiaľ to je však len vo fáze myšlienky (Ekonomická encyklopédia, 2015b).

Tretím združením územnej spolupráce je Euroregión Ister-Granum. Jeho história siaha do roku 2000, kedy bola podpísaná dohoda o spolupráci medzi Ostrihomom a Štúrovom a ešte v tom istom roku sa k nim pripojili ďalšie maďarské a slovenské obce, pričom v roku 2001 dostalo toto združenie názov Ister-Granum. 17.11.2003 bolo podpísané memorandum o založení euroregiónu so sídlom v Ostrihome. Združenie sa podieľalo na množstve projektov, ako napr. Posilnenie regionálnej komunitnej sféry v rokoch 2002 – 2003, či projekt KOMP – Kultúrny a vzdelávací multietnický program a projekt Bez hraníc – rozvoj systému na podporu služieb mimovládnych organizácií v euroregióne. Propagácii združenia by však možno pomohlo kvalitnejšie spracovanie webstránky, ako aj jej častejšia aktualizácia, najmä jej slovenskej verzie (istergranum.hu, 2016).

2. Európske zoskupenia územnej spolupráce v Nitrianskom samosprávnom kraji

Na území NSK vznikol v roku 2008 EZÚS Ister-Granum ako vôbec druhý EZÚS v rámci EÚ a v roku 2010 aj EZÚS Pons Danubii. Výraznejšia premena nastala v roku 2015, kedy sa začal vytvárať EZÚS PONTIBUS, ktorý má prepojiť celé územie NSK s Peštianskou župou prostredníctvom tohto, v posledných rokoch veľmi populárneho, nástroja cezhraničnej, nadnárodnej a medziregionálnej spolupráce. Dôvodom pre vytvorenie EZÚS bol aj fakt, že NSK bol doteraz len členom euroregiónu, ale EZÚS je, na rozdiel od euroregiónov, lepšie legislatívne zabezpečené.

Pojem európske zoskupenie územnej spolupráce je veľmi citlivý a problematický. EZÚS PONTIBUS (lat. „o mostoch“) je toho dôkazom, nakoľko členmi zoskupenia sú uvedené samosprávne celky. Samotné obce a mestá však členmi nie sú a ak by sa nimi chceli stať, museli by si prejsť zdĺhavým procesom, aj preto bol vstup slovenských miest Nitra, Levice a maďarských Vác a Budapešť zatiaľ odložený. Výhodou je však členstvo regionálneho samosprávneho orgánu, ktorý tak môže získať finančné prostriedky na celom svojom území, vrátane obcí a miest, ktoré členmi nie sú a nemohli by iným spôsobom získať podporu ako prostredníctvom Úradu Nitrianskeho samosprávneho kraja (ÚNSK).

Zoskupenie sídli v Budapešti na úrade Samosprávy Peštianskej župy a jeho cieľom je rozvoj a podpora cezhraničnej spolupráce so zameraním sa na posilnenie hospodárskej a sociálnej súdržnosti cez realizáciu spoločných aktivít. Tento cieľ má byť zabezpečený prostredníctvom 11 prioritných oblastí financovaných prostredníctvom ERDF, Európskeho sociálneho fondu a Kohézneho fondu, zo štátnych podporných programov a z členských príspevkov (tieto je povinný platiť každý člen zoskupenia, pričom pre regionálne samosprávy je to 3 000 EUR ročne a pre mestá a obce 1 500 EUR ročne). Zoskupenie môže byť okrem toho financované z dotácií z iných verejných zdrojov, z darov fyzických a právnických osôb, z dedičstiev a z príjmov z podnikateľskej činnosti. Príjmy nemožno použiť na vyplácanie dividend, ale môžu byť použité výhradne na realizáciu cieľov.

Zakladajúcimi dokumentmi zoskupenia sú dohovor, ktorý vymedzuje prioritné oblasti zoskupenia, jeho členov a orgány a pod. a stanov, ktoré predstavujú legislatívny rámec zoskupenia a vymedzujú kompetencie jeho členov, zamestnancov a orgánov (ÚNSK, 2015a, 2015b).

Čo sa týka riadenia zoskupenia, EZÚS má svoje orgány, ktorými sú zhromaždenie, riaditeľ, dozorná rada, pracovné skupiny a sekretariát. Zhromaždenie je najvyšším orgánom, ktorý rozhoduje o všetkých kľúčových otázkach zoskupenia v súlade so zákonom a stanovami. Je tvorené zo zástupcov všetkých členov zoskupenia, zástupcami sú spravidla vedúci predstavitelia členov, prípadne nimi písomne poverení zástupcovia. Zhromaždenie zvoláva predseda zhromaždenia podľa potreby, najmenej však dvakrát ročne. Zhromaždenie je uznášaniaschopné, ak sú prítomní všetci členovia zhromaždenia a na prijatie

uznesenia je potrebný súhlas aspoň dvojtretinovej väčšiny všetkých členov zhromaždenia. Predseda a podpredseda zhromaždenia sú zvolení na ustanovujúcom zhromaždení, rovnako aj riaditeľ zoskupenia. Ak je zvolený predseda z Maďarska, podpredseda musí byť zo Slovenska a po dvojročnom volebnom období sa uplatňuje rotačný princíp. Súčasným predsedom je predseda NSK doc. Ing. Milan Belica, PhD. a podpredsedom je predseda Peštianskej župy István Szabó. V kompetencii predsedu je riadenie zhromaždenia, či zastupovať zoskupenie v pracovno-právnych vzťahoch voči riaditeľovi. Podpredseda má s predsedom spolupracovať na riadení činností zhromaždenia, príp. ho zastupovať v plnení určitých úloh.

Štatutárnym orgánom zoskupenia je riaditeľ, ktorý riadi činnosť zoskupenia a koná v jeho mene. Je volený zhromaždením a menovaný na štvorročné funkčné obdobie. Minimálne kvalifikačné predpoklady na osobu riaditeľa sú znalosť slovenského, maďarského a anglického jazyka, aspoň trojročná prax v oblasti územného plánovania, regionálneho rozvoja, alebo prípravy a implementácie rozvojových projektov. V prípade občana SR ukončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa. V prípade občana Maďarska vzdelanie stupňa Master alebo ukončené univerzitné vzdelanie. V súčasnosti je riaditeľom zoskupenia Ing. Dušan Guťan, PhD., riaditeľ ÚNSK. Riaditeľ sa zúčastňuje zhromaždenia s poradným hlasom a má tiež právo zvolať mimoriadne zhromaždenie na základe podmienok vytyčených v stanovách (ÚNSK, 2015a, 2015b).

Kontrolný orgán predstavuje dozorná rada, ktorá dohliada na činnosť zoskupenia. Rada môže mať najviac 6 členov, v súčasnosti ich má 4, pričom rada musí zasadať najmenej dvakrát ročne. Členovia dozornej rady sú volení zhromaždením na dva roky a volia si svojho predsedu a podpredsedu, pričom platí rovnaký princíp voľby ako pri voľbe predsedu a podpredsedu zhromaždenia.

Pracovné skupiny sú poradným orgánom zoskupenia a sú zamerané na špecifické otázky spojené s cieľmi a úlohami zoskupenia. V súčasnosti nefungujú žiadne pracovné skupiny, pričom každá skupina by mala svojho vedúceho, ktorý je zvolený zhromaždením, prípadne členmi pracovnej skupiny.

Administratívne úlohy zoskupenia plní sekretariát, ktorého činnosť riadi a vedie riaditeľ. Medzi základné úlohy sekretariátu patrí napr. zostavovanie rozpočtu, vedenie evidencií, pripravovanie projektov, registrovanie rozhodnutí schválených orgánmi zoskupenia, udržiavanie kontaktov s členmi zoskupenia, koordinovanie niektorých činností, organizovanie odborných programov, konferencií a pod.

Záver

Územná spolupráca súčasných členských, kandidátskych a potenciálnych kandidátskych krajín EÚ je veľmi dôležitá pre udržiavanie vzájomných dobrých vzťahov. Aj preto v súčasnosti funguje spolu až 92 programov cezhraničnej

spolupráce (z toho 16 podporených nástrojov IPA a 16 podporených nástrojov ENI), 15 programov nadnárodnej spolupráce a 4 programy medziregionálnej spolupráce, ktoré sú na roky 2014 – 2020 podporené sumou celkovo 10 mld. EUR. Slovensko sa do týchto aktivít zapája prostredníctvom 5 programov cezhraničnej spolupráce, pričom ide o spoluprácu s Českou republikou, Maďarskom, Poľskom, Rakúskom a jeden program je podporený Nástrojom európskeho susedstva, v ktorom je, okrem Slovenska, zastúpené aj Maďarsko, Rumunsko a Ukrajina. Z hľadiska nadnárodnej spolupráce je Slovensko súčasťou dvoch programov – Stredná Európa 2014 – 2020 a Dunajský nadnárodný program 2014 – 2020.

Na podporu územnej spolupráce sa vytvárajú rôzne nástroje, medzi ktoré možno zaradiť aj euroregióny a EZÚS. Na území Slovenska v súčasnosti funguje 18 euroregiónov a 17 EZÚS. Ide najmä o spoluprácu s Maďarskom, ktoré je v otázkach cezhraničnej spolupráce veľmi aktívne, no vďaka dĺžke našej spoločnej hranice na tom môžeme zakladať aj my.

Pozdĺž slovensko-maďarskej hranice leží aj Nitriansky samosprávny kraj (NSK), ktorý je v súčasnom programovom období spôsobilý pre program cezhraničnej spolupráce Maďarsko – Slovensko, a ktorý je územne pokrytý zhodne 3 euroregiónmi a 3 EZÚS. Z euroregiónov to sú Ister-Granum, Ipeľský euroregión a Váh-Dunaj, z EZÚS zasa Ister-Granum, Pons Danubii a PONTIBUS. NSK je v súčasnosti členom euroregiónu Váh-Dunaj a Európskeho zoskupenia územnej spolupráce PONTIBUS. ER Váh-Dunaj slúži na podporu cezhraničnej spolupráce Regionálneho združenia Váh-Dunaj-Ipeľ so sídlom v Iži (okres Komárno) a Komárňansko-Ostrihomskej župy. Euroregión sa v posledných rokoch zameriava najmä na podporu cestovného ruchu prostredníctvom tvorby cyklotrás a pod. Čo sa týka fungovania EZÚS PONTIBUS, to bolo založené v roku 2015 a zatiaľ sa nestihlo zapojiť do žiadnych projektov, ale zakladajúce dokumenty zoskupenia, dohovor a stanovy, vytyčujú 11 politických oblastí rozvoja cezhraničnej a nadnárodnej spolupráce svojich členov, ktorými sú zatiaľ NSK a Peštianska župa.

Pod'akovanie

Na tomto mieste by sme sa chceli poďakovať všetkým pracovníkom euroregiónov a EZÚS, ktorí nám poskytli cenné rady súvisiace s ich fungovaním a ich aktivitami, predovšetkým však starostovi obce Iža a súčasnému predsedovi Euroregiónu Váh-Dunaj Istvánovi Dominovi, ako aj Mgr. Silvii Sórádovej z Úradu Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Literatúra

ASOCIÁCIA EURÓPSKÝCH POHRANIČNÝCH REGIÓNŮV. 2016. *PHARE Assessment Reports Slovakia/Hungary*. [online]. Gronau : Asociácia európskych pohraničných regiónov, 2016. [cit. 2016.03.23.] Dostupné na

- internet: <http://www.aebr.eu/files/publications/AR_SK-HU.en.pdf>
- EKONOMICKÁ ENCYKLOPÉDIA. 2015a. *Euroregión Váh – Dunaj – Ipel'*. [online]. Košice : Falcon Air s.r.o., 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné na internete: <<http://www.euroekonom.sk/euroregion-vah-dunaj-ipel/>>
- EKONOMICKÁ ENCYKLOPÉDIA. 2015b. *Ipel'ský euroregión*. [online]. Košice : Falcon Air s.r.o., 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné na internete: <<http://www.euroekonom.sk/ipelsky-euroregion/>>
- ELEKTRONICKÝ KONTRAKTAČNÝ SYSTÉM. 2015. *Zákon č. 31/2015, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 90/2008 Z. z. o EZÚS*. [online]. Bratislava : Úrad vlády SR, 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné na internete: <https://www.eks.sk/Content/files/zakon/01-z31_2015.pdf>
- EUR-LEX – PRÍSTUP K PRÁVU EÚ. 2013. *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1302/2013, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1082/2006 o EZÚS*. [online]. Brusel : Európsky parlament, Rada EÚ, 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1302&from=EN>>
- EURÓPSKA KOMISIA – INFOREGIO. 2015. *Interreg: European Territorial Co-operation*. [online]. Brusel : Európska komisia, 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/>
- EUROREGIÓN VÁH-DUNAJ. 2010. *Zmluva o spolupráci*. Tatabánya : ER Váh-Dunaj, 2010. 4 s.
- FALŤAN, Ľ. ed. 2004. *Regionálny rozvoj Slovenska v európskych integračných kontextoch (regióny, prihraničné regióny, euroregióny)*. Bratislava : Interlingua, 2004. 197 s. ISBN 80-85544-37-7.
- HAKSZER, R. 2013. Cross-border Co-operation Projects in the Hungarian-Slovak Border Area. In *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis – Geographica*. ISSN 1212-2157, 2013, roč. 44, č. 2, s. 93-109.
- ISTER-GRANUM EGTC. 2016. *The Chronicle of the Co-operation*. [online]. Ostrihom : EZÚS Ister-Granum, 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné na internete: <http://www.istergranum.hu/tortenet_en.html>
- MINISTERSTVO DOPRAVY, VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA SR. 2015. *Zmluva o poskytnutí dotácie na projekt – Vypracovanie projektových dokumentácií pre napojenie miest Šaľa a Nové Zámky na medzinárodnú cyklotrasu EUROVELO 6*. Bratislava, Iža : MDVRR, RZ VDI, 2015. 13 s.
- MINISTERSTVO DOPRAVY, VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA SR. 2015. *Zmluva o poskytnutí dotácie na projekt – Vypracovanie projektových dokumentácií pre úseky Čičov – Komárno a Kravany nad Dunajom – Štúrovo medzinárodnej cyklotrasy EUROVELO 6*. Bratislava, Iža : MDVRR, RZ VDI, 2015. 13 s.
- MINISTERSTVO VNÚTRA SR. 2016. *Register záujmových združení*. [online]. Bratislava : Sekcia verejnej správy MV SR, 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné

- na internete: <<http://www.ives.sk/registre/hladatzzpo.do>>
- RAJČÁKOVÁ, E. 2009. *Regionálny rozvoj a regionálna politika Európskej únie a Slovenska*. Bratislava : Geo-grafika, 2009. 133 s. ISBN 978-80-89317-09-7.
- REGIONÁLNE ZDRUŽENIE VÁH-DUNAJ-IPEL. 2015. *Zápisnica zo zasadnutia Valnej hromady RZ VDI*. Iža : RZ VDI, 2015. 4 s.
- ÚRAD NITRIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA. 2015a. *Stanovy EZÚS PONTIBUS*. Nitra, Budapešť : ÚNSK, Samospráva Peštianskej župy, 2015. 15 s.
- ÚRAD NITRIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA. 2015b. *Dohovor o založení EZÚS PONTIBUS*. Nitra, Budapešť : ÚNSK, Samospráva Peštianskej župy, 2015. 10 s.
- VÝBOR REGIÓNŮV EÚ. 2016. *List of European Groupings of Territorial Cooperation*. [online]. Brusel : Výbor regiónův EÚ, 2016. [cit. 2016.05.30.] Dostupné na internete: <<https://webapi.cor.europa.eu/documentsanonymous/cor-2013-04606-00-12-admin-tra-en.docx>>

TERRITORIAL COOPERATION IN NITRA SELF-GOVERNING REGION (A CASE STUDY)

Summary

Territorial co-operation of current EU member, candidate and potentially candidate states is very important for sustaining good relationships between them. And because of this there currently 92 cross-border co-operation programs (of which 16 are supported by the Instrument for Pre-accession Assistance and the other 16 by the European Neighborhood Instrument), 15 transnational co-operation programs and 4 interregional co-operation programs for which it was allocated €10 billion in the programming period 2014 – 2020. Slovakia is connected to these activities through 5 cross-border co-operation programs co-operating with Czech Republic, Hungary, Poland and Austria. The last program covering Slovakia, Hungary, Romania and Ukraine is supported by the European Neighborhood Instrument. In case of the transnational co-operation, Slovakia is the part of two programs – INTERREG V-B Central Europe 2014 – 2020 and Danube Transnational Program 2014 – 2020.

Throughout the EU are being created different instruments supporting the territorial co-operation, e.g. the euroregions and European Groupings of Territorial Co-operation (EGTCs). There are currently 18 euroregions and 17 EGTCs in Slovakia. Most of them are co-operating with Hungary, a country which is very proactive in case of cross-border co-operation, and thanks to our lengthy common borders that might be an opportunity for our own support of the territorial co-operation.

At the Slovak-Hungarian border is also located the Nitra Self-Governing region (NSR), which is in current programming period eligible for the cross-border

co-operation program Hungary – Slovakia, and which is territorially covered by both three euroregions and 3 EGTCs. Those euroregions are Ister-Granum, Ipeľ Euroregion and Váh-Danube, and the EGTCs are Ister-Granum, Pons Danubii and PONTIBUS. NSR is currently a member of both the Euroregion Váh-Danube and the EGTC PONTIBUS. Euroregion Váh-Danube covers a support for the cross-border co-operation of the Regional Association of Váh-Danube-Ipeľ, seated in Iža (Komárno District), and the Komárom-Esztergom County. In the present years the euroregion aims to support the tourism through the construction of cycle routes etc. The PONTIBUS EGTC was created in 2015, but in case of its implementation, there are still no supported projects by the EGTC. However, the constituent documents of EGTC, the convention and the statutes, set out the 11 political areas supporting the development of cross-border and transnational co-operation of NSR and The Pest County.

Mgr. Ján Výboštok

RNDr. Hilda Kramáreková, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: janovybostok@gmail.com, hkramarekova@ukf.sk

Názov: **GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE**
Title: **GEOGRAPHICAL INFORMATION**

Časopis Katedry geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre
Journal of the Department of Geography and Regional Development FNS CPU in Nitra

Ročník / Volume: 20 Číslo / Issue: 1 Rok / Year: 2016

Vydavateľ: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Publisher: Constantine the Philosopher University in Nitra

Hlavný redaktor / Editor-in-Chief: Doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc.
Výkonný redaktor / Executive editor: Doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD.
Technický redaktor / Technical editor: Mgr. Matej Vojtek, PhD.

Medzinárodná redakčná rada / International editorial board:

Prof. PhDr. RNDr. Martin Boltížiar, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

Doc. RNDr. Eduard Hofmann, CSc.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc.
(Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Doc. RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D.
(Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Doc. RNDr. Jaromír Kolečka, CSc.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

RNDr. Hilda Kramáreková, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

Prof. RNDr. Jaroslav Mazúrek, CSc.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica)

Doc. RNDr. Dagmar Popjaková, PhD.
(Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích)

Doc. PhDr. Mgr. Hana Svatoňová, Ph.D.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
(Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)

Dátum vydania / Date of publishing: jún / June 2016
Periodicita vydávania / Publication periodicity: 2x ročne / half-yearly
Počet strán / Pages: 146
Počet výtlačkov / Number of copies: 100

© 2016 Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

ISSN 1337-9453